Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ

DERS KİTABI

7

FCM YAYINCILIK

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ

DERS KİTABI

7

Sadullah MACİT

Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının **18.04.2019** tarihli ve **8** sayılı (ekli listenin 194'üncü sırasında) kurul kararı ile **2019-2020** Öğretim Yılından itibaren **5** (beş) yıl süreyle **ders kitabı** olarak kabul edilmiştir.

FCM
YAYINCILIK

Kartaltepe Mahallesi. 5. Şirin Sokak No. 6 - 8
Sefaköy - Küçükçekmece / İSTANBUL
Tel.: 0212 639 39 12 - 43
Belgeç: 0212 540 73 93

DİL UZMANI

Alev BALMUK

GÖRSEL TASARIM UZMANI

Kasım Gündoğan

ISBN
978-605-69482-0-6

Yayıncı Sertifika No.
34054

Baskı, Cilt:
Özgün Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.
Gazi Mahallesi Özgün Caddesi No: 4
Temelli - Sincan / ANKARA
Tel: 0 (312) 645 19 10 (Pbx) Belgeç: 0 (312) 645 19 19
Matbaa Sertifika No.: 44327
Ankara, 2019

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

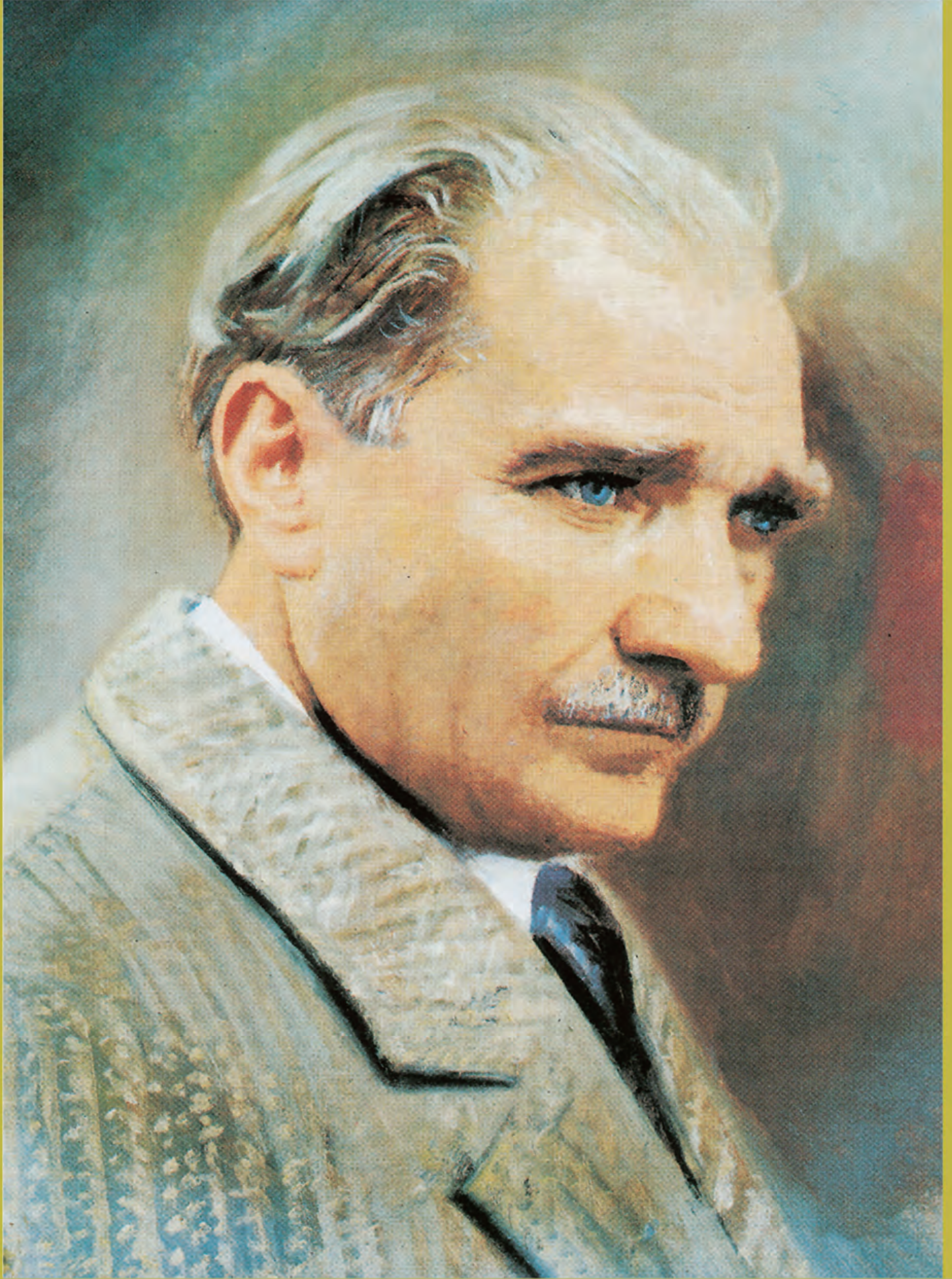
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

ORGANİZASYON ŞEMASI

Ünite numarası

Ünite adı

Bu bölümde, öğrencileri ünite konularına hazırlamaya yönelik hazırlık çalışmaları yer almaktadır.

Bu bölümde, öğrencilerin konuya dikkatlerini çekmeye ve onların ön bilgilerini harekete geçirmeye yönelik motivasyon soruları yer almaktadır.

Bu bölümde, konuyla ilgili kısa ve özlü bilgiler yer almaktadır.

Bu bölümde, öğrenilen bilgileri desteklemeye ve pekiştirmeye yönelik çeşitli etkinlikler yer almaktadır.

Bu bölümde, üzerinde düşünülmesi ve yorumlanması istenen ayet ve hadisler yer almaktadır.

Dipnotlarda, konu metninde geçen alıntıların kaynak bilgileri yer almaktadır.

1. ÜNİTE

MELEK VE AHİRET İNANCI

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Âlem, melek, ahiret ve kıyamet kavramlarının anlamlarını araştırıp öğreniniz.
2. “Melek yüzlü”, “Sanki kanatsız bir melek!” ifadeleri ne anlama gelir? Aile büyüklerinizle bu konuda konuşunuz.
3. Bir Kur’an mealinden, melekleri konu alan iki ayet araştırıp bunları defterinize yazınız.
4. Dört büyük melek hangileridir? Bunların adını ve görevlerini genel ağ, ilmihâl kitapları vb. kaynaklardan araştırınız.
5. Ahiret hayatını konu alan bir ayet araştırarak defterinize yazınız.
6. Hz. İsa’nın (a.s.) kim olduğunu araştırınız. Araştırmanız sonucunda elde ettiğiniz bilgileri defterinize özetleyiniz.

1. GÖRÜLEN VE GÖRÜLEMEYEN VARLIKLAR

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

İnsan, her şeyi görebilir mi? Niçin?

Yeryüzünü ve gökyüzünü gözlemlediğimizde Allah'ın (c.c.)* yarattığı varlıkları rahatlıkla görebiliriz. Güneş, Ay, gökyüzünde asılı duran milyonlarca yıldız, Dünya'mız Allah (c.c.) tarafından yaratılmıştır. Yeryüzündeki her şey; okyanuslar, denizler, akarsular, şelaleler, ovalar, dağlar, bitkiler, hayvanlar, insanlar da Allah'ın (c.c.) yarattığı varlıklara örnek olarak gösterilebilir. Kısacası küçücük karıncalardan kocaman fillere, minicik bir buğday tanesinden sarsılmaz dağlara varıncaya kadar bütün varlıklar Allah (c.c.) tarafından yaratılmıştır. Acaba Rabb'imizin (c.c.) yarattığı varlıklar sadece gözümüze gördüklerimizden mi ibarettir? Gözümüze gördüklerimiz, duyu organlarımızla algılayabildiklerimiz dışında başka varlıklar da mevcut mudur? Göremediğimiz varlıklar varsa bunları neden göremiyoruz ve onların var olduklarını nereden biliyoruz?

BİLGİ NOTU

Kur'an-ı Kerim'in ilk suresi olan Fâtiha suresinde Allah'ın (c.c.) "Âlemlerin Rabb'i" olduğundan söz edilir. *(bk. Fâtiha suresi, 2. ayet.)* Böylece sadece görünen değil, görünmeyen başka âlemlerin de olduğu anlatılmak istenir.

Allah'ın (c.c.) yarattığı bazı varlıkları gözümüzle görebiliriz.

İnsanın duyu organlarının algılama gücü sınırsız değildir. Bu sebeple onun bilmesi, duyması, işitmesi ve görmesi sınırlıdır. Bizler her şeyi göremeyiz ve duyu organlarımızla algılayamayız. Dolayısıyla göremediğimiz şeyleri yok kabul etmek son derece yanlış bir tutumdur. Örneğin akıl, ruh, sevgi, merhamet, şefkat vb. varlıkları göremiyoruz ama bunların varlığını kabul ediyoruz.

Allah (c.c.), gözle görülenlerin dışında görülemeyen bazı varlıklar da yaratmıştır. Bunların başlıcaları melekler, cinler ve şeytandır. Biz; melekleri, cinleri, şeytanı gözlerimizle göremeyiz ve duyu organlarımızla algılayamayız. Çünkü onlar, duyu organlarımızla algılayabileceğimiz özelliklerde yaratılmamışlardır. Ama biz yine de hem meleklerin ve cinlerin hem de şeytanın var olduğuna, şüphe etmeksizin inanırız. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde bu varlıklardan söz edilmektedir. Meleklerin, cinlerin ve şeytanın bazı özellikleri açıklanmaktadır.

* "Celle celâlühû" ifadesinin kısaltılmış yazımıdır ve "şanı yüce olan" manasına gelir.

BİLGİ NOTU

İslam kültüründe görünmeyen âlem ve varlıklarla ilgili bilgiler gayb kavramı kapsamında değerlendirilir. **Gayb**, akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanı olarak tanımlanır. *(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 105.)* Bu bağlamda melekler, cinler ve şeytan gayb âlemi kapsamında değerlendirilir.

Görünmeyen varlıklardan biri olan şeytan hakkında Kur'an'da pek çok ayet vardır. Bu ayetlerde verilen bilgilere göre şeytan, Allah'ın (c.c.) açık emri olmasına rağmen Hz. Âdem'e (a.s.)[*] secde etmemiştir. Kendisinin ateşten, Hz. Âdem'in (a.s.) ise topraktan yaratıldığını ileri sürmüştür. Kendisinden daha aşağı seviyede olan bir varlığa secde etmeyeceğini belirterek Allah'a (c.c.) isyan etmiştir. Allah'tan (c.c.) kıyamete kadar süre istemiş, Allah (c.c.) da ona istediğini vermiştir.[(1)] Kur'an'da, şeytanın cinlerden olduğu belirtilmektedir.[(2)]

Cinler de görünmeyen varlıklardan biridir. Kur'an'da yer alan surelerden biri Cin suresidir. Bu surede cinlerin bazı özelliklerinden söz edilir. Kur'an'da verilen bilgilere göre cinler ateşten yaratılmış varlıklardır. Onlar da Allah'a (c.c.) iman ve ibadet etmekle yükümlü varlıklardır. Cinlerin de iyileri ve yanlış yola sapanları bulunmaktadır. Cinler gaybı bilemezler, gelecekten insanlara haber veremezler. Dolayısıyla cinlerle irtibat kurup onlardan gelecekle ilgili bilgiler aldığını söyleyenlere inanmak doğru değildir.[(3)]

BİLGİ NOTU

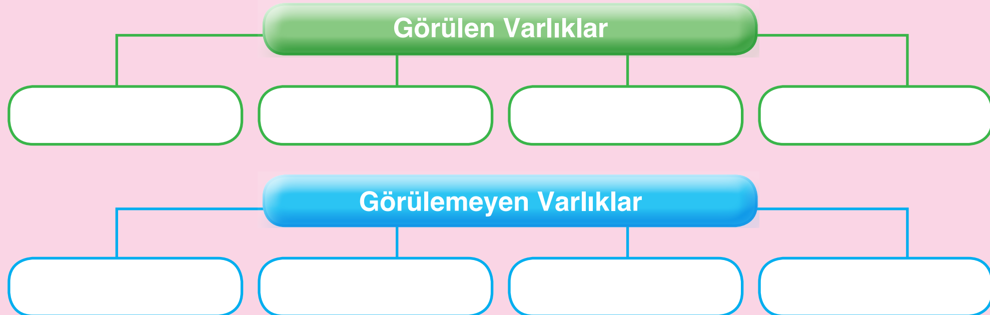

Gerek cinlerle gerekse şeytanla ilgili duyduğumuz her bilgiye inanmamalıyız. Bu konularda Kur'an'da ve Peygamberimizin (s.a.v.) hadislerinde verilen bilgileri esas almalıyız. Allah (c.c.) dilemedikçe hiçbir varlığın bize zarar veremeyeceğini bilmeliyiz. Başımıza gelebilecek bütün kötülüklerden Allah'a (c.c.) sığınmalıyız. Sihir, büyü, falcılık gibi batıl inanışlardan uzak durmalıyız. Bunların hem dinimize hem de akla aykırı inanışlar ve uygulamalar olduğunu unutmamalıyız.

ETKİNLİK

Aşağıdaki şemaları, uygun örneklerle tamamlayınız.

* "Aleyhisselam" ifadesinin kısaltılmış yazımıdır ve "Selam onun üzerine olsun." manasına gelir.
(1) bk. A'râf suresi, 11-18. ayetler; Sâd suresi, 71- 83. ayetler.
(2) bk. Kehf suresi, 50. ayet.
(3) bk. Cin suresi, 1-14. ayetler; Zâriyât suresi, 56. ayet; Hicr suresi, 27. ayet; Rahmân suresi, 15. ayet; Sebe suresi, 14. ayet.

2. MELEKLER VE ÖZELLİKLERİ

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Melek" denilince aklınıza ilk olarak neler geliyor?

İslam'da gayb âlemine ilişkin en önemli unsurlardan biri, melek kavramıdır. Bu kavram, sözlükte; haberci, elçi, güç ve kuvvet sahibi, yöneten gibi anlamlara gelir. İslami bir kavram olarak ise Allah'ın (c.c.) emirlerine tam itaat eden, iyi nitelikteki ruhani varlıklara **melek** denir.(4)

Meleklere iman, İslam dininin temel inanç esaslarından biridir. Bundan dolayıdır ki her Müslüman, meleklerin varlığına gönülden ve şüphe etmeksizin inanır. Bu konuda hiçbir tereddüt yaşamaz. Çünkü sözlerin en doğrusunu söyleyen Allah (c.c.) ve onun kutlu elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)*, meleklerin varlığını bizlere açık bir şekilde haber vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de, meleklere imanın inanç esasları arasında olduğu açık ve kesin bir şekilde ifade edilir. Örneğin bir ayette şöyle buyrulur: **"Peygamber, Rabb'inden kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz..."**(5)

YORUMLAYALIM

"Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman (da sebat) ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam manasıyla sapıtmıştır."

(Nisâ suresi, 136. ayet.)

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) de hadislerinde meleklere inanmayı, imanın şartları arasında saymıştır. Kendisine "İman nedir?" diye sorulduğunda şu açıklamayı yapmıştır: **"İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayrı ve şerriyle kadere inanmandır."**(6)

Meleklerin Özellikleri

Bütün varlıkları olduğu gibi melekleri de Allah (c.c.) yaratmıştır. Melekler, insanlardan önce yaratılmıştır. Kur'an'da, ilk insan Hz. Âdem (a.s.) yaratılmadan önce Allah'ın (c.c.) meleklerle konuştuğu anlatılmaktadır.(7) Melekler, kendine has özellikleri olan manevi varlıklardır. Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamberimizin (s.a.v.) hadislerinde, meleklerin varlığından bahsedildiği gibi onların bazı özelliklerinden de söz edilir.

(4) Ali Erbaş, "Melek", TDVİA, C 29, s. 38.
* "Sallallahü aleyhi ve sellem" ifadesinin kısaltılmış yazımıdır. "Allah ona rahmet etsin, iyilik ve hayırlar versin." manasına gelir.
(5) Bakara suresi, 285. ayet.
(6) Müslim, İman, 1.
(7) bk. Bakara suresi, 30. ayet.

Meleklerin belli başlı özelliklerini gösteren bir şema

Başlıca Melekler ve Görevleri

Allah'ın (c.c.) yarattığı meleklerin sayısı hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Çünkü ne Kur'an-ı Kerim'de ne de hadislerde bu konuda bir açıklama yapılmıştır. Bir ayette şöyle buyrulmaktadır: **"Biz cehennemin işlerine bakmakla yalnız melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkâr edenler için sadece bir imtihan vesilesi yaptık…"**[8] Kur'an ve hadislerde verilen bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Allah (c.c.) çok fazla sayıda melek yaratmıştır. Bunlardan bazıları hakkında hem yüce kitabımız hem de Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) bazı bilgiler vermiştir. Şimdi meleklerden bazılarının adlarını ve görevlerini görelim.

İslam kültüründe "Dört Büyük Melek" olarak bilinen melekler vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

(8) Müddessir suresi, 31. ayet.

İlahi vahyi peygamberlere Cebrail (a.s.) ulaştırmıştır.

Cebrail (a.s.): Vahiy meleği olarak bilinir. Çünkü bu meleğin görevi, ilahi vahiyleri peygamberlere ulaştırmaktır. Allah'ın (c.c.) bildirdiği mesajları, emir ve yasakları, haberleri peygamberlere iletmektir.(9)

Mikâil (a.s.): Tabiat olaylarını ve canlıların rızıklarını idare etmekle görevli melektir.

İsrafil (a.s.): Kıyamet günü sûra üflemekle görevli olan melektir. Kur'an'da belirtildiğine göre İsrafil (a.s.), sûra, biri kıyametin kopması, diğeri de yeniden diriliş sırasında olmak üzere iki kez üfleyecektir.(10)

Azrail (a.s.): Allah'ın (c.c.) emri ve izniyle eceli gelenlerin canını almakla görevlidir. Kur'an'da ismi açıkça geçmese de "melekü'l-mevt" yani "ölüm meleği" nitelemesiyle Azrail'e (a.s.) dikkat çekilir.(11)

Kur'an'da adı ve görevleri belirtilen meleklerden biri de Kirâmen Kâtibîn melekleridir. Bunlar, insanın sağında ve solunda bulunurlar. Herkesin yaptığı iyilik ve kötülükleri kaydetmek üzere Allah (c.c.) tarafından görevlendirilmişlerdir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **"Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır. Onlar, yapmakta olduklarınızı bilir."**(12)

Kur'an'da koruyucu meleklerden de söz edilmektedir. Bu melekler, Allah'ın (c.c.) izniyle insanları çeşitli kötülüklerden, olumsuzluklardan korurlar. Bu konuyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette şöyle buyrulur: **"İnsanı önünden ve ardından takip eden melekler vardır. Allah'ın emriyle onu korurlar…"**(13) Rabb'imizin (c.c.) yarattığı meleklerden biri de rahmet melekleridir. Rahmet melekleri; insanları sever, onların iyiliğini ister ve bunun için çalışırlar. Zor durumda olan insanlara yardım ederler. İnsanlar için dua eder, Allah'tan (c.c.) onların bağışlanmasını dilerler. Bir ayette, **"…Melekler ise Rablerini hamd ile tesbih ederler ve yeryüzündekiler için bağışlanma dilerler. İyi bilin ki Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."**(14) buyrulur.

YORUMLAYALIM

"İki melek, (insanın) sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar. İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında gözetleyen, yazmaya hazır bir melek bulunmasın."

(Kâf suresi, 17-18. ayetler.)

(9) bk. Buhârî, Menâkıb, 25.
(10) bk.Yâsîn suresi, 51. ayet; Zümer suresi, 68. ayet; Hakka suresi, 13-15. ayetler.
(11) bk. Secde suresi, 11. ayet.
(12) İnfitâr suresi, 10-12. ayetler.
(13) Ra'd suresi, 11. ayet.
(14) Şûrâ suresi, 5. ayet.

Melekler, yaptığımız bütün davranışları kaydederler.

İnsan ölünce kabirde onu sorguya çekmekle görevli melekler de vardır. Bunlar Münker ve Nekir melekleridir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) haber verdiğine göre ölen insan, ilk olarak kabirde Münker ve Nekir melekleri tarafından sorgulanacaktır.[15]

ETKİNLİK

Aşağıdaki tabloda boş bırakılan bölümleri tamamlayınız.

Melek Adı	Görevi
	Allah'ın (c.c.) vahiylerini peygamberlere iletir.
Mikâil	
	Kıyamet zamanı sûra üflemekle görevlidir.
	Eceli gelenlerin canlarını almakla görevlidir.
	İnsanların iyilik ve kötülüklerini kaydederler.
Münker Nekir	

Meleklere inanmak, insan için birçok fayda sağlar. Meleklere iman eden ve onların hangi özelliklere sahip olduğunu bilen kişi, kendisini her zaman güvende hisseder. Gereksiz ve anlamsız korkulara kapılmaz. Çünkü koruyucu meleklerin, hep yanında olduğunu bilir. Meleklerin insanların iyiliğini istediğini, onlar için dua ettiğini bilen kişi, mutlu, huzurlu ve moralli olur. Meleklerin duasına uygun şekilde davranmaya, kendisi de Rabb'ine (c.c.) yönelip dua etmeye, istiğfarda bulunmaya yönelir. Peygamberimizin (s.a.v.) haber verdiğine göre insanın içinde her zaman onu iyiye ve kötüye yönelten iki ses bulunur. İnsanı iyiye yönelten ses meleğin, kötüye yönelten ses de şeytanın sesidir.[16] Bu bilinci taşıyan bir mümin, her zaman içindeki iyiliğe çağıran sese kulak verir. Çünkü bu sesin, kendisinin iyiliğini isteyen meleklere ait olduğunu bilir.

(15) bk. Tirmizî, Cenâiz, 7.
(16) bk. Tirmizî, Tefsîru'l - Kur'an, 2.

Meleklere iman eden kişi, hiç kimsenin olmadığı yerde bile kötülük yapmaz. Çünkü o, herkesi her yerde takip eden Kirâmen Kâtibîn meleklerinin olduğuna iman eder. Bu meleklerin, yapılan en küçük bir iyiliği de kötülüğü de kaydettiğini aklından çıkarmaz. Bu bilinçle de her zaman iyi davranışlarda bulunan, kötülüklerden sakınan güzel ahlaklı bir insan olur. Böyle insanlar hem Allah'ın (c.c.) sevgisine ve rızasına erişir hem de toplumda sevilir ve sayılır.

3. DÜNYA VE AHİRET HAYATI

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Ölümlü dünya", "Fâni dünya" ifadeleriyle anlatılmak istenen nedir?

Yüce dinimiz İslamiyetin temel inanç esaslarından biri, ahirete imandır. **Ahiret** kavramı, sözlükte "son, sonra gelen, diğer" gibi anlamlara gelir. İslami bir kavram olarak ise ahiret; dünya hayatını takip eden hayat, dünya hayatındaki amellerin, söz, davranış ve eylemlerin sonuçlarının alınacağı ve değerlendirileceği zaman demektir.[17] Ahirete iman ise dünya hayatının sona ermesinden başka bir âlemde yeniden diriltileceğimize, dünyada yaptığımız iyilik ve kötülüklerin karşılığını göreceğimize inanmak demektir.

Kur'an-ı Kerim'de, ahirete imanın inanç esasları arasında yer aldığını belirten birçok ayet yer almaktadır. Örneğin bir ayette müminlerin özelliklerinden bahsedilirken şöyle buyrulmaktadır: **"Onlar sana indirilene de senden önce indirilenlere de inanırlar. Ahirete de kesin olarak inanırlar."**[18] Böylece şüphe ve tereddüt etmeksizin ahiret hayatının varlığına inanmanın önemine dikkat çekilmektedir.

Dünya hayatı geçici ve kısadır. Esas ve kalıcı olan ise ahiret hayatıdır. Bir ayette, **"Bu dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur. Keşke bilselerdi!"**[19] buyrulur. Başka bir ayette de **"Sizler dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Oysa ahiret daha hayırlı ve süreklidir."**[20] ifadesi yer alır. Ahiret hayatı ebedîdir, orada ölüm yoktur. **"İlk tattıkları ölüm dışında, orada artık ölüm tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur (sürekli hayata kavuşmuşlardır)."**[21] ayeti, ahiretin ebedî olduğunu açıklamaktadır.

Kur'an'da da belirtildiği üzere dünya hayatı kısa ve geçicidir.

(17) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 8.
(18) Bakara suresi, 4. ayet.
(19) Ankebût suresi, 64. ayet.
(20) A'lâ suresi, 16-17. ayetler.
(21) Duhân suresi, 56. ayet.

İnancımıza göre dünya, ahiretin tarlasıdır. Yani insan dünyada ne ekerse ahirette onu biçecektir. İyilik yapan ahirette mükâfat, kötülük yapan da ceza görecektir. İslam inancına göre bu dünya hayatı bir imtihandır. Allah (c.c.), dünyada insanı çeşitli şekillerde imtihan etmektedir. Bazı kullarını varlıkla, bazılarını yoklukla, bazılarını hastalıkla, bazılarını da ölüm acısıyla denemektedir. Esasen dünya hayatının yaratılış gayesi, insanın imtihan edilmesidir. Bu durum bir ayette şöyle açıklanmaktadır: **"O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır."**[22] Dünyada imtihan edildiği bilinciyle yaşayan ve iman edip güzel davranışlarda bulunanlar, ahirette bunun mükâfatını alacaklardır.

ETKİNLİK

Rabb'imiz (c.c.), yeniden dirilişi daha kolay anlayabilmemiz için doğadan örnekler verir.

"Gökten de bereketli bir su indirip onunla kullar için rızık olarak bahçeler ve biçilecek taneler (ekinler), birbirine girmiş kat kat tomurcukları olan yüksek hurma ağaçları bitirdik ve böylece onunla ölü bir beldeye hayat verdik. İşte (dirilip kabirlerden) çıkış da böyledir."

(Kâf suresi, 9-11. ayetler.)

Yukarıdaki ayette anlatılmak istenen nedir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Yeri, göğü ve uçsuz bucaksız kâinatı yoktan var eden Allah (c.c.), ölüleri yeniden diriltmeye de kadirdir.

(22) Mülk suresi, 2. ayet.

4. AHİRET HAYATININ AŞAMALARI

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Dünyada mekân, ahirette iman" ne demektir?

Ahiret, ölümle başlayıp ebediyete kadar devam edecek olan hayatın adıdır. Bu hayatta insan, çeşitli aşamalardan geçecektir. Ahiret hayatı, uzun ve birçok olayın gerçekleşeceği bir süreçtir. Şimdi bu hayatın aşamaları hakkında bilgi edinelim.

Ölüm

Ahirete geçişin ilk aşaması ölümdür. Ölüm, canlıların dünya hayatının sona ermesi, hayata veda etmesi demektir. Ölüm, tüm canlılar için kaçınılmaz bir sondur. Bu sebepledir ki bütün canlılar doğar ve belli bir süre yaşadıktan sonra ölür. Diğer canlılar gibi insan da ölümlü bir varlıktır. Dünyaya gelip de ölümü tatmayan hiçbir insan yoktur. Çünkü ölümlü bir varlık olmak, insanın asla kaçamayacağı bir kaderdir. Kur'an-ı Kerim'de **"Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz."**[23] buyrulur.

"Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır…" *(Nisâ suresi, 78. ayet.)*

BİLGİ NOTU

Büyük şair Necip Fazıl Kısakürek, ölümü " büyük randevu" olarak nitelendirir ve şöyle der:
"Büyük randevu, bilsem nerede, saat kaçta?
Tabutumun tahtası, bilsem hangi ağaçta?"

Necip Fazıl Kısakürek, Çile, s. 134.

(23) Enbiyâ suresi, 35. ayet.

ETKİNLİK

Peygamberimize (s.a.v.), "İnsanların en akıllısı hangisidir?" diye soruldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) şu cevabı verdi: **"Ölümü en çok hatırlayanlar ve ölümden sonrası için en güzel şekilde hazırlananlardır. İşte onlar, en akıllı olanlardır."**

(İbn-i Mâce, Zühd, 31.)

Yukarıdaki hadis bize hangi mesajı vermektedir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Kıyamet ve Yeniden Diriliş

Kıyamet kavramı, sözlükte; kalkmak, ayağa kalkmak, doğrulmak, dirilmek anlamlarına gelir. İslami bir kavram olarak ise kıyamet; Allah'ın (c.c.) ezelde takdir ettiği zaman gelince dünyadaki bütün canlıların ölmesi, sonra bütün ölmüşlerin Allah (c.c.) tarafından diriltilmesi, mahşer yerinde toplanması, hesaba çekilmesi ve dünyadaki yapılan işlerin karşılığının verilmesidir.(24)

Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde verilen bilgilere göre kıyametin gerçekleşmesi iki aşamada olacaktır. Birinci aşamada İsrafil adlı melek, Allah'ın (c.c.) emri ve izniyle onun dilediği bir zamanda sûra üfleyecektir. Bu üfleyişle birlikte dünyanın düzeni altüst olacak, bütün canlılar ölecek ve dünya hayatı sona erecektir. Aradan Allah'ın (c.c.) dilediği kadar bir zaman geçince İsrafil (a.s.) sûra bir kez daha üfleyecektir. Sûra ikinci kez üflenmesiyle birlikte Allah'ın (c.c.) izniyle ölüler yeniden dirilecek, kabirlerinden kalkacak ve mahşere doğru hareket edecektir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **"Sûra üflenince Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış, bakıyorlar!"**(25)

İnancımıza göre kıyamet mutlaka gerçekleşecektir. Rabb'imiz (c.c.), bunu bize haber vermekte ve Kur'an'da şöyle buyurmaktadır: **"Kıyamet günü mutlaka gelecektir, bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu buna inanmazlar."**(26)

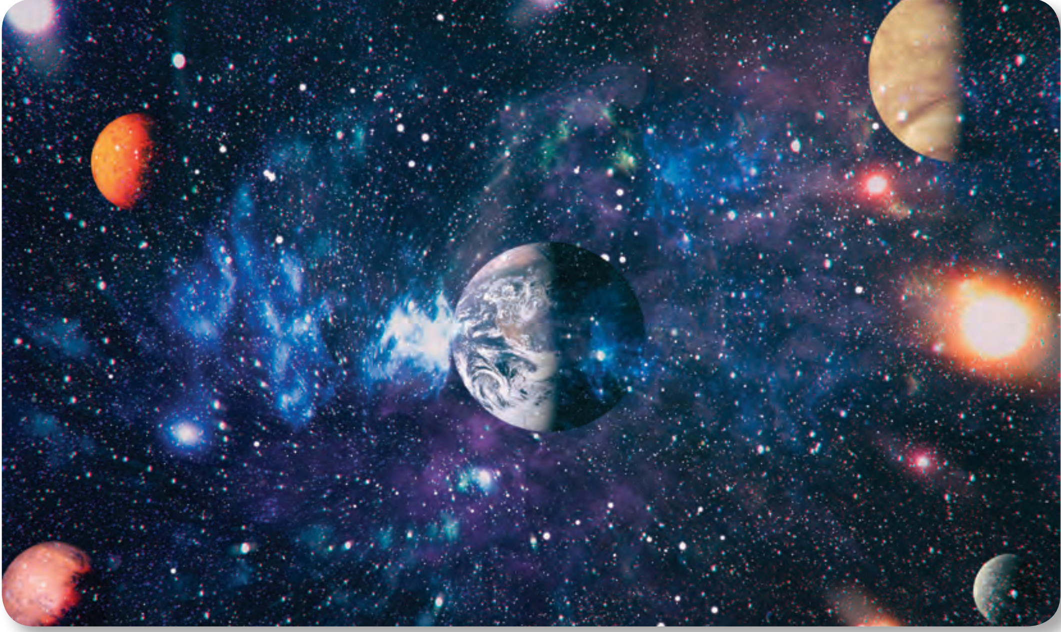
YORUMLAYALIM

"Nihayet sûra üfürülecek. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler. (İşte o zaman:) 'Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahmân'ın vadettiğidir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler!' derler."

(Yâsîn suresi, 51-52. ayetler.)

Kur'an'da ve hadislerde, kıyametin ne zaman kopacağına dair bir bilgi verilmemektedir. Yüce kitabımızda, kıyametin zamanını sadece Allah'ın (c.c.) bileceği açıkça ifade edilmektedir. Bir ayette şöyle buyrulmaktadır: **"İnsanlar sana kıyametin zamanını soruyorlar. De ki: Onun bilgisi Allah katındadır. Ne bilirsin, belki de zamanı yakındır."**(27) Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) de bir gün sahabilerine, **"Siz bana kıyameti soruyorsunuz. Onun bilgisi sadece Allah katındadır."**(28) buyurmuştur.

(24) Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 738.
(25) Zümer suresi, 68. ayet.
(26) Mü'min suresi, 59. ayet.
(27) Ahzâb suresi, 63 ayet.
(28) Müslim, Fedâilü's-Sahabe, 218.

Bir gün evrendeki düzen bozulacak ve kıyamet kopacaktır.

Kıyamet gibi yeniden diriliş de mutlaka gerçekleşecektir. Bazı insanlar ölümü tadıp toprağa karışan insanların tekrar nasıl diriltileceğini anlayamadıklarını söylemektedirler. Esasen böyle düşünenler, Allah'ın (c.c.) gücünü ve kudretini de inkâr etmektedirler. Çünkü Rabb'imizin (c.c.) gücü sınırsızdır. Bize zor gibi gelen şeyler, onun için çok kolaydır. Bir şeyi gerçekleştirmek istediği zaman Allah'ın (c.c.), "Ol!" demesi yeterlidir. O şey hemen oluverir.(29) Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: **"İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanır? Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski hâline getirmeye gücümüz yeter."**(30)

Haşr ve Mahşer

İkinci sûra üflenmesiyle beraber ölüler Allah (c.c.) tarafından başka bir âlemde tekrar diriltilecek ve dünyada yaptıklarının hesabını vermek üzere toplanacaklardır. İşte yeniden diriltilen kişilerin hesap vermek üzere toplanmasına **haşr**, insanların hesap vermek üzere toplanacakları büyük alana ise **mahşer** denir.

Kur'an-ı Kerim'de, haşr ve mahşerin mutlaka gerçekleşeceğini belirten ayetler vardır. Bu ayetlerde Allah (c.c.), insanları yeniden dirilişten sonra hesap görmek üzere toplayacağını belirtmekte ve kullarını bu gün için uyarmaktadır. Rabb'imiz (c.c.) bir ayette şöyle buyurmaktadır: **"O günde sûra üflenir ve biz o zaman günahkârları, gözleri (korkudan) gömgök bir hâlde mahşerde toplarız."**(31) Başka bir ayette de şu ifadeler yer almaktadır: **"Şüphesiz senin Rabb'in onları diriltip bir araya getirecektir. Şüphesiz o, hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir."**(32)

(29) bk. Yâsîn suresi, 82. ayet.
(30) Kıyamet suresi, 3-4. ayetler.
(31) Tâhâ suresi, 102. ayet.
(32) Hicr suresi, 25. ayet.

Hesap ve Mizan

Ahiret günü mahşer meydanında toplanan insanlar, dünyada yaptıklarından sorguya çekilecekler, dünya hayatında işlediklerinin hesabını vereceklerdir. Bir ayette şöyle buyrulur**: "Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz! Andolsun, onlara (yaptıklarını) tam bir bilgi ile anlatacağız. Çünkü biz onlardan uzak değiliz."**(33) Hesap sırasında herkes, yaptığı en küçük bir iyiliğin de kötülüğün de karşılığını görecektir. "**Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir.**"(34) ayeti bu hususu açıklamaktadır. Mahşerde hiç kimse, yaptıklarını inkâr edemeyecektir. Hatta insanların yaptıklarına, kendi organları şahitlik edecektir. Bu durum bir ayette şöyle açıklanır: **"O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder."**(35)

Mizan, ahirette insanların günah ve sevaplarının, iyilik ve kötülüklerinin tartılacağı manevi bir terazidir.(36) Kur'an'da ve hadislerde verilen bilgilere göre dünyada yapılan iyilik ve kötülükler, ahirette mizan denilen terazide tartılacaktır. İyilikleri kötülüklerinden, sevapları günahlarından ağır gelenler mükâfatlandırılacaktır. Günahları sevaplarından fazla olanlar ise yaptıklarının cezasını çekeceklerdir. Bir ayette, ahiret günü mizanda amellerin tartılacağı şöyle açıklanır: **"O gün amellerin tartılması da haktır. Kimlerin sevabı ağır basarsa işte onlar kurtuluşa erenlerdir."**(37)

Cennet ve Cehennem

Cennet; günahsız, günahları affedilen ya da günahlarının cezasını cehennemde çekmiş olan müminlerin, içerisinde sonsuza dek kalacakları yerdir. **Cehennem** ise inanılması gereken şeylere inanmayan ya da inandığı hâlde inanmayanların hayatını sürdüren ve günahı affedilmeyen insanların ahiret âleminde cezalandırılacakları yerdir.(38)

Kur'an'da haber verildiğine göre cennet, yemyeşil ağaçların, şırıl şırıl akan suların, tadı bozulmamış süt ırmaklarının, altından tahtların, muhteşem sarayların olduğu ebedî mutluluk yeridir. Bir ayette şöyle buyrulur: **"Şüphesiz Allah, iman edip salih ameller işleyenleri içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacak, onlar orada altından bileziklerle, incilerle süsleneceklerdir. Oradaki giysileri ise ipektir."**(39) Ra'd suresinde de şöyle bir cennet tasviri yapılır: **"Takva sahiplerine vadolunan cennetin özelliği (şudur): Onun zemininden ırmaklar akar. Yemişleri ve gölgesi süreklidir. İşte bu, (kötülüklerden) sakınanların (mutlu) sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir."**(40)

BİLGİ NOTU

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) haber verdiğine göre

"Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

Ben salih kullarım için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın hayal edemeyeceği birtakım nimetler hazırladım."

(Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 8.)

---

(33) Â'râf suresi, 6-7. ayetler.
(34) Zilzâl suresi, 7-8. ayetler.
(35) Yâsîn suresi, 65. ayet.
(36) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 241-242.
(37) Â'râf suresi, 8. ayet.
(38) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 46, 48.
(39) Hac suresi, 23. ayet.
(40) Ra'd suresi, 35. ayet.

Kur'an'da cennet anlatılırken dünyadaki güzellikler örnek gösterilir.

Kur'an'da ve hadislerde cehennemle ilgili bazı bilgiler de verilir. Örneğin bir ayette şöyle buyrulur: **"Allah münafık erkeklere, münafık kadınlara ve kâfirlere, içinde ebedî kalmak üzere cehennem ateşini vadetti. O, onlara yeter. Allah onlara lanet etmiştir. Onlar için sürekli bir azap vardır."**(41)

Allah (c.c.) adil, merhametli ve affedicidir. Rabb'imiz (c.c.), adaletinin gereği olarak ahirette kullarına hak ettikleri şekilde davranacaktır. O, adaletinin gereği olarak iman edip güzel davranışlarda bulunan kullarını cennetle mükâfatlandıracaktır. İnkârcı kullarını, kötülük yapan insanları ise adaletinin gereği olarak cezalandıracaktır.

Rabb'imiz (c.c.), kullarına karşı son derece merhametlidir. Bu husus bir ayette şöyle belirtilir: **"…Şüphesiz ki Allah, insanlara karşı çok esirgeyici, çok merhametlidir."**(42) Onun merhameti hem bu dünyada hem de ahirette söz konusudur. Allah (c.c.) dünyada insanın yaşaması için pek çok nimet var etmiştir. Havayı, Güneş'i, Ay'ı, çeşit çeşit bitkileri ve hayvanları yaratmıştır. Bu, Rabb'imizin (c.c.) kullarına merhametinin göstergesidir. Allah (c.c.), hata yapıp günah işleyen kulları tövbe ettiğinde onları bağışlar. **"Kim bir kötülük yapar yahut kendine zulmeder, sonra da Allah'tan bağışlama dilerse Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulur."**(43) ayeti bu hususu

YORUMLAYALIM

"Kim iyi bir iş yaparsa kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabb'in kullara (zerre kadar) zulmedici değildir."

(Fussilet suresi, 46. ayet.)

(41) Tevbe suresi, 68. ayet.
(42) Hac suresi, 65. ayet.
(43) Nisâ suresi, 110. ayet.

belirtir. Rabb'imiz (c.c.), bir kulu iyilik yaptığında onun sevabını katlayarak verir. Kötülük yapan insana ise bir kötülük günahı yazılır. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Kim (Allah'ın huzuruna) iyilikle gelirse ona, getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o, sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar."**[44]

Dünyada bazı insanlar hem Allah'a (c.c.) hem de topluma karşı sorumluluklarının bilincinde bir yaşam sürdürmektedirler. Onlar, Allah'a (c.c.) iman etmekte, onun emir ve yasaklarına uygun yaşamaktadırlar. Namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetlerini titizlikle yerine getirmekte; Allah'ın (c.c.) verdiği nimetlerin değerini bilmekte ve Rablerine şükretmektedirler. Çok zor durumda kalsalar bile hırsızlık, kul hakkı yemek gibi kötülüklere yaklaşmamaktadırlar. Akrabalarını gözetmekte, yoksullara yardım etmekte, kimsesizleri gözetmekte, doğayı ve hayvanları korumaktadırlar. İşte Allah (c.c.), böyle kullarını ahirette cennetle ödüllendirecektir. Bu, onun adaletinin ve merhametinin gereğidir.

Allah (c.c.), iyilik yapanlara olduğu gibi kötülük işleyenlere de adaletiyle muamele edecek ve onlara hak ettiklerinin karşılığını verecektir. Örneğin yeryüzünde her gün birçok suç işlenmekte, haksızlık yapılmaktadır. Suçlular çoğu kez adaleti yanıltıp cezadan kurtulmakta ve hak ettikleri cezayı almamaktadır. Kısacası dünyada adalet her zaman gerçekleşmemektedir. İşte ahiret, ilahi adaletin tam olarak gerçekleşeceği yerdir. Allah (c.c.), orada herkese hak ettiği şekilde muamele edecektir. Orada mazlum, zalimden hakkını alacaktır. Suçlular cezasını çekecek, iyiler ödüllendirilecektir. Bu, Allah'ın (c.c.) adil olmasının gereğidir. Çünkü adalet, iyilere olduğu gibi kötülere de yaptıklarının karşılığını vermeyi, herkese hak ettiği şekilde davranmayı gerektirir.

ETKİNLİK

Aşağıda verilen ahiret hayatının aşamalarını, meydana gelme sırasına göre örnekteki gibi numaralandırınız.

Oluş Sırası	Ahiret Hayatının Aşamaları
	Kıyamet
	Haşr ve Mahşer
1	Ölüm
	Cennet ve Cehennem
	Hesap ve Mizan
	Yeniden Diriliş

(44) En'âm suresi, 160. ayet.

5. BİR PEYGAMBER TANIYORUM: Hz. İSA (a.s.)

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Hz. İsa Peygamber (a.s.) kimdir? Onunla ilgili neler biliyorsunuz?

Hz. İsa (a.s.), Allah (c.c.) tarafından peygamber olarak seçilip görevlendirilmiş elçilerden biridir. Hz. İsa'nın (c.c.) annesi Hz. Meryem'dir, babası ise yoktur. Çünkü o, babası olmaksızın dünyaya gelmiştir. Bu durum Allah'ın (c.c.) mucizesidir.

Hz. Meryem'in babası İsrailoğullarından İmran, annesi de Hanne idi.[45] Hem İmran hem de Hanne, güzel özelliklere sahip, iman ve ibadet ehli kişilerdi. İmran ile eşinin çocuğu olmuyordu. Buna çok üzülen Hanne, Allah'a (c.c.) dua etti ve ondan, kendisine bir çocuk nasip etmesini diledi. Çocuğu olursa onu, kutsal mabet Beytü'l-Makdis'in işlerini yürütmesi için bu mabede bırakacağına söz verdi. Bir süre sonra Hanne'nin duası kabul edildi ve o, Hz. Meryem'i (a.s.) doğurdu. Kocası, çocuğu doğmadan ölen Hanne, adağının gereği olarak da kızını Beytü'l-Makdis'e götürüp teslim etti.[46]

BİLGİ NOTU

Kur'an da şöyle buyrulur: **"Hani melekler şöyle demişlerdi: Ey Meryem! Allah seni seçti. Seni tertemiz yaptı ve seni dünya kadınlarına üstün kıldı."**

(Mâide suresi, 42. ayet.)

Kur'an'da anlatıldığına göre Hz. Meryem, Kudüs'teki Beytü'l-Makdis'in doğu tarafına gitmiş, burada yalnız kalmıştır. Böylece insanlar tarafından rahatsız edilmeden, tefekkür ve ibadet etme imkânı bulmuştur. Bir gün yine buradayken Cebrail (a.s.), Hz. Meryem'e insan şeklinde görünmüştür. Hz. Meryem, onun kendisine bir kötülük yapacağından korkup Allah'a (c.c.) sığınmıştır. Daha sonra onun, Allah'ın (c.c.) meleği olduğunu öğrenmiş ve rahatlamıştır. Cebrail (a.s.) ona, bir çocuğu olacağını müjdelemiştir. Hz. Meryem şaşırmış ve **"Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde benim nasıl çocuğum olabilir? dedi."**[47] Cebrail (a.s.) de bunun, Allah'ın (c.c.) bir mucizesi olarak ve onun takdiriyle gerçekleşecek çok kolay bir iş olduğunu belirtmiştir.[48] Daha sonra Hz. Meryem'in hamilelik dönemi başlamıştır. Ne yapacağını şaşıran, insanlara nasıl bir açıklama yapacağını bilemeyen Hz. Meryem çok endişelenmiş ve şöyle demiştir: **"...Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım..."**[49] Cebrail (a.s.) onu teselli etmiş ve kendisine, üzülmemesini söylemiştir.[50]

Meryem Sûresi

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd. (1) Bu, Rabbinin, Zekeriya kuluna olan merhametinin anılmasıdır. (2) Hani o Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı. (3) O şöyle demişti: "Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım." (4) "Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım(ın isyankâr olmaların)dan korkuyorum. karım ise kısırdır. Bana kendi tarafından; bana ve Yakub hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaşmış bir kimse kıl!" (5-6) (Allah şöyle dedi:) "Ey Zekeriyya! Haberin olsun ki biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik."

Kur'an'da, Hz. İsa'nın (a.s.) annesi Hz. Meryem'in adını taşıyan bir sure vardır.

(45) İbn-i Kesir, Peygamberler Tarihi, s. 701.
(46) bk. Âl-i İmrân suresi, 35-37. ayetler.
(47) Meryem suresi, 20. ayet.
(48) Meryem suresi, 21. ayet.
(49) Meryem suresi, 23. ayet.
(50) bk. Meryem suresi, 24-25. ayetler.

Hamilelik dönemini tamamlayan Hz. Meryem, nihayet çocuğunu dünyaya getirmiştir. Böylece Hz. İsa (a.s.), Allah'ın (c.c.) mucizesi olarak babasız dünyaya gelmiştir. Hz. Meryem, çocuğunu kucağına alıp halkın karşısına çıktı. İnsanlar onu ayıpladılar. **"...Dediler ki: Ey Meryem! Hakikaten sen iğrenç bir şey yaptın! Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi."**[51] Bunun üzerine Hz. Meryem, oğlunu işaret etmiştir. Onunla konuşmalarını söylemiştir. Onlar, beşikteki çocukla konuşmanın mümkün olmayacağını söylemiş ve Hz. Meryem'in, kendileriyle alay ettiğini düşünmüşlerdir. Bunun üzerine Hz. İsa (a.s.), Allah'ın (c.c.) bir mucizesi olarak henüz beşikte bir bebekken onlarla konuşmuştur. Bu olay Kur'an'da şöyle anlatılır: **" (İsa) Dedi ki: Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı. Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti. Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selam (esenlik verilmiştir)."**[52]

Kur'an'da belirtildiğine göre Allah (c.c.), Hz. İsa'yı (a.s.) elçisi olarak seçmiş ve ona peygamberlik vermiştir. Hz. İsa (a.s.) da peygamberlik görevinin gereği olarak insanları Allah'a (c.c.) iman ve ibadet etmeye çağırmıştır. **"...Ey İsrailoğulları! Yalnız, benim de Rabb'im sizin de Rabb'iniz olan Allah'a kulluk edin. Kim Allah'a ortak koşarsa artık Allah ona cenneti muhakkak haram kılmıştır. Onun barınağı da ateştir. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur."**[53] diyerek insanları hak yola davet etmiş ve onlara uyarılarda bulunmuştur.

Hz. İsa (a.s.) kendisinden önce gönderilen Tevrat'taki ilkeleri tasdik etmiş, bununla birlikte daha önce haram kılınan şeyleri helal kılmıştır. İnsanlara, Allah'tan (c.c.) korkmalarını, kendisine de itaat etmelerini söylemiştir.[54] Hz. İsa (a.s.), kendisinden sonra Ahmed isminde bir peygamberin geleceğini de müjdelemiştir.[55] Hz. İsa (a.s.) insanlara birçok öğüt vermiştir. Örneğin bir sözünde şöyle demiştir. "Hatasını hatırladığında ağlayan, dilini muhafaza eden ve evi kendisine yeten kimseye ne mutlu. İçinden günah işlemeyi düşünmeden uyuyan ve günahsız olarak uyanan kimseye ne multu!" demiştir.[56] Başka bir sözünde de şunları söylemiştir: "Ey âdemoğlu! Nerede olursan ol, Allah'tan kork. Dünyada misafir gibi ol. Mescitleri ev edin. Gözüne ağlamayı, bedenine sabrı, kalbine tefekkürü öğret. Yarının rızkı için endişelenirsen bu hatadır."[57]

Hz. İsa'nın (a.s.) doğduğu yer olarak kabul edilen Beytüllahim'den bir görünüm - Kudüs

(51) Meryem suresi, 27-28. ayetler.
(52) Meryem suresi, 29-33. ayetler.
(53) Mâide suresi, 72. ayet.
(54) bk. Âl-i İmrân suresi, 50 - 51. ayetler.
(55) bk. Saff suresi, 6. ayet.
(56) İbn-i Kesir, Peygamberler Tarihi, s. 751.
(57) İbn-i Kesir, Peygamberler Tarihi, s. 751.

Yüce Allah (c.c.), Hz. İsa'ya (a.s.) İncil adlı ilahi kitabı vermiştir. Bu husus bir ayette şöyle belirtilmiştir: **"O peygamberlerin izleri üzere Meryem oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderdik. Ona, içerisinde hidayet ve nur bulunan, önündeki Tevrat'ı doğrulayan, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için doğru yola iletici ve bir öğüt olarak İncil'i verdik."**[58]

Rabb'imiz (c.c.), Hz. İsa'yı (a.s.) çeşitli mucizelerle desteklemiştir. Bu konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulmuştur: **"…Ey Meryem oğlu İsa! Senin üzerindeki ve annen üzerindeki nimetimi düşün. Hani, seni Ruhu'l-Kudüs (Cebrail) ile desteklemiştim. Beşikte iken de yetişkin iken de insanlara konuşuyordun. Hani, sana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i de öğretmiştim. Hani iznimle çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapıyordun da içine üflüyordun, benim iznimle hemen bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle doğuştan körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Hani benim iznimle ölüleri de (hayata) çıkarıyordun…"**[59] İnsanlar arasında Hz. İsa'ya (a.s.) inananlar olduğu gibi onun getirdiği mesajı reddedenler de olmuştur. Örneğin Kur'an'da, Hz. İsa'ya (a.s.) iman eden ve onun kendisine yardımcı seçtiği havarilerden bahsedilmiştir. Bir ayette, **"Hani bir de 'Bana ve peygamberime iman edin.' diye havarilere ilham etmiştim. Onlar da 'İman ettik. Bizim Müslüman olduğumuza sen de şahit ol.' demişlerdi."**[60] buyrulmuştur.

Kur'an'da ve diğer İslami kaynaklarda verilen bilgilere göre Hz. İsa'nın (a.s.) getirdiği mesajlar Yahudilerin hoşuna gitmemiştir. Bunun üzerine Yahudiler, Hz. İsa'ya (a.s.) tuzak kurmuşlar ve onu öldürmek için plan yapmışlardır.[61] Ancak Allah (c.c.), elçisini korumuş ve Yahudilerin tuzaklarını boşa çıkarmıştır. Kurulan tuzak sonuçsuz kalmış ve Allah (c.c.), Hz. İsa'yı (a.s.) kendi katına yükseltmiştir. Yahudiler, Hz. İsa (a.s.) yerine ona benzeyen birini öldürmüşlerdir. Bu husus Kur'an'da şöyle açıklanmıştır: **"Biz Allah'ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük, demelerinden dolayı (kalplerini mühürledik). Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler."**[62]

ETKİNLİK

Hz. İsa'nın hayatında en fazla dikkatinizi çeken hususlar nelerdir? Hz. İsa'nın (a.s.) hayatından hangi mesajları çıkarabiliriz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

6. BİR SURE TANIYORUM: NÂS SURESİ VE ANLAMI

Nâs suresine adını veren "Nâs" kavramı, insanlar anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'in 114. ve sonuncu suresi olan Nâs suresi, 6 ayettir. Surenin Mekke Dönemi'nde nazil olduğunu söyleyen âlimler yanında, Medine Dönemi'nde nazil olduğu görüşünde olan âlimler de vardır.

Nâs suresine, Felak suresi ile birlikte "Muavvizeteyn sureleri" denilmektedir. Muavvizeteyn, "iki sığınılan" demektir. Nâs suresinde kötü insanların, cinlerin ve şeytanların şerrinden Allah'a (c.c.) sığınılması gerektiği hatırlatılmaktadır. Çünkü bunlar, insanın kalbine vesvese vermekte,

(58) Mâide suresi, 46. ayet.
(59) Mâide suresi, 110. ayet.
(60) Mâide suresi, 111. ayet.
(61) bk. Âl-i İmrân suresi, 54. ayet; Ömer Faruk Harman, "İsa", TDVİA, C 22, s. 470.
(62) Nisâ suresi, 157. ayet.

onu kuruntu ve şüphelere sevk etmektedir. Öyleyse insan, bütün kötülüklerden ve kötü varlıklardan Allah’a (c.c.) sığınmalıdır. Bilmelidir ki Allah (c.c.) dilemedikçe hiç kimse, bir başkasına zarar veremez.

BİLGİ NOTU

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Felâk ve Nâs surelerini okuyarak kötülüklerden Allah’a (c.c.) sığınmayı ilke edinmiştir. Hz. Aişe’nin (r.a.)* haber verdiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), rahatsızlandığında ya da yatağa gireceği zaman İhlâs, Felâk ve Nâs surelerini üç kez okur ve avuçlarına üflerdi. Sonra da ellerinin yetiştiği yere kadar vücudunu sıvazlardı.

(bk. Buhârî, Fedâilü’l-Kur’an, 14; Daavât, 12.)

NÂS SURESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِۙ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِۙ ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِۙ ﴿٣﴾

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ي يُوَسْوِسُ ف۪ي صُدُورِ

النَّاسِۙ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

OKUNUŞU

Kul eûzü birabbinnâs. Melikinnâs. İlâhinnâs. Min şerril vesvâsil hannâs. Ellezî yüvesvisü fî sudûrinnâs. Minel cinneti vennâs.

ANLAMI

“İnsanların kalplerine vesvese veren, (insanların Allah’ı andığı zaman) gizlenen, gerek cinlerden gerekse insanlardan olan her şeytanın şerrinden insanların Rabb’ine, insanların Melik’ine, insanların İlahı’ına sığınırım.”

ETKİNLİK

Kötülüklerden neden Allah’a (c.c.) sığınmalıyız? Allah’a (c.c.) sığınmak insana neler kazandırır? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Surede geçen “Rab, Melik, ilah ve vesvese” kavramlarının anlamlarını araştırınız.

* “Radıyallâhü anhü/kadınlar için anhâ” ifadesinin kısaltılmış yazımıdır ve “Allah ondan razı olsun.” manasına gelir.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1. Varlıklar sadece gördüklerimizle mi sınırlıdır? Bu konuda bilgi veriniz.
2. Meleklere imanın dinimizdeki önemi hakkında bilgi veriniz.
3. Meleklere inanmak, insanın güzel ahlaklı olmasına nasıl katkı sağlar? Açıklayınız.
4. Rahmet melekleri ve Münker Nekir melekleri hakkında kısaca bilgi veriniz.
5. Dünya ile ahiret hayatındaki ilişkiyi açıklayınız.
6. Allah'ın (c.c.) adil, merhametli ve affedici olması ile ahiret inancı arasında nasıl bir ilişki vardır? Söyleyiniz.
7. Kıyamet ve yeniden diriliş hakkında bilgi veriniz.

B. Aşağıdaki soruların doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1. I. Melekler II. Cinler III. İnsan IV. Şeytan

   Yukarıdakilerden kaç tanesi, gayb âlemine ait varlıklardandır?

   A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

2. Aşağıdaki bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

   A) Melekler gelecekle ilgili her şeyi bilebilirler.
   B) Cinler ateşten yaratılmış varlıklardır.
   C) Cinler de Allah'a (c.c.) iman ve ibadetle yükümlüdürler.
   D) Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır.

3. **"Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır. Onlar, yapmakta olduklarınızı bilir."** *(İnfitâr suresi, 10-12. ayetler.)*

   Yukarıdaki ayet hangi meleklerden söz etmektedir?

   A) Kirâmen Kâtibîn B) Dört büyük melek
   C) Rahmet melekleri D) Koruyucu melekler

4. **"O gün amellerin tartılması da haktır. Kimlerin sevabı ağır basarsa işte onlar kurtuluşa erenlerdir."** *(Â'râf suresi, 8. ayet.)*

   Yukarıdaki ayette, aşağıdaki kavramlardan hangisinden söz edilmektedir?

   A) Mizan B) Sûr C) Dünya D) Cehennem

5. Muavvizeteyn sureleri, aşağıdakilerden hangi seçenekte doğru verilmiştir?

A) İhlâs - Kevser
B) Fâtiha - Bakara
C) Felâk - Nâs
D) İhlâs - Kureyş

C. Aşağıdaki bilgilerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

( ) Meleklerin, şeklini tam olarak bilemediğimiz kendilerine özgü kanatları vardır.

( ) Erkek ve dişi olma özelliğine sahip olan melekler, evlenip çoğalırlar.

( ) Melekler kısa zamanda çok uzun mesafelere gidebilirler.

( ) Ölüm, tüm canlılar için kaçınılmaz bir sondur.

( ) Şeytan, Hz. Âdem'e (a.s.) saygı göstermiş ve secde etmiştir.

( ) Meleklerin sayısı hakkında Kur'an'da açık ve net bilgiler verilmektedir.

( ) Hz. İsa'nın (a.s.) babasının adı İmran'dır.

( ) Hz. İsa'nın (a.s.) Kudüs yakınlarında, Beytüllahim denilen yerde doğduğu kabul edilir.

Ç. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan bölümleri, verilen ifadelerle tamamlayınız.

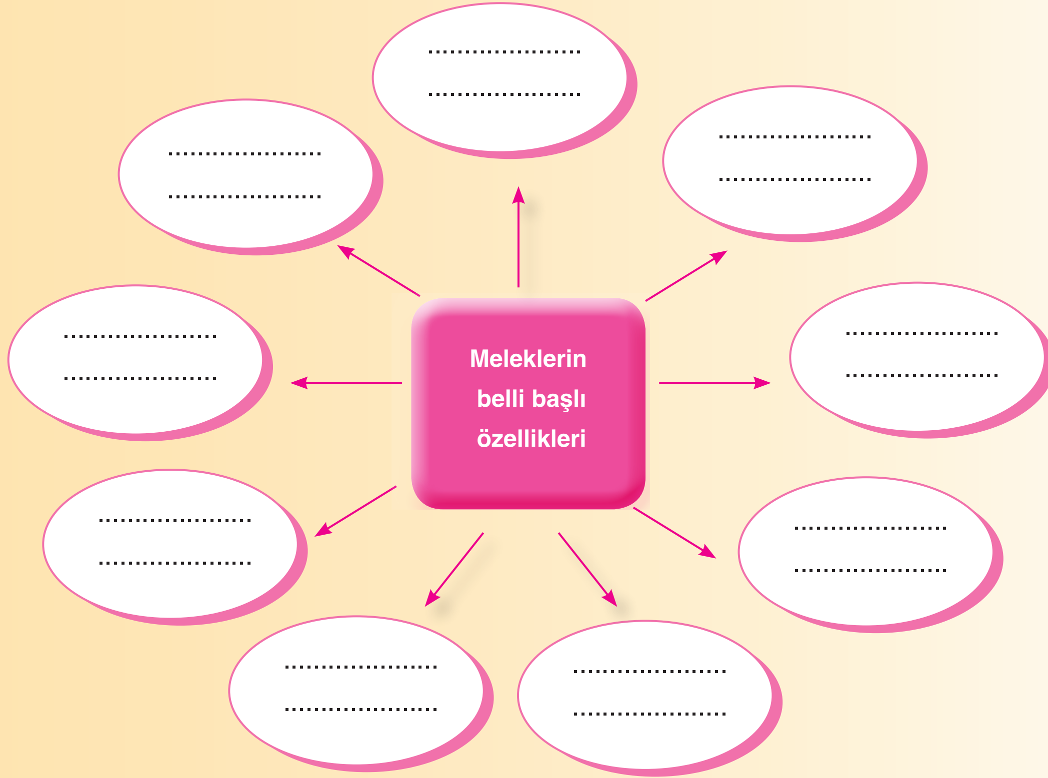
(kıyamet, altı, haşr, melek, ahiret, mahşer, son, gayb)

- İslam kültüründe akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanı, ……………. kavramıyla ifade edilir.
- Allah'ın (c.c.) emirlerine tam itaat eden, iyi nitelikteki ruhani varlıklara ……………….. denir.
- …………………; dünya hayatını takip eden hayat; dünya hayatındaki amellerin, söz, davranış ve eylemlerin sonuçlarının alınacağı ve değerlendirileceği zaman demektir.
- İsrafil'in (a.s.) sûr denilen alete üflemesiyle dünyanın düzeni altüst olacak, tüm canlılar ölecek ve dünya hayatı son bulacaktır. Bu olay .... kavramıyla ifade edilir.
- İkinci sûra üflenmesinden sonra yeniden diriltilen kişilerin hesap vermek üzere toplanmasına ………………, diriltilen insanların hesap vermek üzere toplanacakları büyük alana……………………… denir.
- Nâs suresi, ……………..ayetten oluşur ve Kur'an-ı Kerim'in ……………suresidir.

D. Dört büyük meleğin görevini aşağıdaki tabloya yazınız.

MELEK ADI	GÖREVİ
Cebrail (a.s.)	
Azrail (a.s.)	
Mikâil (a.s.)	
İsrafil (a.s.)	

E. Meleklerin başlıca özellikleri nelerdir? Aşağıdaki şemaya yazınız.

2. ÜNİTE

HAC VE KURBAN

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Hac, umre ve kurban kavramlarının anlamları hakkında bir araştırma yapınız.
2. Hac ibadetinin kimlere farz olduğunu araştırıp defterinize not ediniz.
3. Haccın nasıl yapıldığını Diyanet İşleri Başkanlığının resmî sitesinden, ilmihâl kitaplarından vb. kaynaklardan araştırınız. Bu konuyla ilgili araştırmanızı sunu hâline getirip sınıfınızda akıllı tahta, projeksiyon cihazı gibi iletişim araçları vasıtasıyla arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Kurban ibadetinin önemini belirten bir ayet ve bir hadis öğrenerek bunları defterinize yazınız.
5. Dinimizde kaç çeşit kurban vardır? Araştırıp öğreniniz.
6. Hz. İsmail (a.s.) ve onun kurban edilmesi olayı hakkında bir araştırma yapınız.
7. En'âm suresinin 162. ayetinin mealini bir Kur'an mealinden bulup defterinize yazınız. Bu ayetten ne anladığınızı defterinize not ediniz.

1. İSLAM'DA HAC İBADETİ VE ÖNEMİ

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Hacca gitmek" ve "Hacı olmak" ifadeleri ne anlama gelir?

İslam'da emredilen başlıca ibadetlerden biri hacdır. **Hac** kavramı; sözlükte, kastetmek ve yönelmek anlamlarına gelir. İslami bir terim olarak ise hac; imkânı olan Müslümanların, zilhicce ayında ihram giyerek, Arafat'ta vakfe yaparak ve Kâbe'yi tavaf ederek yaptıkları farz ibadetin adıdır.[1]

Hac, İslam dininde yerine getirilmesi zorunlu olan ibadetler arasında yer alır ve İslam'ın beş temel esasından biridir. Rabb'imiz (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette hac ibadetiyle ilgili şöyle buyurmuştur: **"…Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bu hakkı tanınmazsa) şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir (Kimseye muhtaç değildir, her şey ona muhtaçtır.)."**[2] Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) de **"Ey insanlar! Hac size farz kılındı. (Öyleyse) Haccedin…"**[3] buyurarak bu ibadetin dinî açıdan önemini belirtmiştir. Bütün bunlardan da anlaşılacağı üzere hac, İslam dininde açık bir şekilde emredilen bir ibadettir ve farzdır. Hac ibadeti, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) Medine'ye hicretinin 9. yılında farz kılınmıştır.[4]

BİLGİ NOTU

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"İslam beş temel üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, oruç tutmak zekât vermek ve hacca gitmek."

(Müslim, İman, 21.)

Hac, Mekke'deki Kâbe'yi ve diğer bazı kutsal yerleri ziyaret etmek suretiyle yerine getirilen bir ibadettir.

(1) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 109.
(2) Âl-i İmrân suresi, 97. ayet.
(3) Müslim, Hac, 412.
(4) İlmihâl, C 1, s. 514.

Hac, Rabb'imizin (c.c.) Müslümanlara farz kıldığı bir ibadettir. Ancak hac; belirli bir zaman dilimi içinde yapılması zorunlu olan, masraf gerektiren, yorucu bir yolculuğu içerir. İslamiyet, hiç kimseye gücünün ve imkânlarının üstünde bir sorumluluk yüklemez. Bu sebeple bir kişiye haccın farz olması için bazı şartların gerçekleşmiş olması gerekir. Haccın bir kişiye farz olması için diğer tüm ibadetlerde olduğu gibi öncelikle kişinin, akıllı olması ve çocukluk çağını bitirip ergenlik çağına ulaşmış olması gerekir. Akıl sağlığı yerinde olmayanlar ve ergenlik çağına ulaşmamış çocuklar hacca gitmekle yükümlü değildirler. Hacla ilgili bunun dışındaki şartlar ise şöyle sıralanabilir:

- Hacca gidecek kişinin beden sağlığı hac yapmaya elverişli olmalıdır.
- Kişinin, hacca gidip gelinceye kadar kendisinin ve ailesinin giderlerini karşılayabilecek ekonomik gücü olmalıdır.
- Hacca gidecek kişinin, bu ibadeti yerine getirebilecek kadar vakti bulunmalıdır.
- Hacca gidecek kişinin yol güvenliğinin bulunması gerekir. Yolda savaş, bulaşıcı hastalık gibi birtakım engeller varsa bu durumda hac ibadeti kişiye farz olmaz.
- Hacca gidecek kişinin özgür olması gerekir. Tutuklu olma, yurt dışına çıkış yasağı bulunma gibi yolculuğa engel durumları olan kişiye hac ibadeti farz değildir.[5]

Yukarıdaki şartları taşıyan Müslümanların, ömürlerinde bir kez hacca gitmeleri dinimize göre farzdır.

BİLGİ NOTU

Dinimize göre kendisine hac farz olan kişi, bu ibadeti, mümkün olan en kısa zamanda yerine getirmelidir. Geçerli bir sebep olmadıkça farz olan haccı ertelememelidir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Müslümanlara bu konuda şöyle tavsiyede bulunmuştur: **"Haccetmek isteyen kimse acele etsin! Olur ki hastalanır veya binek hayvanı kaybolur ya da (hacca gitmesini engelleyen) bir ihtiyaç ortaya çıkar."**

(Ebu Davud, Menâsik, 5; İbn-i Mâce, Menâsik, 1.)

Hac ibadeti, kişinin Allah'ın (c.c.) sevgisini ve rızasını kazanmasına vesile olur. Çünkü hac, Rabb'imizin (c.c.) açık ve kesin bir emridir. Allah (c.c.), emrine uyup kulluk vazifelerini yerine getiren kullarını bağışlar. Onlardan razı olur ve kendilerini cennetiyle mükâfatlandırır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisinde, **"…Mebrur (kabul edilmiş) bir haccın karşılığı ancak cennettir."**[6] buyurarak müminlere bunun müjdesini vermiştir.

Hac, insanın manevi duygularını güçlendirir ve onu dinî açıdan daha da bilinçlendirir. Hacca giden müminler, İslamiyetin doğup yayıldığı mekânları görürler. Allah'ın (c.c.) evi olan Kâbe'yi ve diğer kutsal mekânları ziyaret ederler. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) mübarek mezarını ziyaret eder, onun mescidinde namaz kılarlar. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ilk vahyin geldiği Hira Mağarası'nı, Resulullah'ın (s.a.v.) ve ashabının yaşadığı, oturup sohbet ettiği yerleri görürler. Bütün bunlar da Müslümanları duygulandırır ve onları manevi yönden güçlendirir. Böylece Müslümanlar, hac dönüşünde söz ve davranışlarına daha fazla dikkat ederler.

(5) İlmihâl. C 1, s. 516-517.
(6) Müslim, Hac, 437.

Hac ibadetini yapan insanlar, ekonomik ve sosyal statülerini belli edebilecek giysilerini giymezler. Hacda herkes, ihram adı verilen giysi giyer. Böylece ihram, herkesin Allah (c.c.) katında eşit olduğunu ifade eder ve Müslümanlara da bu bilinci kazandırır. Bu bilinci kazanan kişiler de kibirlenmez, hiç kimseyi küçümsemezler. Her zaman alçak gönüllü olur, insanlara değer verirler. İhram giyerek Allah'ın (c.c.) huzuruna varmak, Arafat meydanında toplanıp bir süre beklemek, insanlara mahşeri hatırlatır. Yakınlarını, dünyaya ait varlıklarını, malını, mülkünü, işini geride bırakıp sade bir kıyafetle Allah'ın (c.c.) davetine koşan insanlar, mahşerde hesap için toplanacaklarını bir kez daha hatırlarlar. Bu bilinçle de hesabını veremeyecekleri işleri yapmaz, kötülüklerden uzak dururlar. Her zaman güzel ahlaklı, iyi bir insan olarak yaşamaya çalışırlar.

Kurallarına uygun biçimde, bilinçli ve samimi olarak yapılan hac, insanın günahlarının affına vesile olur. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur: **"Kim Allah için hacceder de (bu esnada Allah'ın yasakladığı) kötü söz ve fiillerden sakınırsa annesinden doğduğu günkü gibi günahlarından arınmış olarak (evine) döner."**(7) Hacca gidip gelen insan, söz ve davranışlarına daha fazla dikkat eder. Kötülük yapmama, günahlardan uzak kalma konusunda daha titiz olur. Böylece hac, insanın ahlaki gelişimine de katkı sağlar.

Hac, farklı kültürlerden birçok Müslüman 'ı bir araya getiren bir ibadettir.

Hacca, dünyanın her yerinden her yıl yüz binlerce Müslüman gelir. Farklı dilleri konuşan, farklı kültürlere mensup Müslümanlar burada birbirleriyle iletişim kurar, tanışır ve kaynaşırlar. Dostluklar, arkadaşlıklar oluştururlar. Birbirlerinin kültürlerini tanır, sorun ve sıkıntılarından haberdar olurlar. Hacca giden Müslümanlar, aynı Allah'a (c.c.) ve Peygamber'e (s.a.v.) inanmanın, aynı kıbleye yönelmenin ve kardeş olduklarının bilinci içerisinde olurlar. Böylece hac ibadeti sayesinde müminler arasında kardeşlik bilinci ve duyguları gelişip güçlenir. Etkileşim ve iletişim artar ve güçlenir.

(7) Buhârî, Hac, 4.

ETKİNLİK

Hacla ilgili mekânların nereler olduğunu, hacca gitmiş bir aile büyüğünüzden ya da ilmihâl kitapları, İslam Ansiklopedisi, genel ağ vb. kaynaklardan araştırınız. Bu mekânlarla ilgili bilgi ve resim toplayınız. Hacla ilgili mekânları tanıtan bir sunu hazırlayınız ve sunumuzu sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. HACCIN YAPILIŞI

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Şeytan taşlama" ifadesini daha önce duydunuz mu? Bu ifadenin anlamı hakkında neler biliyorsunuz?

Hac ibadetinin önemini ve anlamını daha iyi anlayabilmek için bazı mekân ve kavramlar hakkında bilgi sahibi olmamız gerekir. Şimdi hacla ilgili mekân ve kavramları kısaca tanıyalım.

İhram

İhram, sözlükte; haram kılmak, yasaklamak, kendini mahrum bırakmak gibi anlamlara gelir. Dinî terim olarak ise ihram; hac veya umreye niyet eden kimsenin, diğer zamanlarda yapılması helal olan bazı davranışları, bu ibadetlerin esaslarını veya bütün adabını tamamlayıncaya kadar kendisine haram kılması demektir. Ayrıca hac ve umreye niyet edenlerin, bu ibadet esnasında giydikleri, beyaz ve dikişsiz giysi de ihram olarak adlandırılır. Erkeklerin ihramı iki parçadan oluşur. Kadınlar için ise özel bir ihram kıyafeti yoktur. Onların ihramı normal elbiseleridir.(8)

Hac sırasında erkekler, ihram denilen ve iki parçadan oluşan bir kıyafet giyerler.

(8) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 161.

BİLGİ NOTU

İhramlıya yasak olan başlıca davranışlar şunlardır:

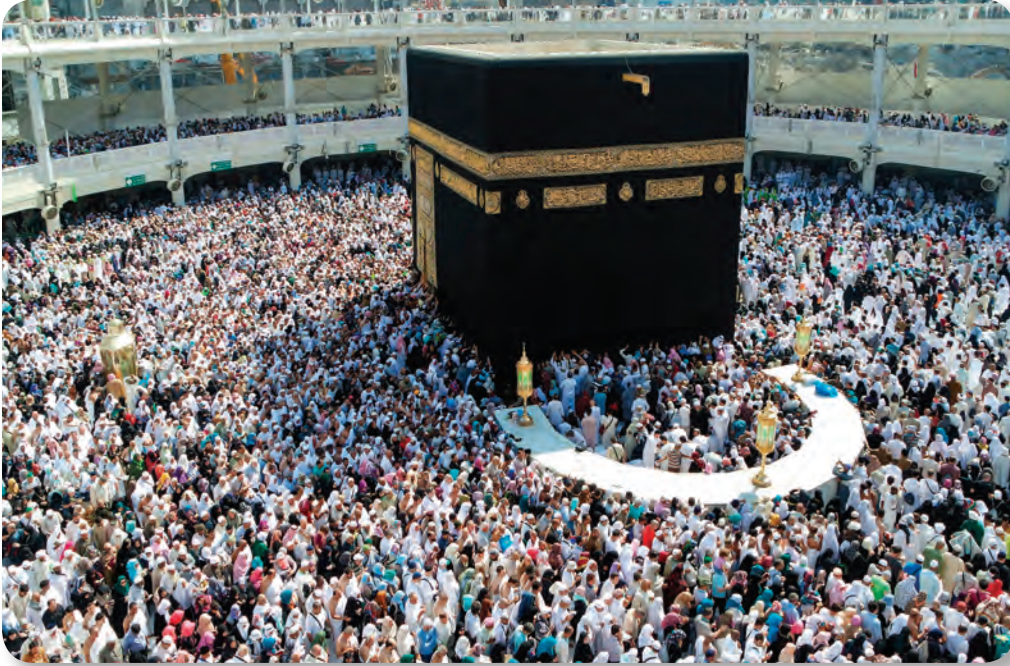
- Saç ve sakal tıraşı olmak
- Bıyıkları kesmek
- Vücudun çeşitli yerlerindeki kılları kesmek ya da koparmak
- Saç ve sakalı boyamak ya da yağlamak, saça jöle sürmek
- Vücuda ya da ihrama güzel koku sürmek
- Avlanmak
- Bitkilere zarar vermek
- Başkalarıyla tartışmak ve onlara zarar vermek

(İlmihâl, C 1, s. 523 - 525.)

Şavt ve Tavaf

Hac ve umre yapılırken Hacerülesved'i selamlayarak başlamak ve yine onu selamlayarak bitirmek üzere Kâbe'nin etrafında bir kez dönmeye şavt denir.

Tavaf kelimesi, bir şeyin çevresini dolaşmak, dönmek anlamlarına gelir. İslam dininde, hac ve umre ibadetini yapacak kişinin Kâbe'nin etrafında yedi kez dönmesi ise tavaf olarak adlandırılır.[9] Hacca gidenlerin Kâbe'yi tavaf etmesi farzdır.

Tavaf, Kâbe'nin etrafında yedi kez dönmektir.

Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette, tavafla ilgili olarak şöyle buyrulmuştur: **"...Gitmeye gücü yetenin o evi (Kâbe'yi) ziyaret etmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır..."**[10]

(9) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 337, 351.
(10) Âl-i İmrân suresi, 97. ayet.

Sa'y

Sa'y kavramı, sözlükte; çalışma, gayret gösterme, koşma, yürüme anlamlarına gelir. İslami bir terim olarak sa'y; hac veya umre ibadeti sırasında Kâbe'nin yanında bulunan Safa ile Merve tepeleri arasında dört gidiş, üç geliş olmak üzere yapılan yürüyüşe denir. Sa'y yapmak, haccın vaciplerindendir.[11]

Sa'y görevini yerine getiren müminler

Vakfe

Vakfenin sözlük anlamı; duruş, durmak, duraklamak ve ayakta dikilmektir. İslami bir kavram olarak ise vakfe; haccın farzlarından biri olarak Mekke'nin Arafat denilen bölgesinde, zilhicce ayının dokuzuncu gününe rastlayan arife günü öğle vaktinden, Kurban Bayramı'nın ilk günü güneş doğuncaya kadar bir müddet beklemek demektir.[12]

BİLGİ NOTU

Arafat'ta vakfe yapmak, haccın farzlarından biridir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadisinde, **"Hac, Arafat'tır (Arafat'ta bulunmaktır.)."** *(Tirmizî, Hac, 57.)* buyurarak Arafat'ta vakfe ile hac arasındaki sıkı ilişkiye dikkat çekmiştir.

Zemzem

Zemzem; Kâbe'nin doğusunda, Hacerülesved'in tam karşısına rastlayan kuyudan çıkan, Yüce Allah'ın (c.c.), Hz. Hacer ile oğlu İsmail'e (a.s.) ihsan ettiği kaynak suyunun adıdır.[13]

İslami kaynaklarda anlatıldığına göre Hz. İbrahim (a.s.) ile eşi Hz. Sare'nin çocuğu olmuyordu. Hz. İbrahim (a.s.), eşi Hz. Sare'nin izni ve yönlendirmesiyle Hz. Hacer ile evlendi. Bu evlilikten Hz. İsmail (a.s.) doğdu. Bir süre sonra Hz. Sare, Hz. Hacer'i kıskanmaya başladı. Bunun üzerine Hz. İbrahim (a.s.), Allah'ın (c.c.) izni ve emriyle Hz. Hacer ile İsmail'i (a.s.) aldı ve bugünkü Mekke'nin bulunduğu topraklara getirdi. Hz. Hacer'i ve İsmail'i (a.s.), o zamanlar kimsenin yaşamadığı Mekke topraklarında bırakan Hz. İbrahim (a.s.), tekrar ilk eşi Hz. Sare'nin yanına döndü.

Issız topraklarda yapayalnız kalan Hacer ile İsmail'in (a.s.) suları bir süre sonra bitmişti. Çocuğunun ağlaması üzerine çevresine bakınan Hz. Hacer, su bulma ümidiyle Safa ile Merve tepeleri arasında telaşla ve hızlı adımlarla yedi kere gidip gelmiştir. Su bulamayınca da ümitsiz bir şekilde çocuğunun yanına dönmüştür. Bu sırada Allah'ın (c.c.) meleği Cebrail (a.s.) gelmiş, topuğu (ya da kanadıyla) yere vurmuş ve bu sırada yerden su fışkırmaya başlamıştır. Durumu şaşkınlık ve

(11) İlmihâl, C 1, s. 533; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 323.
(12) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 378.
(13) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 399.

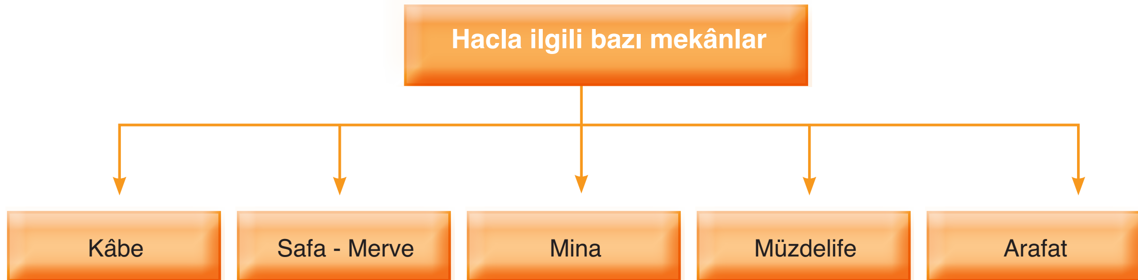
Hacerülesved, Kâbe'nin güneydoğu köşesinde yer almaktadır.

sevinçle izleyen Hz. Hacer (a.s.) bir taraftan su kabını doldurmaya başlamış, bir taraftan da suyun zayi olmasını engellemek amacıyla su kaynağının etrafını toprakla çevirmiştir. "Zem zem" yani "Dur, dur!" diyerek de suyun boşa akmasını engellemeye çalışmıştır. İşte binlerce yıldır bitmek tükenmek bilmeyen zemzem suyu, ilk kez bu şekilde ortaya çıkmıştır.(14)

Hacerülesved

Hacerülesved, kelime anlamı olarak "siyah taş" demektir. Hacerülesved; tavafın başlangıç yerini göstermek üzere Kâbe'nin güneydoğu köşesinde bulunan, yerden 1,5 metre yüksekliğinde, oval biçiminde, hafif kırmızı ve sarı damarcıkları bulunan, 30 cm çapında, oldukça parlak ve siyah taşın adıdır.

Hacerülesved, Kâbe'nin inşası sırasında Hz. İbrahim (a.s.) ile oğlu Hz. İsmail (a.s.) tarafından, Ebu Kubeys Dağı'ndan getirilmiştir. Tavafın başlangıç yerini belirlemek amacıyla da Kâbe'nin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Tavafa başlarken ve her şavtın bitiminde, sa'y görevini yapmaya başlarken Hacerülesved'i selamlamak Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünnetidir.(15)

Kâbe

Kabe, Mekke'deki Mescid-i Haram denilen caminin tam ortasında bulunan, yaklaşık 13 m yüksekliğinde, 11-12 m eninde, taştan yapılmış, dört köşeli bir binadır.(16) İslam kültüründe ve milletimiz arasında Kâbe'ye, "Allah'ın evi" anlamında Beytullah da denilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de belirtildiğine göre Kâbe, yeryüzünde inşa edilen ilk mabettir. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: **"Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi, elbette Mekke'de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâbe'dir."**(17) Başka bir ayette de Kâbe'nin, İbrahim Peygamber (a.s.) ile oğlu İsmail (a.s.) tarafından yapıldığı şöyle belirtilir: **"Hani İbrahim, İsmail ile birlikte evin (Kâbe'nin) temellerini yükseltiyor, 'Ey Rabb'imiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen**

(14) İbn-i İshak, es-Sîretü'n-Nebeviyye, s. 71-72; Taberî, Tarih-i Taberî, C 1, s. 196-197; İbn-i Kesir, Peygamberler Tarihi, s. 273-274; Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Zemzem", TDVİA, C 44, 224-226; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 399.
(15) Salim Öğüt, "Hacerülesved", TDVİA, C 14, s. 433.
(16) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 187.
(17) Âl-i İmrân suresi, 96. ayet.

hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin.' diyorlardı."[18] Kâbe'nin ilk kez Hz. Âdem (a.s.) tarafından yapıldığı ancak daha sonra Nuh Tufanı'nda bu kutsal mabedin yıkıldığı ve Hz. İbrahim (a.s.) ile oğlu Hz. İsmail (a.s.) tarafından yeniden yapıldığı belirtilmektedir.[19]

Kâbe, hac ibadetinin en temel unsurlarından biridir. Çünkü Kâbe'yi tavaf etmek, haccın farzlarındandır.

BİLGİ NOTU

Kâbe, aynı zamanda bizim kıblemizdir. Dünyanın farklı yerlerinde yaşayan tüm müminler, namazlarını kılarken Kâbe'ye doğru dönerler. Çünkü namaz kılarken Kâbe'ye doğru dönmek, namazın farzlarından biridir.

Safa ve Merve

Safa ile Merve, hac ve umre sırasında sa'y yapılan iki tepenin adıdır. Safa, Mescid-i Haram'ın kuzeydoğusunda, Ebû Kubeys dağının eteğinde, Merve'den biraz daha yüksek olan tepedir. Merve ise Safa'nın tam karşısında ve Harem-i Şerif'in kuzeybatısında yer alır.[20]

Haccın vaciplerinden olan sa'y görevi, Safa ile Merve arasında yedi kez gidip gelinerek yapılır. Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette Safa ve Merve hakkında şöyle buyrulur: **"Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın (dininin) nişanelerindendir. Onun için her kim hac ve umre niyetiyle Kâ'be'yi ziyaret eder ve onları da tavaf ederse bunda bir günah yoktur…"**[21]

Müzdelife ve Mina

Müzdelife, Arafat ile Mina arasında yer alan bölgedir. Hacca gidenler, arefe gününü bayram gününe bağlayan geceyi Müzdelife'de geçirirler. Çünkü böyle yapmak Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetidir. Müzdelife'de vakfe yapmak ise vaciptir.

Mina, Müzdelife ile Mekke arasında bulunan, hacıların ibadet amacıyla kurban kesip şeytan taşladıkları yerdir. Hacca giden müminler, Kurban Bayramı'nın ilk günü Mina'da kurban keserler. Bayramın bir, iki, üç ve dördüncü günlerinde de yine Mina'da şeytan taşlarlar.[22]

Mina'da şeytan taşlayan hacı adayları

(18) Bakara suresi, 127. ayet.
(19) Sadettin Ünal, "Kâbe", TDVİA, C 21, s. 14-16; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 187.
(20) Musrafa Sabri Küçükaşçı, TDVİA, C 35, s. 441.
(21) Bakara suresi, 158. ayet.
(22) İlmihâl, C 1, s. 536-538; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 239 ve 270.

Arafat

Arafat, Mekke'nin doğusunda bulunan ve ova görünümü taşıyan bölgenin adıdır. Arafat'ın, hac ibadeti açısından büyük önemi vardır. Hac ibadetini yapacak müminlerin Arafat'ta vakfe yapması farzdır. Arafat'ta vakfe yapılmadan hac ibadeti tamamlanmış sayılmaz. Arefe günü, Arafat'ta öğle ve ikindi namazları birleştirilerek kılınır.

BİLGİ NOTU

Peygamberimiz (s.a.v.), Veda Haccı sırasında Arafat'ta durdu ve şöyle buyurdu: **"Burası Arafat'tır, burası vakfe yapılacak yerdir. Arafat bölgesinin tamamı vakfe yeridir."**

(Tirmizî, Hac, 54.)

Arafat bölgesinden bir görünüm

Hac Nasıl Yapılır?

Hac, zilhicce ayında yerine getirilmesi gereken bir ibadettir. Her ibadet gibi haccın da belli kuralları vardır. Haccın nasıl yapılacağına ilişkin kurallar genel hatlarıyla Kur'an'da açıklanmıştır. Peygamberimiz (s.a.v.) de hadislerinde haccın yapılışına ilişkin ayrıntılı bilgiler vermiştir. Ayrıca haccın nasıl yapılacağını uygulamalı olarak Müslümanlara öğretmiştir. Bir hadisinde, **"Hacla ilgili yapılması gerekenleri benden öğreniniz."**[23] buyurmuştur. Şimdi kurallarına uygun bir haccın nasıl yapıldığını öğrenelim.

BİLGİ NOTU

Haccın farzı üçtür:

- İhrama girmek
- Arafat'ta vakfe yapmak
- Kâbe'yi tavaf etmek

Seyfettin YAZICI, Lütfi ŞENTÜRK, İslam İlmihâli, s. 283.

(23) Müslim, Hac, 310.

Hac ibadetini yerine getirecek müminler gerekli hazırlıkları yaparlar, tanıdıkları ve sevdikleriyle vedalaşıp helalleşirler. Sonra Suudi Arabistan'ın Mekke şehrine doğru yola çıkarlar. Mekke yakınlarında bulunan mikat yerlerine geldiklerinde, mümkünse boy abdesti veya abdest alıp iki rekât namaz kılar, telbiye getirir, hacca niyet ederler. Böylece ihrama girmiş olurlar.

Hacı adayları, ihrama girmeden önce saç ve sakallarını kısaltır, tırnaklarını keser ve vücudun gereken diğer bölgelerinin temizliğini yaparlar. Mikatta ihram yasakları da başlamış olur. Erkekler, burada normal giysilerini çıkarır ve ihram denilen dikişsiz kıyafetleri giyerler. Kadınlar ise normal kıyafetleriyle ihrama girerler. Hacı adayları, mikatta bölgelerinde iki rekât namaz kılıp hacca niyet eder ve telbiye getirirler.

BİLGİ NOTU

Hac ve umre ibadetini yapacak kişilerin, Mekke çevresinde ihrama girmek zorunda oldukları sınırlara, yerlere **mikat** denir. Mikat yerlerinin nereler olduğu, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından belirlenmiştir. Mikat sınırlarının ihramsız olarak geçilmesi caiz değildir.

Dinî Terimler Sözlüğü, 239.)

BİLGİ NOTU

Telbiye şöyle söylenir: "Lebbeyk. Allahümme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerîke lek. Lebbeyk, innel hamde venni'mete leke velmülke lâ şerîke lek." Telbiyenin anlamı ise şöyledir: "Buyur Allah'ım! Her zaman emrindeyim Allah'ım! Buyur Allah'ım! Senin asla hiçbir ortağın yoktur. Emrindeyim her zaman Allah'ım! Bütün hamdler ve şükürler sanadır Allah'ım! Ve bütün nimetler sendendir, tüm var olanların sahibi sensin. Senin asla hiçbir ortağın yoktur!"

Hacı adayları, mikat bölgelerinden ayrılıp Mekke'de kalacakları yere yerleştikten sonra Kâbe'ye gelirler. Burada iki rekât namaz kılıp Kâbe'yi tavaf ederler. Buna kudüm tavafı denir. Kudüm tavafını yapmak sünnettir. Daha sonra hacı adayları, Safa ile Merve arasında sa'y görevini yerine getirirler. Mekke'de bulundukları süre boyunca namazlarını Kâbe'de kılmaya da özen gösterirler. Hac ibadetini yapan müminler, Kurban Bayramı'nın arefe gününde Arafat'a gelir ve burada, haccın farzlarından biri olan vakfeyi yaparlar. Vakfe sırasında tövbe istiğfarda bulunur; kendileri, sevdikleri ve tüm insanlar için dua ederler. Hacı adayları, arefe günü öğle ve ikindi namazını birleştirerek ve cemaatle Arafat'ta kılarlar. Cem-i takdim denilen bu uygulama, öğle namazı vaktinde yapılır.

Vakfe yapan hacı adayları, güneş battıktan sonra Arafat'tan ayrılıp Müzdelife'ye hareket ederler. Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarını birleştirerek yatsı namazı vaktinde kılarlar. Cem-i tehir denilen bu uygulamadan sonra Müzdelife vakfesini yapar ve şeytan taşlamak için taş toplarlar. Bayramın birinci günü sabah namazını Müzdelife'de kıldıktan sonra Mina'ya hareket eder ve burada şeytan taşlama görevini yerine getiriler. Yine Mina'da kurban keser ve tıraş olup ihramdan çıkarlar. Daha sonra Kâbe'ye gelir ve farz olan ziyaret tavafını yaparlar. Bayramın kalan günlerinde de Mina'da şeytan taşlarlar. Böylece hac ibadetini tamamlamış olurlar. Hac görevini yerine getiren müminler, Mekke'den ayrılmadan önce de Kâbe'yi son kez tavaf ederler. Buna veda tavafı denir.[24]

(24) Seyfettin Yazıcı, Lütfi Şentürk, İslam İlmihâli, s. 302-304; İlmihâl, C 1, s. 554.

Hacca gidenler, Medine'deki Mescid-i Nebi'yi de ziyaret ederler. Burada namaz kılıp dua ederler.

ETKİNLİK

Hacca gidip gelen bir tanıdığınızı ziyaret ediniz. Onunla hac ibadeti hakkında bir röportaj yapınız. Röportajınızda aşağıdaki soruları sorabileceğiniz gibi istediğiniz başka soruları da sorabilirsiniz.

- Hacca ne zaman ve kaç yaşındayken gittiniz?
- Hacca gidiş amacınız neydi?
- Hacda nereleri ziyaret ettiniz?
- Hac sırasında en çok duygulandığınız iki yer neresidir? Buralarda neler hissettiniz?
- Hac esnasında yaşadığınız ve sizi çok etkileyen olay hangisidir?
- Hacdan dönünce sizde ne gibi değişimler oldu?
- Hac esnasında tanıştığınız kimseler oldu mu? Bunlarla hâlâ görüşüyor musunuz?
- Bir daha kutsal beldelere gitmek ister misiniz? Niçin?
- Hacca gideceklere ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

3. UMRE VE ÖNEMİ

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Umre ibadeti hakkında neler biliyorsunuz?

İslam'da hacla ilişkili olan ibadetlerden biri de umredir. **Umre**; hac mevsiminin dışında, ihramlı olarak Kâbe'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında say yaptıktan sonra tıraş olmak suretiyle ihramdan çıkarak yapılan ibadetin adıdır.[25]

(25) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 372.

Gücü yeten, imkânı olan Müslümanların ömürlerinde bir kere umre yapması sünnettir. Bununla birlikte umre, bir defadan fazla da yapılabilir.

Kur'an-ı Kerim'de, **"Haccı ve umreyi Allah için tam yapın…"**[26] buyrulmaktadır. Allah Resulü (s.a.v.) de umrenin faziletini çeşitli hadislerinde ifade etmiştir. Örneğin bir hadisinde şöyle buyurmuştur: **"İki umre, aralarında işlenen günahlara kefarettir…"**[27]

Umre her zaman yapılabilirse de bu ibadetin ramazan ayında yapılması daha sevaptır.[28]

Hacda olduğu gibi umrede de Kâbe'nin tavaf edilmesi şarttır.

Gerek hacca gerekse umreye gidenlerin, bu ibadet sırasında hem kendileri hem de sevdikleri için dua etmeleri önemlidir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), umreye gitmek için kendisinden izin isteyen Hz. Ömer'e (r.a.) şöyle buyurmuştu: **"Kardeşçiğim! Duana bizi de ortak et ve bizi unutma!"**[29]

Umre için yolculuğa çıkan Müslüman, Mekke yakınlarındaki mikat yerlerine gelir. Gusledip temizlenir ve güzel kokular sürünür. Erkekler ihram kıyafetlerini giyerler. Kadınlar normal kıyafetleriyle ihrama girerler. Ardından umre yapacak kişi, iki rekât namaz kılıp niyet eder ve telbiye okur. Mikat bölgesinden ayrılıp Kâbe'ye gelir ve burada tavaf görevini yapar. Tavafını tamamlayan mümin, iki rekât tavaf namazı kılar ve sonra Safa ile Merve arasında yedi kez gidip gelerek sa'y yapar. Sa'y vazifesini tamamladıktan sonra da saç tıraşı olup ihramdan çıkar. Böylece umre ibadetini yapmış olur.[30]

(26) Bakara suresi, 196. ayet.
(27) Buhârî, Umre, 1.
(28) bk. Tirmizî, Hac, 95.
(29) Tirmizî, Daavât, 109.
(30) Seyfettin Yazıcı, Lütfi Şentürk, İslam İlmihâli, s. 302; İlmihâl, C 1, s. 548.

BİLGİ NOTU

Hac ile umre arasında benzerlikler olduğu gibi bazı farklılıklar da vardır. Bunların başlıcalarını şöyle sıralamak mümkündür:

ETKİNLİK

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kaç kere ve hangi yıllarda umre yapmıştır? Bu konuda bir araştırma yapınız.

4. KURBAN İBADETİ VE ÖNEMİ

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Adak kurbanı" ne demektir?

İslam dininde emredilen ibadetlerden biri kurbandır. **Kurban** kavramı sözlükte, yaklaşmak, yakınlaşmak anlamlarına gelir. İslami bir terim olarak ise belirli şartları taşıyan hayvanı, usulüne uygun olarak ibadet maksadıyla kesmeye ve bu amaçla kesilen hayvana kurban denir.[31] Kurban, mali bir ibadettir. Çünkü bu ibadeti yerine getirmek, belirli bir maliyet gerektirir.

Dinimizde kurban ibadetine önem verilir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette Rabb'imiz (c.c.), Peygamberimize (s.a.v.) hitaben şöyle buyurmuştur: **"O hâlde Rabb'in için namaz kıl ve kurban kes."**[32] buyurmuştur. Bazı İslam âlimleri, bu ayetin tüm Müslümanlara yönelik olduğu görüşündedirler. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de birçok hadisinde, kurban ibadetinin önemi üzerinde durmuştur. Örneğin bir hadisinde, **"Kim gücü yettiği, imkânı olduğu hâlde kurban kesmezse bizim mescidimize yaklaşmasın."**[33] buyurmuştur.

(31) Dinî Kavramlar Sözlüğü, 388.
(32) Kevser suresi, 2. ayet.
(33) Tirmizî, Edâhî, 2.

Günümüzdeki şekliyle kurban ibadetinin geçmişi, İbrahim Peygamber'e (a.s.) dayanmaktadır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.), kurban hakkında kendisine soru soranlara, **"Kurban, babanız İbrahim'in sünnetidir."**(34) buyurarak cevap vermiştir.

YORUMLAYALIM

"Âdemoğlu, Kurban Bayramı gününde, Allah katında kurban kesmekten daha sevimli bir amel işlememiştir. Kurban, kıyamet günü boynuzları, kılları ve tırnaklarıyla gelir. Şüphesiz ki kurban, henüz kanı yere düşmeden Allah tarafından kabul edilir. Bu sebeple gönüllerinizi kurban ile hoş tutunuz."

(Tirmizî, Edâhî, 1.)

BİLGİ NOTU

Kurban Bayramı dışında da çeşitli sebeplerle kurban kesilir. Adak (nezir) kurbanı bunlardan biridir. Bir kişi bir dilekte bulunursa bu dilediğinin gerçekleşmesi hâlinde kurban kesmesi gerekir. Buna **adak kurbanı** denir. Kurban çeşitlerinden biri de akika kurbanıdır. **Akika kurbanı**, yeni çocuğu dünyaya gelen bir Müslüman'ın, çocuğunun doğumunun ilk günlerinde Allah'a (c.c.) şükür amacıyla kestiği kurbana denir. Adak kurbanının etinden, kurbanı kesen kişi ile aile fertleri yiyemez. Akika kurbanının etinden hem kurban sahibi hem de onun aile fertleri yiyebilir.

Kurban ibadetinin çeşitli hikmetleri vardır. Bu ibadet, Allah'ın (c.c.) bir emridir. Kurban kesen kişi, Allah'ın (c.c.) emrine uymuş olur. Onun her emrini yerine getirmeye, Rabb'inin (c.c.) yolunda ve onun rızasını kazanmak uğruna her fedakârlığı yapmaya hazır olduğunu ifade eder. Bu anlayış, kurbanın kelime anlamına uygun olarak insanı Allah'a (c.c.) yakınlaştırır. Kurban ibadeti, insanın yaratıcısına olan sevgisinin, bağlılığının ve aynı zamanda takvasının göstergesidir. Nitekim bir ayette, **"Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat ona sizin takvanız (Allah'a karşı gelmekten sakınmanız) ulaşır…"**(35) buyrulmuştur.

Kurban, insanı cimrilikten kurtarır ve onu cömertliğe, paylaşımcılığa alıştırır. Maddi imkânlarını seferber edip sadece ibadet maksadıyla kurban kesen kişi, malını Allah (c.c.) yolunda harcama bilincine sahip olur. Bu bilinçle de hayır yapmaya yönelir. Kesilen kurbanın etinden eve gelen misafirlere, komşu ve akrabalara ikram edilir. Ayrıca kurban kesemeyen fakirlere de et dağıtılır. Böylece et alacak maddi imkânı olmayanların da bayram vesilesiyle et yemesi sağlanmış olur. Günümüzde özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı ve Kızılay gibi kurumlar, kesilen kurbanların, dünyanın birçok bölgesinde yoksullara ulaştırılmasına aracılık etmektedir. Böylece kesilen kurbanlar hem Müslümanlar arasında yakınlaşmayı sağlamakta hem de hiç tanımadığımız insanların da et yemesine vesile olmaktadır. Kurban sayesinde toplumda hayvancılık gelişmekte, ticari hayat canlanmaktadır. Böylece kurban ibadeti, toplumda ekonomik canlanmaya ve fakirliğin azalmasına katkıda bulunmaktadır.

Bir kimsenin kurban kesmekle yükümlü olması için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Buna göre akıl sağlığı yerinde olan, ergenlik çağına ulaşmış, hür, mukim (dinen yolcu olmayan) ve maddi durumu iyi olan Müslümanların kurban kesmesi vaciptir. Zenginliğin ölçüsü de temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra en az 80,18 g altın ya da bunun karşılığı mala sahip olmaktır.

(34) İbn-i Mâce, Edâhî, 3.
(35) Hac suresi, 37. ayet.

Kurban, ekonomik hayatın canlanmasına ve hayvancılığın gelişmesine katkı sağlar.

Vacip olan kurbanın, Kurban Bayramı'nın ilk üç günü kesilmesi gerekir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bir Kurban Bayramı günü şöyle buyurmuştur: **"Bugün ilk işimiz (bayram) namazı kılmak, sonra dönüp kurban kesmektir. Kim böyle yaparsa bizim sünnetimize uymuş olur**."[36] Kurban kesilirken Allah'ın (c.c.) adının anılıp besmele çekilmesi şarttır. Peygamberimiz (s.a.v.), kurban keserken "Bismillâhi Allahü ekber." diyerek Allah'ın (c.c.) adını zikretmiştir.[37]

ETKİNLİK

Kurban ibadetini, İslam'ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önem açısından değerlendiriniz.

Kurban olarak kesilecek hayvanların belli özellikleri taşıması gerekir. Dinimize göre sadece büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar kurban edilebilir. Dolayısıyla yalnızca koyun, keçi, sığır , manda ve deve kurban edilebilir. Küçükbaş hayvanları sadece bir kişi kurban olarak kesebilir. Büyükbaş hayvanları ise yedi Müslüman, ortaklaşa kurban edebilir. Tavuk, horoz, kaz, ördek gibi hayvanların kurban olarak kesilmesi caiz değildir. Kurban edilecek hayvanda bir veya iki gözü kör olmak, kesim yerine yürüyemeyecek kadar topal olmak, doğuştan kulağı bulunmamak, dişlerinin yarısından fazlası dökülmüş olmak gibi kusurlar olmamalıdır. Bunun yanında kurban edilecek koyun veya keçinin bir, sığır ve mandanın ise iki yaşını doldurmuş olması gerekir. Ancak altı ayını tamamlayıp da bir yaşında gibi besili görünen koyunun kurban edilmesi caizdir.[38]

(36) Buhârî, Iydeyn, 3.
(37) bk. Müslim, Edâhî, 18.
(38) Seyfettin Yazıcı, Lütfi Şentürk, İslam İlmihâli, s. 324-325.

Küçükbaş hayvanlar kurban olarak kesilebilir.

ETKİNLİK

Aşağıya kurbanla ilgili bir şiir yazınız.

K..

U..

R..

B..

A..

N..

BİLGİ NOTU

Kültürümüzün önemli unsurlarından biri olan Alevilik-Bektaşilikte, Kurban Bayramı'nda ve diğer bazı zamanlarda çeşitli vesilelerle kurban kesilir. Kurban ibadeti sırasında dua edilir. Buna **kurban tığlama (kesme) duası** denir. Kurban tığlama duası, genelde Alevi-Bektaşi önderleri olan dedeler tarafından yapılır. Örneğin bir kurban tığlama duası şöyledir: "Allah Allah. Kurbanlarınız kabul, muratlarınız hasıl ola. Her ne niyetle kesmiş iseniz Hak-Muhammed-Ali niyetlerinizi ulu dergâhında makbul eyleye. Hayırlı evlatlar, hayırlı kısmetler, hayırlı kazançlar nasip eyleye. Evladınızı, ayalinizi, eşinizi, dostunuzu görünür görünmez, bilinir bilinmez kazalardan, belalardan, afetlerden saklaya. Kazalara kalkan, belalara bekçi ola. Her tüyü başına bin bir sevap yazıla. İsmail Peygamber'in kurbanı kabul olduğu gibi sizin kurbanlarınız da İmam Hüseyin dergâhında kabul ola. Emekleriniz boşa gitmeye. On iki imam ağzınızın tadını bozmaya, ağrı, acı, elem, keder vermeye. …"

(Mehmet YAMAN, Alevilikte Cem, s. 41-42.)

5. BİR PEYGAMBER TANIYORUM: Hz. İSMAİL (a.s.)

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Hz. İsmail (a.s.) ile kurban ibadeti arasında nasıl bir ilişki vardır?

Hz. İsmail (a.s.), Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biridir. Hz. İbrahim'in (a.s.) oğludur. Sare isimli hanımla evli olan Hz. İbrahim'in (a.s.) uzun süre çocuğu olmamıştır. Kendisinin çocuğu olmadığı için üzülen Hz. Sare, eşi Hz. İbrahim'e (a.s.), cariyesi Hz. Hacer'i hediye etmiş ve onunla evlenmesini istemiştir. Eşi Hz. Sare'nin izniyle Hz. Hacer'le evlenen Hz. İbrahim'in (a.s.), bu evlilikten bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Böylece Hz. İsmail (a.s.) doğmuştur. Ancak Hz. Sare, zamanla Hz. Hacer'i kıskanmaya başlamıştır. Bu kıskançlık ileri boyutlara ulaşınca Hz. İbrahim (a.s.), Allah'ın (c.c.) emriyle Hz. Hacer'i ve Hz. İsmail'i (a.s.) alıp şimdiki Mekke'nin bulunduğu topraklara getirmiştir. Daha sonra da onları orada bırakıp Mekke topraklarından ayrılmıştır.

Bir süre sonra Allah (c.c.), suları biten Hz. Hacer ile Hz. İsmail'e (a.s.) zemzem suyunu ihsan etmiştir. Oradan geçen Cürhüm kabilesi, suyu görünce Hz. Hacer'den izin alıp bu topraklara yerleşmiştir. Böylece Hz. Hacer ile Hz. İsmail (a.s.), Cürhümlülerle birlikte yaşamaya başlamıştır. Sonraki yıllarda Hz. İbrahim (a.s.) Mekke'ye gelmiş, Hz. Hacer ile Hz. İsmail'in (a.s.) rahat ve güvenli bir hayat yaşadığını görüp mutlu olmuştur.[39]

Hz. İbrahim'in (a.s.), oğlu Hz. İsmail (a.s.) ile Hz. Hacer'i getirip bıraktığı Mekke'nin günümüzden bir görünümü

(39) Taberî, Tarih-i Taberî, C 1, s. 193-198; İbn-i Kesir, Peygamberler Tarihi, s. 271-276.

BİLGİ NOTU

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), İbrahim Peygamber'in (a.s.) oğlu Hz. İsmail'in (a.s.) soyundan gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu durumu bir hadisinde şöyle belirtmiştir:

"Allah, İbrahimoğullarından İsmail'i seçti. İsmailoğullarından Kinâneoğullarını seçti. Kinâneoğullarından da Kureyş'i seçti. Kureyş'ten de Haşimoğullarını seçti. Haşimoğullarından da beni seçti."

(Tirmizî, Menâkıb, 1.)

Kur'an'da anlatıldığına göre bir çocuğu olmasını çok isteyen Hz. İbrahim (a.s.) **"Ey Rabb'im! Bana salihlerden olacak bir çocuk bağışla."**[40] diye dua etmiş, Allah (c.c.) da onun duasını kabul buyurmuş ve kendisine Hz. İsmail'i (a.s.) bağışlamıştır. Hz. İsmail (a.s.) babasıyla oynayacak yaşa geldiğinde Hz. İbrahim (a.s.) rüyasında oğlunu kurban ettiğini görmüş, bunun Allah'tan (c.c.) bir emir olduğunu anlamıştır. Allah'ın (c.c.) emrini yerine getirip oğlu İsmail'i (a.s.) kurban etme girişiminde bulunduğu sırada da Rabb'imiz (c.c.), **"...Ey İbrahim! Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız. Şüphesiz bu, apaçık bir imtihandır."**[41] buyurmuştur. Daha sonra da Hz. İbrahim'e (a.s.) bir kurbanlık hayvan göndererek oğlunu değil, o hayvanı kurban etmesini istemiştir.[42] Allah (c.c.), dostu olarak nitelendirdiği Hz. İbrahim'i (a.s.) kendisine bağlılığı konusunda denemiş ve Hz. İbrahim (a.s.) de bu sınavdan başarıyla çıkmıştır.[43]

Hz. İsmail (a.s.) annesiyle beraber Mekke'de yaşamıştır. Bir gün Allah (c.c.), Hz. İbrahim'den İsmail'in (a.s.) bulunduğu Mekke'ye gitmesini ve burada oğluyla beraber Kâbe'yi inşa etmesini istemiştir. Kâbe'yi nereye inşa edeceğini de bildirmiştir.[44] Hz. İbrahim (a.s.), Mekke'ye gelmiş ve oğluna, Allah'ın (c.c.) emrini bildirmiştir. Bunun üzerine Hz. İbrahim (a.s.) ve Hz. İsmail (a.s.) Kâbe'yi inşa etmiştir. Onlar, Allah'a (c.c.) da **"...Ey Rabb'imiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin."**[45] diye dua edip niyazda bulunmuşlardır.

Kâbe'nin inşasından sonra Allah (c.c.), Hz. İbrahim'e (a.s.) **"İnsanlar arasında haccı ilan et ki gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler."**[46] buyurarak bu kutsal mabedin ziyaret edilmesini emretmiştir. Bu emir üzerine babası Hz. İbrahim (a.s.) gibi peygamber olarak görevlendirilen Hz. İsmail (a.s.) de halkına haccı emretmiş ve bu ibadetin nasıl yapılacağını öğretmiştir. Kâbe ile ilgili görevleri de ömrünün sonuna kadar kendisi yürütmüştür.[47]

Kur'an-ı Kerim'de, Hz. İsmail'in (a.s.) çocukluğundan itibaren güzel özelliklere sahip olduğu belirtilmektedir. Örneğin onun salih, uslu, sabırlı ve itaatkâr bir kul olduğu ifade edilmektedir.[48] Yüce Allah (c.c.), Hz. İsmail'i (a.s.) insanları doğru yola çağırmak üzere peygamber olarak göndermiş ve onu ilahi vahiyle desteklemiştir.[49] Hz. İsmail (a.s.), yaşadığı bölge ile çevresindeki Cürhüm, Amalika ve Yemen kabilelerine peygamber olarak gönderilmişti.[50]

---

(40) Saffât suresi, 100. ayet.
(41) Saffât suresi, 104-106. ayetler.
(42) bk. Saffât suresi, 107. ayet.
(43) Taberî, Tarih-i Taberî, C 1, s. 210-220; İbn-i Kesir, Peygamberler Tarihi, s. 278-282.
(44) Taberî, Tarih-i Taberî, C 1, s. 221.
(45) Bakara suresi, 127. ayet.
(46) Hac suresi, 27. ayet.
(47) Ömer Faruk Harman, "İsmail", TDVİA, C 23, s. 80.
(48) bk. Saffât suresi, 100-102. ayetler; Enbiyâ suresi, 85-86. ayetler.
(49) bk. Nisâ suresi, 163. ayet.
(50) İbn-i Kesir, Peygamberler Tarihi, s. 346.

İlk olarak Hz. Âdem (a.s.) zamanında yapıldığı belirtilen Kâbe, Hz. İsmail (a.s.) ile babası Hz. İbrahim (a.s.) tarafından yeniden inşa edilmiştir (Günümüzden görünüm).

BİLGİ NOTU

Hz. İsmail'in (a.s.), atı ilk evcilleştiren kişi olduğu ve ata ilk binen kişi olduğu belirtilmektedir. Ayrıca onun, Arapçayı çok açık ve anlaşılır, güzel konuştuğu ifade edilmektedir.

(İbn-i Kesir, Peygamberler Tarihi, s. 345.)

Allah (c.c.) tarafından peygamber olarak görevlendirilen Hz. İsmail (a.s.); görevinin gereği olarak insanları hak dine çağırmış, onları Allah'a (c.c.) ibadet etmeye yönlendirmiştir. İsmail Peygamber (a.s.), güzel özellikleriyle Rabb'inin (c.c.) rızasını kazanmıştır. Bu husus bir ayette şöyle açıklanmıştır: "**Kitap'ta İsmail'i de an. Şüphesiz o, sözünde duran bir kimse idi. Bir resul, bir nebi idi. Ailesine namaz ve zekâtı emrederdi. Rabb'inin katında da hoşnutluğa ulaşmıştı.**"[51] Hz. İsmail (a.s.) insanları elli yıl boyunca hak dine çağırmıştır. Onları iyiye ve güzele yönlendirmiş, kötülüklerden sakındırmıştır. Onun peygamberliğine iman edenlerin yanı sıra inanmayanlar da oldu. Allah'ın (c.c.) peygamberi Hz. İsmail (a.s.), vefat ettiğinde 130 yaşını aşmıştı. O, Kâbe yakınlarındaki Hicr denilen yere, annesinin yanına defnedilmiştir.[52]

ETKİNLİK

İsmail Peygamber'in (a.s.) hayatını ve ahlaki özelliklerini düşününüz. Onun hayatında, örnek alabileceğimiz ne gibi güzel özellikler vardır? Bu konudaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

(51) Meryem suresi, 54-55. ayetler.
(52) Taberî, Tarih-i Taberî, C 1, s. 236; İbn-i Kesir, Peygamberler Tarihi, s. 346, Ömer Faruk Harman, "İsmail", TDVİA, C 23, s. 77.

6. BİR AYET TANIYORUM: EN’ÂM SURESİ 162. AYET VE ANLAMI

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

“İhlaslı olmak” ne demektir?

قُلْ اِنَّ صَلَات۪ي وَنُسُك۪ي وَمَحْيَايَ وَمَمَات۪ي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ١٦٢

OKUNUŞU

Kul inne salâtî ve nüsükî ve mahyâye ve memâtî lillâhi Rabbil âlemîn.

ANLAMI

“(Ey Muhammed!) De ki: Şüphesiz benim namazım da diğer ibadetlerim de yaşamam da ölümüm de âlemlerin Rabb’i Allah içindir.”

ETKİNLİK

En’âm suresinin 162. ayeti bizler için çok güzel mesajlar içermektedir. Yukarıda verilen bu ayatten hangi mesajları çıkarabiliriz? Arkadaşlarınızla belirleyiniz.

Bizleri en güzel şekilde yaratan; bize el, ayak, göz, kulak gibi paha biçilemeyecek kadar değerli organları veren Allah’tır (c.c.). Dünya’mıza ısı ve ışık veren Güneş’i, soluduğumuz havayı, içtiğimiz suyu, yediğimiz sebze ve meyveleri, hayranlıkla izlediğimiz doğal güzellikleri ve daha sayamayacağımız birçok nimeti yaratan da Rabb’imizdir (c.c.). Onun yarattığı nimetler olmasaydı bizler hayatımızı devam ettirmezdik.

Yarattığı güzellikler, verdiği nimetler Rabb’imizin (c.c.) bizi sevdiğini ve bize değer verdiğini göstermektedir. Öyleyse bizler de Allah’ı (c.c.) çok sevmeli, onun emir ve yasaklarına uymalıyız. Her işimizde Allah’ın (c.c.) rızasını gözetmeliyiz. İbadetlerimizi samimiyetle ve sadece Rabb’imizin (c.c.) rızasını kazanmak amacıyla yapmalıyız. Sadece ibadetlerimizi değil, bütün işlerimizi yaparken Allah’ın (c.c.) rızasını gözetmeliyiz. İyilik yaparken insanlardan hiçbir karşılık beklememeliyiz. Hayatımızı Allah’ın (c.c.) rızasını kazanmaya adamalıyız. İbadetlerimizi, yaptığımız iyilikleri gösteriş ya da bir çıkar elde etmek amacıyla değil, yalnızca Rabb’imizin (c.c.) rızasını kazanmak için yapmalıyız. İşte En’âm suresinin 162. ayeti, bize bunu anlatmak istemektedir.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1. Hac ibadetinin dinimizdeki önemini açıklayınız.
2. Hac nasıl yapılır? Anlatınız.
3. Hac, insan davranışlarını nasıl etkiler? Belirtiniz.
4. Haccın insanlar arası etkileşime ve iletişime olan katkıları hakkında bilgi veriniz.
5. Zemzem ve Hacerülesved hakkında bilgi veriniz.
6. Kurban ibadetinin dinimizdeki yeri ve çeşitleri hakkında bilgi veriniz.
7. Kurban ibadetinin toplumsal dayanışma ve paylaşma açısından önemi hakkında bilgi veriniz.

B. Aşağıdaki soruların doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi, kişiye haccın farz olmasının şartlarından biri **değildir?**

   A) Sağlığı yerinde olmak
   B) Erkek olmak
   C) Masraflarını karşılayacak maddi güce sahip olmak
   D) Özgürlüğü kısıtlanmamış olmak

2. Diğer zamanlarda yapılması helal olan bazı davranışların, hac veya umre yapan kişilere haram olması aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ifade edilir?

   A) Telbiye B) İhram C) İmsak D) İkram

3. Aşağıdaki kavram ve mekânları gruplandırırsak hangisi **dışarıda** kalır?

   A) Arafat B) Safa C) Tavaf D) Merve

4. I. Sa'y II. Vakfe III. Tavaf IV. İhram

   Yukarıdakilerden kaç tanesi, haccın farzlarındandır?

   A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

5. I. Horoz II. Koyun III. Deve IV. İnek

   Yukarıdaki hayvanlardan hangileri kurban olarak kesilebilir?

   A) I ve II B) II ve III C) I, II ve III D) II, III ve IV

6. Hacca, dünyanın her bölgesinden Müslümanlar gelir. Kutsal topraklarda bir araya gelen Müslümanlar birbirleriyle görüşür ve tanışırlar. Aralarındaki dostluk ve kardeşlik bağlarını güçlendirirler. Aynı Allah'a, peygambere, dine inanmanın verdiği kardeşlik duygularıyla dolarlar.

   Yukarıdaki paragraftan hangi sonuca ulaşılabilir?

   A) Hac, İslam dininde farz kılınmış bir ibadettir.
   B) Hac, Müslümanlar arasındaki etkileşimi ve iletişimi güçlendirir.
   C) Hac zengin Müslümanların yerine getirmesi gereken bir ibadettir.
   D) Hac, günahların affına vesile olur.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan bölümleri, verilen kelimelerden uygun olanlarla tamamlayınız.

(tavaf, hac, Kâbe, vakfe, umre, farz, mikat)

- Gücü yeten ve imkânı olan Müslümanların, zilhicce ayında ihram giyerek, Arafat'ta vakfe yaparak ve Kâbe'yi tavaf ederek yaptıkları farz ibadete .... denir.
- Hac ibadeti, Hicret'in dokuzuncu yılında ……........…….. kılınmıştır.
- Hacca ve umreye giden insanların, Mekke yakınlarında ihrama girdiği yerlere ………..……….. denir.
- Hac veya umre yapan Müslümanların Kâbe'nin etrafında yedi kez dönmelerine …………….. denir.
- Hacca giden Müslümanların, Kurban Bayramı'nın arefe gününde Arafat bölgesinde bir süre bulunmasına ……………… denir.
- Kur'an'da belirtildiğine göre ………………….., yeryüzünde inşa edilen ilk ibadethanedir.
- Hac zamanının dışında, ihramlı olarak Kâbe'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra tıraş olmak suretiyle ihramdan çıkarak yapılan ibadete …………………denir.

Ç. Aşağıdaki bilgilerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

( ) Hac, sadece Peygamberimize (s.a.v.) ve ümmetine farz kılınmış bir ibadettir.

( ) Kâbe, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tarafından inşa edilmiş bir ibadethanedir.

( ) Hac, yılda sadece bir kez ve belli zaman diliminde yapılır.

( ) Kâbe'nin etrafında bir kez dönmeye şavt adı verilir.

( ) Zemzem suyu, Allah'ın (c.c.) Hz. Hacer ile Hz. İsmail'e (a.s.) ikramıdır.

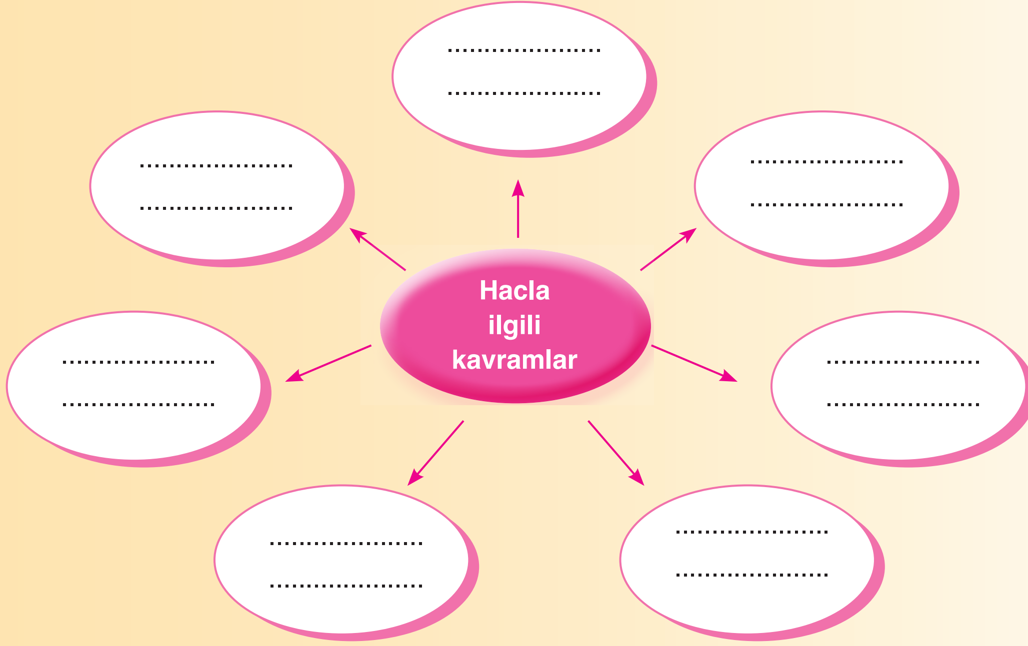
( ) Hz. İsmail (a.s.), Hz. Musa Peygamber'in (a.s.) oğludur.

( ) Kâbe'yi tavaf görevine Hacerülesved'in hizasından başlanır.

( ) Umre farz, hac ise sünnettir.

( ) Bir yılda sadece bir kez umre yapılabilir.

D. Aşağıdaki şemaya, hacla ilgili kavramları yazınız.

E. Aşağıdaki bulmacada, ünitede gördüğünüz bazı isim, kavram ve ifadeler gizlenmiştir. Bunları bulup renkli kalemle işaretleyiniz. Bunun için bulmacayı sağdan sola, soldan sağa, aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya taramalısınız.

U	M	E	F	İ	L	E	D	Z	Ü	M	İ
M	E	D	İ	N	E	P	İ	C	A	V	B
R	T	E	L	B	İ	Y	E	R	G	P	R
E	B	Â	K	U	R	B	A	J	K	A	A
H	V	C	T	E	N	N	Ü	S	J	Y	H
H	A	C	V	E	A	L	İ	A	M	S	İ
A	K	Z	A	K	A	T	A	V	A	F	M
T	F	E	Ş	K	T	A	F	A	R	A	E
Z	E	M	Z	E	M	Z	A	Y	H	D	Y
E	V	R	E	M	C	U	S	U	İ	M	K
R	I	N	A	B	R	U	K	K	A	D	A
H	A	C	E	R	Ü	L	E	S	V	E	D

HAC	UMRE	İHRAM	VAKFE	TAVAF
KÂBE	İSMAİL	İBRAHİM	HACERÜLESVED	ŞAVT
ZEMZEM	MÜZDELİFE	MEKKE	MEDİNE	ADAK KURBANI
MERVE	SAFA	VACİP	SÜNNET	TELBİYE

3. ÜNİTE

AHLAKİ DAVRANIŞLAR

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Adaletin birey ve toplum açısından önemi hakkında bir araştırma yapınız.
2. Neden güzel ahlaklı bir insan olmalıyız? Defterinize bu konudaki düşüncelerinizi içeren bir kompozisyon yazınız.
3. Bir Kur'an-ı Kerim mealinden, ahlaki ilkeleri içeren iki ayet bularak defterinize yazınız.
4. Peygamberimizin (s.a.v.) nasıl bir ahlaka sahip olduğunu araştırınız.
5. Hz. Salih (a.s.) hangi kavme peygamber olarak gönderilmiştir? Peygamberlik görevini yerine getirirken ne gibi sıkıntılar yaşamıştır? Bu konuda bir araştırma yapınız.
6. Felâk suresinin anlamını ve bu surede nelerden söz edildiğini defterinize yazınız.

1. GÜZEL AHLAKİ TUTUM VE DAVRANIŞLAR

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Ahlaklı insan" denilince aklınıza hangi özelliklere sahip kişiler gelmektedir?

Birey ve toplum hayatında ahlakın önemli bir yeri vardır. **Ahlak**; insanın, iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütünüdür.[1] Ahlak ilkeleri, insanlar arası ilişkilerin sağlıklı olmasında önemli rol oynar. Güzel ahlaklı insanların oluşturduğu toplumda huzur, barış ve güven ortamı oluşur. Saygı, sevgi, dayanışma, sorumluluk, sabır, dürüstlük gibi güzel özellikler yaygınlaşır. İyilikler çoğalır, bireye ve topluma zarar veren kötülükler azalır. Böyle toplumlar da güçlü olur. Bu sebeple insanlara güzel ahlaki ilkelerin benimsetilmesi büyük önem taşımaktadır.

İslamiyet, Allah'ın (c.c.) insanları iyiye, güzele ve doğruya yöneltmek için gönderdiği son dindir. İslam dininin temel amaçlarından biri; hak ve hukukun egemen olduğu, insanların sorumluluk bilincine sahip olduğu, birbirine saygı duyduğu, barış ve huzur içinde, kardeşçe yaşadığı bir toplum oluşturmaktır. Bunun için İslam dininde, inanç ve ibadetle birlikte insanlar arası ilişkileri düzenleyen ahlaki ilkeler de önemli bir yer tutar.

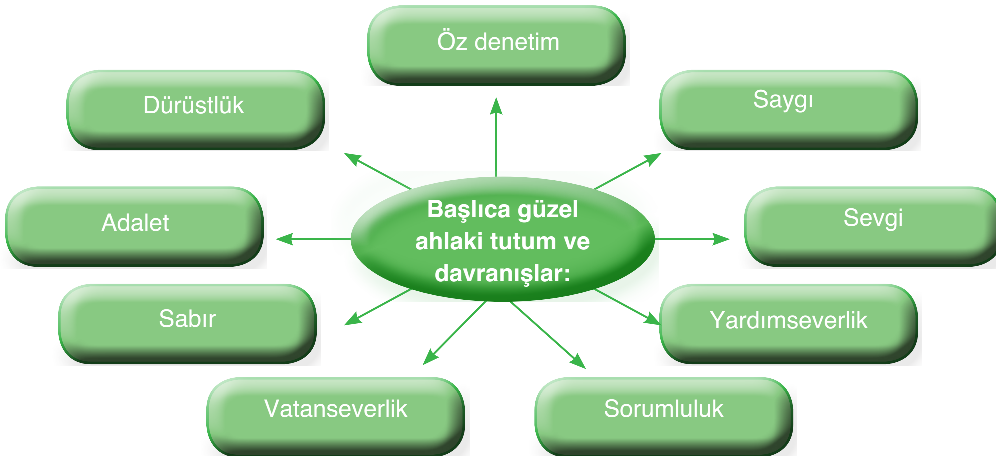
Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisinde, **"Ben ancak ahlaki güzellikleri tamamlamak için gönderildim."**[2] buyurmuştur. Bu hadis, İslam dininde güzel ahlakın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. **"Müminlerin iman bakımından en üstünü, ahlakı en güzel olandır."**[3] hadisi de Müslüman'ın güzel ahlaklı olması gerektiğini ifade etmektedir.

BİLGİ NOTU

Bizler güzel ahlaklı bir insan olmak için çaba harcamalı; bunun için de söz ve davranışlarımıza dikkat etmeliyiz. Ayrıca Allah'a (c.c.) dua etmeli, bizi güzel ahlaka eriştirmesi için ondan yardım dilemeliyiz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) böyle yapmış ve bir duasında Rabb'ine (c.c.) şöyle yakarmıştır:

"Allah'ım! Beni güzel ahlaka eriştir. Senden başka güzel ahlaka eriştirecek yoktur. Kötü ahlakı benden uzaklaştır. Senden başka kötü ahlakı benden uzaklaştıracak yoktur!.."

(Müslim, Müsafirûn, 201.)

(1) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 9.
(2) Malik b. Enes, Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 8.
(3) Ebu Davud, Sünnet, 15.

Adalet

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Adaletli insan, hayatında nelere dikkat eder ve başkalarına nasıl davranır?

Adalet, birey ve toplum açısından çok önemli bir değerdir. **Adalet**; doğruluk, eşitlik, hak ve hukuka uygunluk, herkese hak ettiğini vermek, hakkı olmayana el uzatmamak, kanunları herkese eşit uygulamak gibi anlamları içerir.(4)

Adalet, hayatın her alanında önem verilmesi gereken bir değerdir. Ailede anne ve babanın, çocukları arasında kız-erkek, büyük- küçük ayrımı yapmaması adaletin gereğidir. İşverenin, işçiye hakkını tam ve zamanında vermesi adaletin gerektirdiği bir davranıştır. Memurun işine zamanında gelmesi, insanları bekletmeden işini hızlıca yapması ve herkese eşit davranması adaletin gereğidir. Mahkemelerde kanunlar uygulanırken insanlara eşit davranılması, suçluların hak ettiği cezayı alması adaletin gereğidir. Öğrencinin, okul kantininde sırasını beklemesi de adaletin gereğidir. Satıcının müşterilerine dürüst davranması adaletin gereğidir. Bütün bu gibi güzel davranışların toplumda yaygınlaşması için bireylere adaletin temel bir değer olarak benimsetilmesi gerekmektedir. Çünkü adalet, birçok güzel ahlaki davranışın temelini oluşturur.

BİLGİ NOTU

Peygamberimiz (s.a.v.), aile içinde de adalete önem verilmesini istemiş ve anne ve babalara şöyle öğüt vermiştir:

"...Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletli olun."

(Müslim, Hibe, 13.)

Adalet toplumun huzuru ve mutluluğunu, insanların güven içinde yaşamasını sağlar. Adalete önem verilmeyen toplumlarda insanlara eşit davranılmaz. Bu durumda bazı insanlar kendisine haksızlık yapıldığı kanaatine varır. Bu da onları mutsuz eder. Adaletin gerçekleşmediği toplumlarda, işlenen suçlar cezasız kalır. Bu da suçluları cesaretlendirir, masum insanların ise kendisini güvende hissetmemesine sebep olur. Adaletin olmadığı toplumlarda insanlar, haklarını aramak için yasal olmayan yollara başvurular. Bu da insanlar arasında çatışmalara, kavgalara yol açar ve toplumun düzenini bozar. Böylece devletin otoritesi bozulur ve gücü zayıflar. Bütün bu sebeplerle herkesin adalete önem vermesi ve hayatının her alanında adil davranması gerekir.

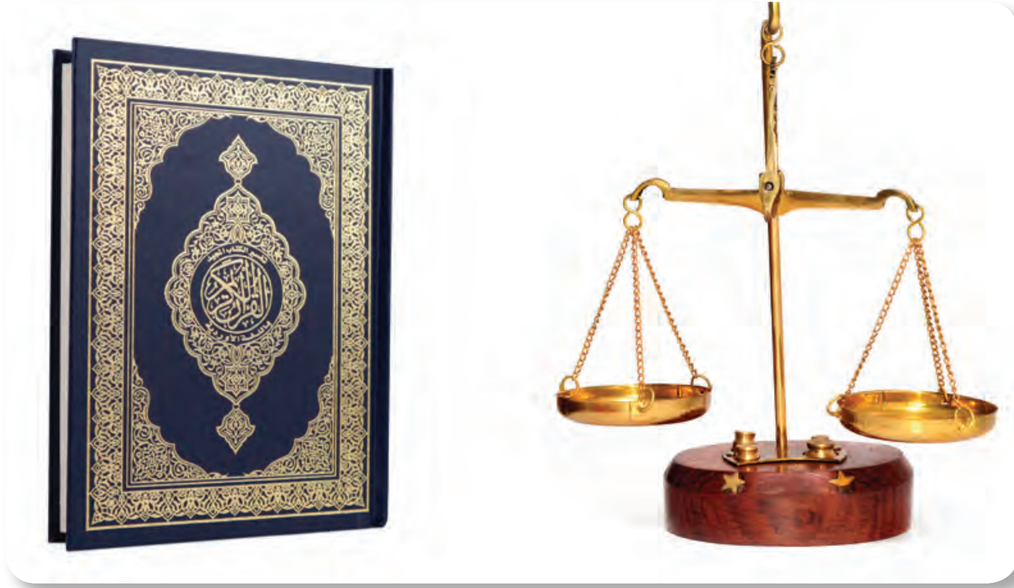
ETKİNLİK

Adaletin önemi konusundaki düşüncelerinizi dile getiren bir kompozisyon yazınız.

İslamiyet, adaleti temel bir değer olarak benimser ve insanlara da adil olmalarını emreder. Rabb'imiz (c.c.) adildir ve kullarına adaleti emreder. Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette şöyle buyurur: **"Şüphesiz Allah; adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder. Hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."**(5)

(4) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 4.
(5) Nahl suresi, 90. ayet.

Allah (c.c.), her durumda ve şartta adaletli olmamızı buyurmaktadır. Bir insana ya da topluma öfkelendiğimiz zaman bile adaletten ayrılmamamızı istemekte ve bize şöyle öğüt vermektedir: **"Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin. Adil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."**(6)

Kur'an-ı Kerim, adalete önem vermemizi ister.

ETKİNLİK

"Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, büker (doğru şahitlik etmez), yahut şahitlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır." *(Nisâ suresi, 135. ayet.)*

Yukarıdaki ayet, adaletin tam olarak gerçekleşmesi için bizden nasıl davranmamızı ve nelere dikkat etmemizi istemektedir? Arkadaşlarınızla belirleyiniz.

Bizler için en güzel örnek olan Hz. Peygamber (s.a.v.), hayatının her alanında adalete önem vermiştir. İnsanları bir göreve getirirken ya da kanunları uygularken her zaman adil davranmıştır. Müslümanların işini yürütecek görevlileri seçerken, hukuku uygularken insanların kendisine yakınlığına, zengin ya da fakir olmasına, toplumsal konumuna bakmamıştır. İşinin ehli kim ise ona görev vermiş, kanunları herkese eşit uygulamıştır. Çünkü o, insanların eşit olduğunu biliyordu. Bir hadisinde, **"Ey insanlar! Şunu iyi biliniz ki Rabb'iniz birdir, babanız da birdir. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a, beyaz tenlinin siyaha, siyah tenlinin de beyaza bir üstünlüğü yoktur."**(7) buyurmuştur.

(5) Mâide suresi, 8. ayet.
(6) Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, C 4, s. 411.

Bir keresinde Mahzumoğulları kabilesinden Fâtıma isminde bir kadın hırsızlık yapmış ve onun bu suçu işlediği kesinleşmişti. Ailesi ve yakınları, kadının cezalandırılmaması için girişimde bulundular. Hz. Peygamber'e (s.a.v.), Üsâme b. Zeyd'i (r.a.) bu konuda ricacı olmak üzere gönderdiler. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) Üsame'yi (r.a.) çok seviyordu ve onu kırmazdı. Üsâme (r.a.), kadının yakınlarının isteklerini Hz. Peygamber'e (s.a.v.) iletti. Hz. Peygamber (s.a.v.), Üsâme'nin (r.a.) bu yaptığına çok kızdı. Geçmiş toplumların, kanunları uygularken insanlar arasında ayrım yapmaları sebebiyle helak olduklarını belirtti. Kızı Fatıma bile suç işlese ona da gereken cezayı vermekten çekinmeyeceğini söyledi. Böylece Peygamberimiz (s.a.v.) kanunların herkese eşit uygulanması gerektiğini, bu konuda hiç kimseye ayrıcalık tanınmayacağını açıkça ifade etti.[8]

ETKİNLİK

Aşağıya,"adalet" kavramının ilk harflerini kullanarak bir şiir yazınız.

A ....

D..

A ....

L ....

E..

T ....

Dostluk

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Dost bin ise azdır, düşman bir ise çoktur." atasözü bize hangi mesajı vermektedir?

Dostluk, toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devam etmesini sağlayan çok önemli bir değerdir. Dostluk, insanları birbirine bağlar, bireylerin birbirine yakınlaşmasına ve kenetlenmesine vesile olur. Çünkü kişi, dostlarıyla sık sık görüşür ve konuşur. Onlarla duygularını ve düşüncelerini paylaşır. Yemek yer, oyun oynar, eğlenir. Dostlarla paylaşılan her an insana daha anlamlı ve değerli gelir. Dostlarla yenilen yemek, içilen kahve ve çay daha lezzetli olur. İnsan, dostları sayesinde kendisini daha güçlü ve güvende hisseder. Yalnızlık ve kimsesizlik gibi olumsuz duyguları yaşamaz. Bir sıkıntısı olduğunda, zor duruma düştüğünde dostlarının kendisini yalnız bırakmayacağını bilir. En çaresiz anlarında, en umutsuz zamanlarında dostlarının kendisine moral vermesiyle güç kazanır. Mutlu günlerinde de dostlarıyla mutluluğunu ve sevincini paylaşır. Bütün bunlar, insana huzur, mutluluk ve güven verir.

İslamiyet, dostluğa önem verir ve insanları birbirleriyle dostça, kardeşçe geçinmeye yönlendirir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette Rabb'imiz (c.c.), **"Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin."**[9] buyurur. Başka bir ayette de **"Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz, Allah kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez."**[10] buyurur. Böylece bizlere, arkadaşlarımıza ve dostlarımıza iyilik etmemiz gerektiğini hatırlatır.

(8) bk. Buhârî, Enbiya, 54; Hudûd, 12.
(9) Hucurât suresi, 10. ayet.
(10) Nisâ suresi, 36. ayet.

Dostluk, insanları birbirine yaklaştırır ve kişiye güven verir.

BİLGİ NOTU

Peygamberimiz (s.a.v.), Müslüman'ın dostluğa önem vermesi gerektiğini, insanlarla dostça geçinmesi gerektiğini belirtmiştir. Müminin, insanlara yakın davranan, kendisiyle kolay dostluk kurulabilen bir kişiliğe sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak bir hadisinde, **"Mümin, cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle yakınlık kurulamayan kimsede hayır yoktur."** buyurmuştur.

(Ahmed, b. Hanbel, el-Müsned, C 2, s. 400.)

Dostluk, sevgi saygıya dayanmalıdır. Asla çıkara dayanmamalıdır. Dostlarımız iyi huylu, güzel ahlaklı olmalıdır. Peygmberimiz (s.a.v.) **"Kişi, dostunun dini (yaşayışı) üzeredir. Öyleyse sizden her biri, kiminle dostluk ettiğine dikkat etsin."**[11] buyurmuştur. Herkesin olduğu gibi dostlarımızın da hataları ve kusurları olabilir. Atalarımız, "Kusursuz dost arayan, dostsuz kalır." diyerek bize bu konuda uyarıda bulunmuşlardır. Bizler her zaman bunun bilincinde olmalıyız. Arkadaşlarımızı hatalarıyla kabul etmeliyiz. Bir hata yapınca hemen onlarla dostluğumuzu bitirmemeliyiz. Dostlarımıza ufak tefek sebeplerden dolayı kızmamalı ve onlarla küsmemeliyiz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bizi bu konuda şöyle uyarmıştır: **"Bir Müslüman'ın (din) kardeşine üç günden fazla küs durması, karşılaştıklarında birbirlerinden yüz çevirmeleri helal olmaz. Bunların en hayırlısı, önce selam verendir."**[12] Ayrıca dostlarımızın sırlarını, özel yaşamına ilişkin bilgileri, fotoğraflarını vb. şeyleri gerek sosyal medyada gerekse yüz yüze ilişkilerde başkalarıyla paylaşmamalıyız. Çünkü bu tür yanlış davranışlar dostluğa ve arkadaşlığa zarar verir.

(11) Tirmizî, Zühd, 45.
(12) Buhârî, İsti'zan, 9.

Yüce dinimiz, dostlarımızla iyi ilişkiler içinde olmamızı ister.

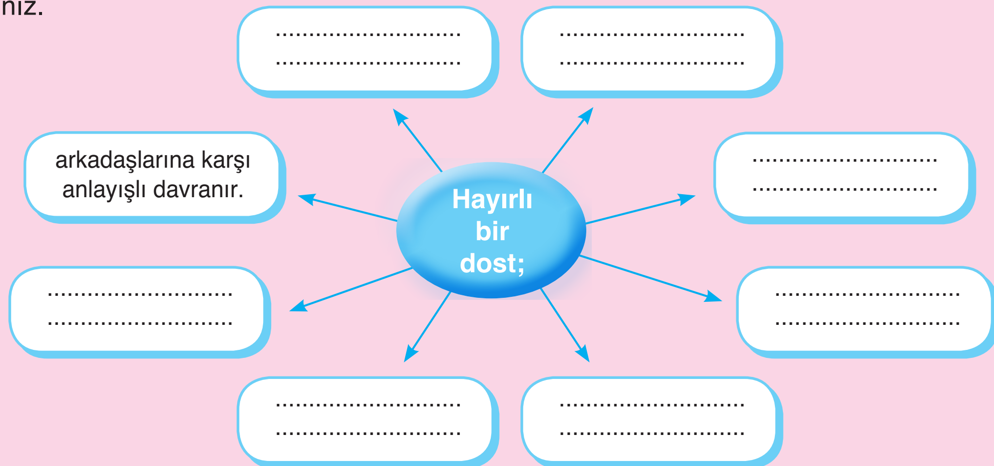
İslamiyet, insan ilişkilerine zarar verecek, dostluk ve arkadaşlığa yakışmayan tutum ve davranışlardan kaçınmamızı buyurur. Örneğin dinimiz; lakap takmayı, alay etmeyi, dedikoduyu, iftirayı, kıskançlığı yasaklar. Öyleyse bizler, dostluk ve arkadaşlık ilişiklerine zarar verecek söz ve davranışlardan kaçınmalıyız. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) şu uyarılarını her zaman dikkate almalıyız: **"Birbirinizden nefret etmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olun…"**(13), **"Kardeşinle tartışmaya girme, onunla (incitici biçimde) şakalaşma ve ona, yerine getiremeyeceğin sözü verme."**(14)

ETKİNLİK

Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: **"Allah katında arkadaşların en hayırlısı, arkadaşına karşı hayırlı davranandır. Allah katında komşuların en hayırlısı ise komşusuna karşı hayırlı davranandır."** *(Tirmizî, Birr, 28.)*

Sizce hayırlı bir arkadaş, dostlarına ve arkadaşlarına nasıl davranır? Aşağıdaki şemaya yazınız.

(13) Buhârî, Edeb, 62.
(14) Tirmizî, Birr, 58.

Dürüstlük

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

İnsanlar dürüstlüğe önem vermezlerse toplum bundan nasıl etkilenir?

Dürüstlük, insanın sözünde ve davranışlarında dosdoğru olmasını gerektirir. Dürüst insan, kendisinin aleyhine bile olsa her zaman doğruyu söyler. Söz verdiği zaman sözünde durur. Kendisine bir şey emanet edildiğinde onu özenle korur. Adaletten ayrılmaz, insanların hak ve hukukunu gözetir ve onlara saygı duyar. Dürüst kişi, kendisine ait olmayan hiçbir şeye el uzatmaz. Hiç kimsenin görmediği yerde bile kötülük yapmaz. Alışverişte, ticarette, aile ilişkilerinde, arkadaşlarıyla münasebetlerinde asla yalana başvurmaz. Asla yalancı şahitlikte bulunmaz. Bütün bunlar da onu, toplumda güvenilen, güzel ahlaklı bir kişi hâline getirir. Güzel ahlaklı ve dürüst kişileri Allah (c.c.) da insanlar da sever.

ETKİNLİK

"İnsana sadakat yaraşır görse de ikrah,
Yardımcısıdır doğruların Hazreti Allah."

Önder Göçgün, Ziya Paşa, s. 58.

Yukarıdaki dizeler, bize hangi mesajı vermektedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

İslamiyette önem verilen temel ahlaki değerlerin başında dürüstlük gelir. Yüce dinimiz bizden doğru sözlü olmamızı ve dürüst davranmamızı ister. Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de, bizleri dürüst olmaya yönlendiren pek çok emir, öğüt ve uyarı yer alır. Doğruluğa önem veren, dürüst insanlara Allah'ın (c.c.) yardım edeceği ve onlara merhamet edeceği belirtilir. Örneğin bir ayette şöyle buyrulur: **"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki Allah sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Resulü'ne itaat ederse muhakkak büyük bir başarıya ulaşmıştır."**(15) Başka bir ayette de Rabb'imiz (s.a.v.), Resulü'ne (s.a.v.) ve ona inananlara, dosdoğru olmayı şöyle emretmektedir. **"Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Beraberindeki tövbe edenler de dosdoğru olsunlar. Hak ve adalet ölçülerini aşmayın. Şüphesiz o, yaptıklarınızı hakkıyla görür."**(16)

Doğruluk, insana dünyada olduğu gibi ahirette de fayda sağlar. Bu konuyla ilgili bir ayette, ahirette Allah'ın doğruları ödüllendireceği şöyle belirtilmektedir: **"Allah şöyle diyecek: Bugün, doğrulara, doğruluklarının yarar sağlayacağı gündür. Onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'dan razı olmuşlardır. İşte bu büyük başarıdır."**(17)

Dinimiz, toplumda huzur ve güven ortamının oluşmasına önem verir. Bunun için de dürüstlükle bağdaşmayan söz ve davranışları yasaklar. Örneğin dinimiz bize; yalandan, hileden, yalancı şahitlikten, emanete ihanetten, iftiradan, kötü zandan kaçınmamızı emreder.

(15) Ahzâb suresi, 70-71. ayetler.
(16) Hûd suresi, 112. ayet.
(17) Mâide suresi, 119. ayet.

Müslüman, her işinde dürüst ve güvenilir olmalıdır.

YORUMLAYALIM

"Rüşdüne erişinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın, verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz (veren, sözünden) sorumludur. Ölçtüğünüzde ölçmeyi tam yapın, doğru terazi ile tartın. Bu daha hayırlı, sonuç bakımından daha güzeldir."

(İsrâ suresi, 34-35. ayetler.)

ETKİNLİK

Dürüstlüğün birey ve toplum açısından önemini düşününüz ve aşağıdaki şemayı, örnekten de yararlanarak tamamlayınız.

Güzel ahlak örneği olarak gönderilen Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hayatının her alanında dürüst olmuştur. O, çocukluğunda da gençliğinde de peygamberliği döneminde de asla yalan söylememiştir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) birine söz verdiğinde onu mutlaka yerine getirmiştir. Yıllarca aktif olarak yer aldığı ticaret hayatında hiç kimseyi aldatmamıştır. İnsanlar Peygamber Efendimizi (s.a.v.), "el-Emin" yani "güvenilir insan" olarak nitelendirmişler ve ona büyük bir güven duymuşlardır.

Hz. Peygamber (s.a.v.), insanların kendisine olan güvenini hiçbir zaman boşa çıkarmamıştır. Değerli eşyalarını gönül rahatlığıyla Hz. Muhammed'e (s.a.v.) emanet etmişlerdir. Kendisine emanet bırakılan eşyalara sahip çıkmış ve onları korumuştur. Gerek Mekkeli müşriklerle gerekse Yahudilerle yaptığı anlaşmalara her zaman sadık kalmıştır.

Peygamberimiz (s.a.v.), kendisi dürüst olduğu gibi Müslümanları da her zaman dürüst olmaya yönlendirmiştir. **"Bir kişinin kalbinde aynı anda iman ile küfür, doğruluk ile yalancılık, hıyanet ile emanet bir arada bulunmaz."**[18] buyurarak Müslüman'ın dürüst olması gerektiğini ifade etmiştir. Başka bir hadisinde de **"Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Kusurunu açıkça söylemeden, bir Müslüman'ın diğerine herhangi bir ayıplı malı satması helal değildir."**[19] buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.), **"Dürüst ve güvenilir tüccar, (ahirette) peygamberler, sıddıklar (dosdoğru kimseler) ve şehitlerle beraberdir."**[20] buyurarak da dürüst müminleri müjdelemiştir.

BİLGİ NOTU

Bir keresinde Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) pazarda dolaşıyordu. Bir ara buğday satan bir adamın tezgâhının yanında durdu. Buğday çuvalının içine elini daldırınca çuvalın alt kısmının ıslak olduğunu fark etti. Oysa çuvalın üstü kuruydu. Resulullah (s.a.v.) adama, **"Bu ne?"** diye sordu. Adam, buğday çuvalına yağmur isabet ettiğini, ıslaklığın bundan kaynaklandığını söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.), adama yaptığının yanlış olduğunu ve insanları aldatmanın doğru olmadığını şöyle açıkladı: **"Öyleyse insanların görmesi için ıslak olan kısmı üste koyman gerekmez miydi? Bizi aldatan bizden değildir!"**

(Müslim, İman, 164.)

YORUMLAYALIM

"Doğruluğa yapışın. Çünkü doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında "sıddık' (dosdoğru kişi) olarak kaydedilir. Yalandan sakının! Çünkü yalan kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyleyip yalan peşinde koşarsa Allah katında 'kezzâb' (yalancı) olarak kaydedilir."

(Müslim, Birr, 105.)

(18) Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, C 2, s. 349.
(19) İbn-i Mâce, Ticaret, 45.
(20) Tirmizî, Büyû, 4.

Öz Denetim ve Sabır

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Öz denetim" ne demektir? Öz denetim bilincine sahip insan nasıl davranır ve nelere dikkat eder?

Öz denetim; insanın bir amaca ulaşabilmek için kendi davranışlarını kontrol etmesi, iradesine hâkim olması, nefsinin her isteğine boyun eğmemesi demektir. Öz denetim bilincine sahip insan sorumluluk duygusuyla hareket eder. Söz, iş ve davranışlarında aşırıya kaçmaz, ölçülü olur. Onun, iyi bir şeyi yapması ya da bir kötülükten kaçınması için başka birileri tarafından denetlenmesi gerekmez.

İslam inancına göre Allah (c.c.), insana çok yakındır. O, her şeyi görür ve bilir. Rabb'imiz (c.c.), karanlıktaki küçücük bir taneyi dahi görür, fısıltıyla konuşulan sesleri bile işitir. Rabb'imiz (c.c.), insanın kalbinden geçenleri de bilir. Ona hiçbir şey gizli kalmaz. Allah (c.c.), nerede olursak olalım, bizi görür ve yaptıklarımızdan haberdardır. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: **"Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'an'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir iş yaparsanız o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir. Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabb'inden uzak (ve gizli) kalmaz…"**[21]

ETKİNLİK

"Göklerdeki ve yerdeki her şeyi Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişi gizlice konuşmaz ki dördüncüleri o olmasın. Beş kişi gizlice konuşmaz ki altıncıları o olmasın. Bundan daha az yahut daha çok da olsalar, nerede olurlarsa olsunlar o mutlaka onlarla beraberdir. Sonra onlara, yaptıklarını kıyamet günü haber verecektir. Allah her şeyi hakkıyla bilir."

(Mücâdele suresi, 7. ayet.)

Yukarıdaki ayet, insanda öz denetim bilincinin gelişmesine nasıl katkı sağlar? Açıklayınız.

Allah'ın (c.c.) yarattığı meleklerden biri de Kirâmen Kâtibîn denilen meleklerdir. Bu melekler, her an insanın yanında hazır bulunurlar ve onun her yaptığını, her söylediğini kaydederler.[22] İşte gerek Allah (c.c.) inancı gerekse melek ve ahiret inancı, insanın kendisini denetlemesini sağlar. Çünkü Allah'ın (c.c.) her şeyi gördüğüne ve bildiğine inanan, bütün söz ve davranışlarının melekler tarafından kayıt altına alındığına iman eden insan sorumluluk bilinci içerisinde hareket eder. Annesine, babasına, akrabalarına, komşularına ve topluma karşı sorumluluklarını titizlikle yerine getirir. Hiç kimsenin görmediği yerde bile kötülük işlemekten sakınır. Hiç kimseye zarar vermez ve kul hakkı yemez. Her türlü haksızlıktan kaçınır.

YORUMLAYALIM

Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Asıl pehlivan, güreşte rakibini yenen değil, öfkelendiği zaman öfkesini yenendir."

(Müslim, Birr, 107.)

(21) Yunus suresi, 61. ayet.
(22) bk. Kâf suresi, 17-18. ayetler.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Müslüman'ın her zaman öz denetim bilincine sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Bu konuda sahabilerine sık sık tavsiyede bulunmuştur. Örneğin bir keresinde ashaptan Ebu Zerr'e (r.a.), şunları söylemiştir: **"Nerede olursan ol, takvalı ol. Kötülüğün ardından bir iyilik yap ki onu silsin. İnsanlara güzel ahlakla muamele et."**(23)

Öz denetimle bağlantılı kavramlardan biri de sabırdır. Sabır, pek çok ahlaki güzelliğin temelini oluşturan bir erdemdir. Sabırlı insan öfkeyle hareket etmez. Kararlarında aceleci davranmaz. Bir işi yaparken, bir davranışı gerçekleştirirken sonucunu düşünür. İşlerinde, davranışlarında, tepkilerinde ölçülü olur. Böylece sonradan pişman olacağı davranışları yapmaz. Sabırlı kişi, nefsine ağır gelse de ibadetlerine devam eder. Yine nefsi çok arzulasa bile her türlü haramdan uzak durur. İnsanlara anlayışla yaklaşır. Onların kusurlarını affeder. Sabırlı insan, başına gelen olumsuzluklar karşısında ümitsizliğe ve karamsarlığa kapılmaz. Deprem, sel, yangın gibi felaketlerde, hastalık gibi olumsuzluklar karşısında yıkılmaz. Sabırla bütün zorlukların üstesinden geleceğini bilir. Sabırlı insan, başarısızlıktan yılmaz. Daha çok çalıştığında başarıyı elde edeceği inancıyla sabırla çalışmaya devam eder. Bütün bu özellikler de kişiyi toplumsal hayatta uyumlu bir birey, başarılı ve güçlü bir insan yapar.

Öz denetim, sorumluluklarının bilincinde olmayı ve bunları yerine getirmeyi gerektirir.

İslamiyette sabrın büyük bir önemi vardır. Yüce kitabımızın birçok ayetinde Müslümanlar sabırlı olmaya yönlendirilir. Kur'an'da, sabredenlerin Allah'ın (c.c.) sevgisini ve rızasını kazanacağı, cennetle ödüllendirileceği belirtilir. Ayrıca Allah'ın (c.c.) sabreden kullarının yanında olduğu, onlara yardım edeceği ifade edilir. Örneğin bir ayette şöyle buyrulur: **"Allah'a ve Resulü'ne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra korkuya kapılırsınız da kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."**(24) Başka bir ayette sabırlı kulların, cennetle ödüllendirileceği şöyle açıklanır: **"İşte onlar, sabretmelerine karşılık cennetin yüksek makamlarıyla mükâfatlandırılacaklar ve orada esenlik dileği ve selamla karşılanacaklardır."**(25)

(23) Tirmizî, Birr, 55.
(24) Enfâl suresi, 46. ayet.
(25) Furkân suresi, 75. ayet.

Müslüman, yaşadığı olumsuzluklara ve zorluklara sabırla karşı koymasını bilmelidir.

Peygamberimiz (s.a.v.) hayatı boyunca birçok zorluk yaşamış ve bunlara hep sabırla karşı koymuştur. Daha doğmadan babasını, altı yaşında annesini kaybetmiştir. Yetim ve öksüz bir çocuk olarak büyümenin zorluklarını yaşamıştır. Peygamberlik görevini yerine getirirken de müşriklerin baskılarına, tehditlerine, alay ve hakaretlerine maruz kalmıştır. O, yaşadığı bütün bu ve benzeri zorlukları sabır ve kararlılıkla aşmıştır. Allah Resulü (s.a.v.), hadislerinde de sabrın önemini sık sık dile getirmiştir. Örneğin bir hadisinde, **"…Kim sabrederse Allah ona dayanma gücü verir. Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ikram verilmemiştir."**[26] buyurmuştur.

Saygı ve Sevgi

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Gelin tanışık edelim, işi kolay tutalım,
Sevelim, sevilelim, dünya kimseye kalmaz."

(Yunus Emre Divanı, s. 150.)

Yukarıdaki dizelerden hangi mesajlar çıkarılabilir?

İnsanlar arasında iyi ilişkiler kurulabilmesi için sevgi ve saygıya önem verilmesi gerekir. İnsanları sevmeden, onlarla iyi ilişkiler kurmak mümkün değildir. Bu sebeple herkes sevgiye önem vermelidir. Çünkü Allah (c.c.), insanı sevgiyle ve en güzel şekilde yaratmış, ona değer vermiştir. Bir ayette, **"Andolsun biz insanı en güzel biçimde yarattık."**[27] buyurmuştur. Başka bir ayette de insana verdiği değeri şöyle ifade etmiştir: **"Ant olsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık."**[28] Öyleyse bizler de Rabb'imizin (c.c.) özenle ve üstün bir varlık olarak yarattığı insanları sevmeliyiz. Kültürümüzde, "Yaratılanı Yaradan'dan ötürü

(26) Müslim, Zekât, 124.
(27) Tîn suresi, 4. ayet.
(28) İsrâ suresi, 70. ayet.

sevmek" anlayışı yaygındır. Bu anlayışa göre Allah'ın (c.c.) yarattığı varlıkları sevmek, Allah'a (c.c.) olan sevgimizin bir gereğidir. Her Müslüman bunun bilincinde olmalı, hem insanlara hem de diğer varlıklara sevgiyle yaklaşmalıdır.

Yüce Allah (c.c.) insanları farklı farklı yaratmıştır. Bu sebeple de insanların ırkları, renkleri, milliyetleri, düşünceleri, kişilikleri, zevkleri, alışkanlıkları farklı farklıdır. Bu farklılıklar, insanları sevmemize ve onlara saygı duymamıza engel olmamalıdır. Rabb'imiz (c.c.) bir ayette, **"Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda, bilenler için elbette ibretler vardır."**(29) buyurmaktadır. Başka bir ayette de **"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, ondan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."**(30) ifadesi yer almaktadır. Bu ayetler, insanlar arasındaki farklılıkların ayrışmaya sebep olmaması gerektiğini ortaya koymaktadır.

YORUMLAYALIM

"İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (gerçek manada) iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz şeyi size haber vereyim mi? Aranızda selamı yayınız."

(Ebu Davud, Edeb, 130.)

Yaratılıştaki farklılıklar, insanlara saygı göstermemize ve onlarla iyi ilişkiler kurmamıza engel olmamalıdır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), sevgi ve saygıyı hayatının en önemli ilkelerinden biri hâline getirmiştir. Başta kendi çocukları ve torunları olmak üzere insanlara sevgi ve saygıyla yaklaşmıştır. Onlara olan sevgi ve saygısını da hem sözleri hem de davranışlarıyla göstermiştir. Örneğin kızı Fâtıma'yı (r.a.) gördüğünde ayağa kalkıp alnından öpmüş, torunları Hasan (r.a.) ve Hüseyin'le (r.a) şakalaşıp oyunlar oynamıştır. Peygamberimiz (s.a.v) bir gün, içinde kadınların ve çocukların da olduğu Medineli Müslümanlara, **"Allah'a yemin ederim ki siz en sevdiğim insan topluluğusunuz."** (31) buyurmuştur. Böylece onlara, kendilerini sevdiğini ifade etmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.), insanları bir menfaat için değil, Allah (c.c.) rızası için sevmek gerektiğini ifade etmiştir. Bir hadisinde, **"Amellerin en faziletlisi Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir."**(32) buyurmuştur.

(29) Rûm suresi, 22. ayet.
(30) Hucurât suresi, 13. ayet.
(31) Müslim, Fedâilü's-Sahabe, 174.
(32) Ebu Davud, Sünnet, 2.

YORUMLAYALIM

“Şu üç özellik kimde bulunursa o kişi imanın tadına erer: Allah ve Resulü’nü herkesten çok sevmek, sevdiği kimseyi sadece Allah için sevmek, imandan sonra küfre dönmekten, ateşe atılmaktan çekindiği gibi çekinmek.”

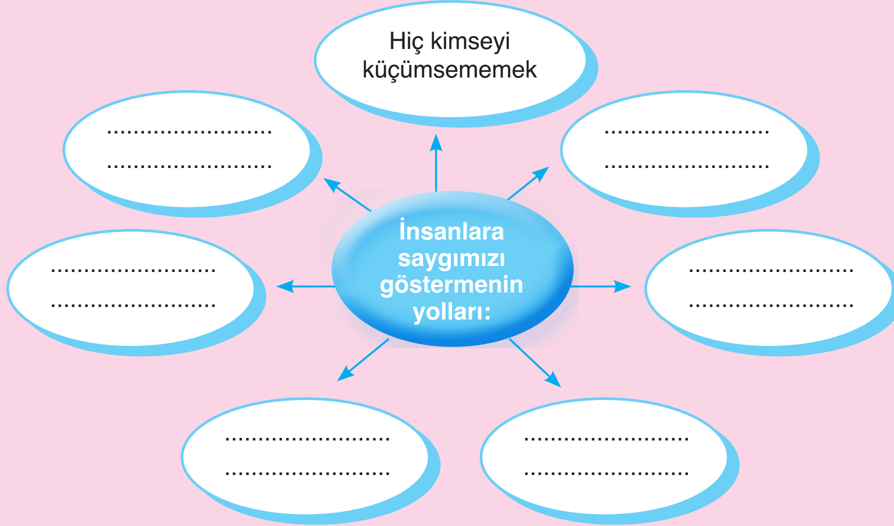
(Buhârî, İman, 9.)

Peygamberimiz (s.a.v.) insanlara saygı duyardı. Sık sık ashabına danışır, onların görüşlerine değer verirdi. Hiç kimseyi küçümsemez, insanlar arasında ayrımcılık yapmaz, herkesin saygıya layık olduğuna inanırdı. Karşılaştığı kişilere güler yüzle selam verir, konuşurken vücudunu muhatabına doğru döner, böyle yapmayı onlara saygının gereği olarak görürdü. Kadın, erkek, hür, köle, büyük, küçük herkesle konuşur, sohbet ederdi. Bütün bunlar, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) insanlara değer verdiğini ve saygı duyduğunu göstermektedir. Bizler de onu örnek almalıyız.

ETKİNLİK

İnsanlara olan sevgi ve saygımızı göstermenin yolları neler olabilir? Aşağıdaki şemaya örnekler yazınız.

BİLGİ NOTU

Günümüzde sık kullanılan sosyal medya ortamlarında da insanların haklarına saygılı olmalıyız. Hiç kimsenin fotoğraflarını, özel bilgilerini, sırlarını sanal ortamlarda paylaşmamalıyız. Başkalarını küçük düşürecek, rencide edecek paylaşımları sosyal medyada yapmamalıyız. Başkalarına hakaret etmek, onlarla alay etmek gibi yanlışlardan da uzak durma konusunda özenli olmalıyız.

Sorumluluk

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Sorumluluk bilincine sahip olmak" ne demektir?

Kur'an-ı Kerim'de belirtildiğine göre insan, boş yere ve amaçsız olarak yaratılmamıştır. Bir ayette, **"Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?"**[33] buyrulur. Bu ayet, insanın bir amaca yönelik olarak yaratıldığını, sorumlulukları olduğunu ve Allah (c.c.) tarafından hesaba çekileceğini belirtmektedir. Başka bir ayette de **"Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir."**[34] ifadesi yer alır. İslam âlimleri, ayetteki "emanet" ile kastedilenin, "sorumluluk" olduğunu belirtmişlerdir. **"…Yaptıklarınızdan mutlaka sorguya çekileceksiniz."**[35] ayeti de insanın sorumlu bir varlık olduğunu ve sorumluluklarını yerine getirip getirmediğinden hesaba çekileceğini haber vermektedir. Peki, acaba insanın kimlere karşı, ne gibi sorumlulukları bulunmaktadır?

İnsanın öncelikli sorumluluğu Allah'a (c.c.) karşıdır. İnsan, her şeyden önce Allah'ı (c.c.) tanımak, ona iman ve ibadet etmekle yükümlüdür. Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette, **"Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."**[36] buyrulmaktadır. Bu ayet, insanın yaratılış amacının ne olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Öyleyse insan, Allah'a (c.c.) gönülden iman etmeli, kulluk vazifelerini yerine getirme konusunda titiz olmalıdır. Namaz, oruç, hac, zekât, kurban, dua vb. ibadetler konusunda duyarlı olmalıdır. Allah'ın (c.c.) bildirdiği hak dine inanmalı, Rabbb'imizin (c.c.) emir ve yasaklarına uygun bir hayat yaşamalıdır.

İnsanın sorumluluklarının başında, Allah'ı (c.c.) tanımak ve ona kulluk etmek gelir.

(33) Mü'minûn suresi, 115. ayet.
(34) Ahzâb suresi, 72. ayet.
(35) Nahl suresi, 93. ayet.
(36) Zâriyât suresi, 56. ayet.

Kendisine karşı sorumluluklarımız olan kişilerden biri de Peygamberimiz Hz. Muhammed'dir (s.a.v.). Peygamberimiz (s.a.v.) Allah'ın (c.c.) elçisidir. Onun mesajlarını insanlara öğretip açıklamış, yaşayışıyla da bize örnek olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v.) üstün bir ahlaka sahiptir ve bizim için en güzel örnektir. Öyleyse Peygamber'e (s.a.v.) itaat etmek, onun hayatını öğrenip sünnetine uymak da başlıca sorumluluklarımızdan biridir. Kur'an'da, **"Kim Peygamber'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik."**(37) buyrulmaktadır.

ETKİNLİK

"Hepiniz muhafızsınız ve hepiniz, emriniz altındakilerden sorumlusunuz. Devlet başkanı bir muhafızdır ve yönettiklerinden sorumludur. Evin erkeği bir muhafızdır ve ailesinden sorumludur. Evin hanımı da muhafızdır, evinden ve çocuklarından sorumludur. Köle de efendisinin malı üzerinde bir muhafızdır ve ondan sorumludur."

(Buhârî, Cuma, 11.)

Yukarıdaki hadis, bize hangi mesajları vermektedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Kendimize karşı da sorumluluklarımız vardır. Kendimize zarar vermemek, kötü alışkanlıklardan uzak durmak, derslerimize iyi çalışmak, kendimizi iyi yetiştirmek, bilgili ve kültürlü bir birey olmak için gayret göstermek bunlardan başlıcalarıdır. Doğru ve dengeli beslenmek, haram lokma yememek, hastalıklardan korunmak için gereken önlemleri almak da kendimize karşı sorumluluklarımıza örnek verilebilir. Peygamberimiz (s.a.v.) **"…Senin üzerinde, nefsinin hakkı vardır."**(38) buyurarak bu hususa dikkat çekmiştir.

Anne ve babamız bizim varlık sebebimizdir. Onlar, doğduğumuzdan itibaren bizim için her türlü fedakârlığı severek yaparlar. Bizim sağlıklı ve mutlu olmamız, iyi yetişmemiz için çaba harcarlar ve bunu yaparken de bizden hiçbir karşılık beklemezler. Öyleyse bizler de onlara karşı sorumluluklarımızın bilincinde olmalıyız. Aile içinde sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz. Anne ve babamıza iyi davranmalı, onları sevip saymalı, kendilerini üzecek söz ve davranışlardan kaçınmalıyız. Peygamberimiz (s.a.v.), en önemli sorumluluklarımızdan birinin, anne babamızı memnun etmek olduğunu belirtmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın rızası, anne babanın rızasındadır. Allah'ın gazabı da anne babanın gazabındadır."**(39)

Akraba ve komşularımıza da sorumluluklarımız vardır. Yakınlarımızı ziyaret edip hâl ve hatırlarını sormak, iyi ve kötü günlerinde komşu ve akrabalarımızın yanında olmak, onlara iyilik edip ikramda bulunmak bu sorumluluklarımızdan başlıcalarıdır. Akraba ve komşularımızla iyi geçinmek, onların haklarına saygılı olmak, zor durumda olduklarında kendilerine yardım etmek de önemli sorumluluklarımız arasındadır. Kur'an-ı Kerim'de, **"…Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah, üzerinizde bir gözetleyicidir."**(40) buyrulur. Peygamberimiz (s.a.v.) de **"Komşusu şerrinden emin olmayan kişi, cennete giremez."**(41) buyurarak komşularla iyi geçinmenin önemine dikkat çeker.

---

(37) Nisâ suresi, 80. ayet.
(38) Müslim, Sıyam, 186.
(39) Tirmizî, Birr, 3.
(40) Nisâ suresi, 1. ayet.
(41) Müslim, İman, 73.

Doğa bize Allah'ın (c.c.) emanetidir. Rabb'imiz (c.c.) çevremizdeki her şeyi mükemmel bir denge içinde yaratmıştır. Yemyeşil ağaçlarıyla, şırıl şırıl akan sularıyla, tertemiz havasıyla, çeşit çeşit bitki ve hayvanlarıyla tabiat, içinde muhteşem güzellikleri barındırmaktadır. Allah'ın (c.c.) özenle yarattığı çevre, hem insanların hem de diğer canlıların yaşam alanıdır. Bu sebeple çevreyi korumak, temiz tutmak ve güzelleştirmek de başlıca sorumluluklarımızdan biridir.

Bize emanet olarak verilen çevreyi korumak ve temiz tutmak hepimiz için bir sorumluluktur.

ETKİNLİK

Bir toplumda insanlar sorumluluk bilincine sahip olmazlarsa o toplumda ne gibi olumsuzluklar yaşanır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Vatanseverlik

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Vatan sevgisi imandandır." sözü bize ne anlatmak istiyor?

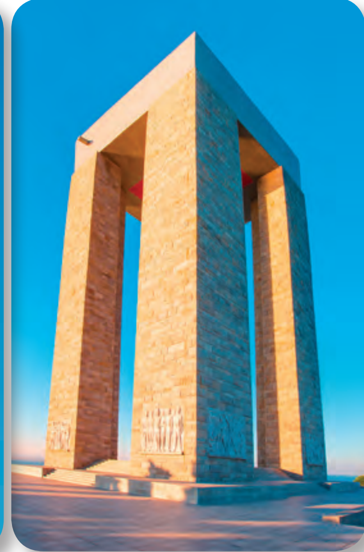
Vatan bizim dünyaya gözlerimizi açtığımız yerdir. Havasını soluduğumuz, suyunu içtiğimiz, sebzesini ve meyvesini yediğimiz, toprakları üzerinde yaşadığımız, doğasını izlemeye doyamadığımız, kırlarında dolaştığımız, ırmaklarının şırıltısını dinlemekten zevk adığımız, oyunlar oynadığımız yerdir. Vatan; annemizin, babamızın, akrabalarımızın, dostlarımızın bulunduğu yerdir. Eğitim gördüğümüz, bilgi ve kültürümüzü artırdığımız, kendimizi maddi ve manevi olarak geliştirdiğimiz yerdir. Dolayısıyla vatan bizim ailemizdir, akrabalarımızdır, arkadaşlarımızdır, dostlarımızdır, komşularımızdır; soluduğumuz havadır, içtiğimiz sudur. Vatan bizim geçmişimizdir, geleceğimizdir, umutlarımızdır, hayallerimizidir. Kısacası vatan bizim her şeyimizdir. Bu sebeple biz, vatanımızı çok severiz.

Bizler millet olarak yüzyıllardır bu topraklar üzerinde yaşıyoruz. Bu vatan üzerinde yüzyıllardır camilerden günde beş vakit ezanlar okunuyor. Dinimizin gerekleri olan ibadetleri bu vatanda özgür bir şekilde yerine getirebiliyoruz. Kültürümüzü, örf ve âdetlerimizi aziz vatanımızda ser-

bestçe yaşatabiliyor ve bizden sonraki kuşaklara aktarabiliyoruz. Şanlı bayrağımızı yurdumuzun her bir yanında gururla dalgalandırabiliyoruz. Okullarımızda, statlarımızda vb. yerlerde İstiklal Marşımızı özgürce haykırarak söyleyebiliyoruz. Eğer bağımsız bir vatana sahip olmasak bütün bunları yapamazdık. Atalarımız her zaman bunun bilincinde olmuşlar ve vatanımıza canları pahasına sahip çıkmışlardır. Nitekim cennet vatanımızın her bir yanı şehitlerimizin kanıyla sulanmıştır. Üzerinde yaşadığımız topraklarda binlerce şehit yatmaktadır.

Millî ve manevi değerlerimizi ancak bağımsız bir vatana sahip olursak yaşatabiliriz.

ETKİNLİK

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

İstiklal Marşımızın yukarıdaki dizelerinde bize hangi mesajlar verilmektedir?
şüheda: Şehitler.
Huda: Allah (c.c.)
cüda: Uzak kalmış olan.

İslam dininde vatan sevgisine büyük önem verilir. Vatan, bayrak gibi mukaddes değerleri sevmek ve korumak dinimizin en önemli emirlerinden biridir. Çünkü mukaddes değerlerimiz bizim şerefimizdir, namusumuzdur, bağımsızlığımızdır, geçmişimizdir, geleceğimizdir. İslam dininde vatanını, bayrağını, namusunu vb. kutsal değerlerini korumak farzdır. Bir ayette **"Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları**

sevmez."[42] buyrularak vatanımıza ve mukaddesatımıza saldırıldığında düşmanla savaşmamız emredilir. Dinimizde vatan, millet, bayrak vb. kutsal değerler için canını feda edenler şehit sayılır. Kur'an'da şehitliğin büyük bir makam olduğu belirtilmiştir.[43] Ayrıca dinini, canını, malını, aklını, ailesini korumak uğruna can verenler de dinimize göre şehit kabul edilir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), her konuda olduğu gibi vatan sevgisi ve savunması konusunda bize örnek olmuştur. O, hayatının tamamını geçirdiği Mekke ve Medine'ye özel bir sevgi duymuştur. Bir duasında şöyle buyurmuştur: **"Allah'ım! Bizlere Mekke'yi sevdirdiğin gibi ondan daha da fazla Medine'yi sevdir…"**[44]

Güzel ahlaklı bir Müslüman'ın sahip olması gereken temel özelliklerden biri de vatanseverliktir. Bizler bunun bilincinde olalım. Vatanımızın kıymetini bilelim. Vatanımızı korumak için her türlü fedakârlığı yapmamız gerektiğini unutmayalım. Vatanımıza olan sevgimizi davranışlarımızla da gösterelim.

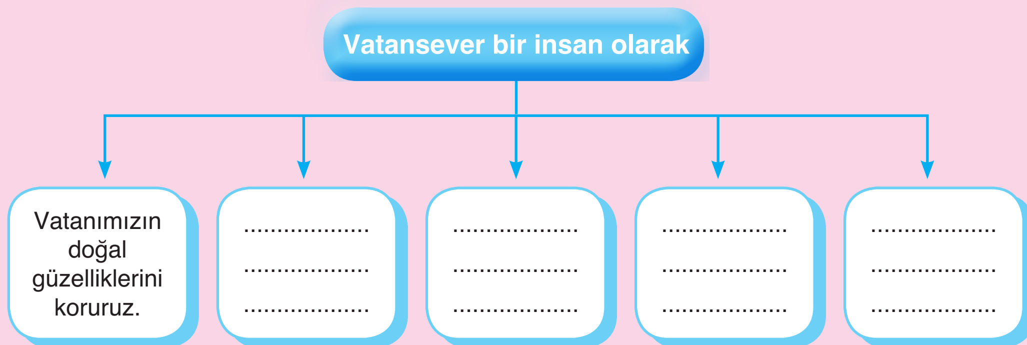

Vatanımızın güzellikleri bize emanettir ve bunların korunması gerekir.

ETKİNLİK

Vatansever bir insan olarak yaşadığımız topraklar için neler yapabiliriz? Aşağıdaki şemaya örnekler yazınız.

(42) Bakara suresi, 190. ayet.
(43) bk. Âl-i İmrân suresi, 169-170. ayetler.
(44) Buhârî, Daavât, 41.

Yardımseverlik

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

İnsanlara hangi yollarla yardım edebiliriz?

Yardımseverlik, yüce dinimizde temel ahlaki ilkelerden biri olarak belirlenmiştir. Müslüman'ın, bu güzel özelliğe sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette Rabb'imiz (c.c.), **"...İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir."**(45) buyurmuştur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bir hadisinde, **"Bir insan, kardeşine yardım ettiği müddetçe Allah da ona yardım eder..."**(46) buyurmuştur. Başka bir hadisinde ise **"...Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz ve onu hor görmez..."**(47) buyurarak Müslümanların yardımlaşma ve dayanışmaya önem vermesi gerektiğini ifade etmiştir.

Dinimiz bizden yardımsever kişiler olmamızı ister ve zor durumda kalanlara yardım etmemizi buyurur. Ancak bunu sadece varlıklı iken değil, darda kaldığımız ve sıkıntı çektiğimiz zamanlarda da yapmamızı öğütler. Rabb'imiz (c.c.), her durumda yardımsever olmayı ilke edinenlerden övgüyle söz eder. Kur'an-ı Kerim'de, cennetlik kimselerin özelliklerini anlatırken şöyle buyurur: **"Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever."**(48)

BİLGİ NOTU

İslam'da önemli kavramlardan biri isardır. **İsar;** kişinin, kendi ihtiyacı varken başkalarına yardımda bulunarak özverili davranması, onları kendisine tercih ederek fedakârlık yapması demektir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 175.)

İslamiyet, zekât ve sadaka gibi ibadetler yoluyla insanları yardımlaşmaya yönlendirmiştir.

(45) Mâide suresi, 2. ayet.
(46) Müslim, Zikir, 38.
(47) Müslim, Birr, 32.
(48) Âl-i İmrân suresi, 134. ayet.

İslam dini yardımlaşma ve dayanışmayı sadece tavsiye etmemiş, aynı zamanda bazı ibadetler yoluyla bunu toplumda benimsetme ve kurumsallaştırma yoluna gitmiştir. Örneğin İslamiyet, nisap miktarı mala sahip olan (dinen zengin sayılan) kimseler için muhtaçlara zekât vermeyi farz kılmıştır. Ramazanda fıtır sadakası verilmesini istemiştir. İnfak, hayır, sadaka, kurban vb. yollarla toplumda yardımlaşma ve dayanışma anlayışını yaygınlaştırmayı, müminleri yardımseverliğe yöneltmeyi amaçlamıştır.

YORUMLAYALIM

"Kim bir Müslüman'ın dünya sıkıntılarından birini giderirse Allah da onun kıyamet sıkıntılarından birini giderir. Kim darda kalan bir kimsenin işini kolaylaştırırsa Allah da dünya ve ahirette onun işlerini kolaylaştırır. Kim bir Müslüman'ın ayıbını örterse Allah da dünya ve ahirette onun ayıplarını örter. Kul, kardeşinin yardımında olduğu sürece Allah da onun yardımcısı olur."

(Ebu Davud, Edeb, 60.)

İnsanlara, çok farklı şekillerde yardım etmek mümkündür.

Esasen yardımlaşmayı sadece fakirlere maddi yardım yapmakla sınırlı görmemek gerekir. Zaten dinimiz, yardımlaşma ve dayanışmanın kapsamını oldukça geniş tutmuştur. Açları doyurmaktan yakını öleni teselli etmeye ve ona taziyede bulunmaya, borçluya kolaylık göstermekten yoldan insanlara eziyet veren bir şeyi kaldırmaya varıncaya kadar her iyiliği sadaka kabul etmiş ve sevap saymıştır. İnsanların sıkıntısını gideren kimseye Allah'ın (c.c.) yardım edeceğini belirten dinimiz, böylece müminleri yardımlaşma ve dayanışma içinde olmaya teşvik etmiştir.

ETKİNLİK

“Vücuttaki bütün eklemler için her gün sadaka vermek gerekir. Bineğine binmek isteyen kişiye yardım etmek veya eşyasını bineğine yüklemek sadakadır. Güzel söz sadakadır. Namaza giderken atılan her adım sadakadır. Yolu bilmeyene yol göstermek sadakadır.”

(Buhârî, Cihad, 72.)

Yukarıdaki hadisten çıkarılabilecek mesajlar nelerdir?

İnsanlara, hadiste belirtilenler dışında başka nasıl yardımlarda bulunabiliriz? Arkadaşlarınızla konuşunuz. Aşağıdaki alana, bu konuyla ilgili bir resim çiziniz.

Dinimizin önem verdiği güzel ahlaki özelliklerin bireye ve topluma çok önemli katkıları vardır. Bu sebeple güzel ahlaki özelliklerin herkese benimsetilmesi büyük önem taşımaktadır. Eğer toplumda herkes bu özelliklere sahip olursa o ortamda barış ve huzur sağlanır. Dostluk, kardeşlik, birlik ve dayanışma gibi güzel duygular gelişir. Zor durumda olanlar kendilerini yalnız ve çaresiz hissetmezler. İnsanlar arasında sevgi, saygı gibi güzel duygular yaygınlaşır. Böyle toplumlarda herkes adalete önem verir. Adaletin egemen olduğu yerde de herkes hakkına razı olur. Kendisini dışlanmış hissetmez. İnsanlar devlete güvenir ve haklarını aramak için yasa dışı yollara başvurmazlar. Sabırlı, vatansever, yardımlaşmaya önem veren insanlardan oluşan; hak ve hukukun egemen olduğu, sevgi ve saygıya dayalı ilişkilerin kurulduğu toplumlarda bireyler huzurlu ve mutlu olur. Millî birlik ve beraberlik güçlenir.

2. BİR PEYGAMBER TANIYORUM: Hz. SALİH (a.s.)

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Kur'an'da bazı peygamberlerin başından geçen olaylar ve onların dine davet mücadeleleri anlatılır. Sizce bunun sebebi ne olabilir?

Hz. Salih (a.s.), Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biridir. Semud kavmini doğru yola çağırmak, hak dine davet etmek üzere Allah (c.c.) tarafından görevlendirilmiştir. Semud kavmi, Arap Yarımadası'nın kuzeybatısında, Medine ile Şam arasındaki Hicr denilen bölgede yaşamaktaydı. Onların yaşadığı bölge, Salih Peygamber'e (a.s.) nispetle "Medâin-i Salih" (Salih'in şehirleri) olarak da adlandırılmıştı.(49)

Semudlular, taş oymacılığı ve nakkaşlık sanatında oldukça ileri durumdaydılar. Onlar, yaşadıkları bölgenin yüksek yerlerinde büyük kaya parçalarını ve taşları oyup yontarlar, böylece kendilerine korunaklı ve sağlam evler yaparlardı. Bu evlerin dış cephelerini de nakışlarla ve çeşitli resimlerle süslerlerdi. Düz ovalarda ise köşkler inşa ederlerdi.(50) Semud kavminin yaşadığı bölgenin toprakları da oldukça verimliydi. Onlar; yeşillikler, bağlar, bahçeler içinde, müreffeh bir hayat yaşıyorlardı.(51)

Hz. Salih'in (a.s.) yaşadığı yer olan Medâin-i Salih bölgesinin kalıntılarından bir görünüm (El-Ula, Suudi Arabistan).

Semudlular başlangıçta tevhit inancı benimsemişlerdi. Ancak zamanla hak yoldan sapmışlardı. Sahip oldukları onca nimet içinde rahat bir hayat yaşamalarına rağmen kendilerine bu nimetleri veren Allah'a (c.c.) kulluktan yüz çevirmişlerdi. Semudlular kendi elleriyle yaptıkları putlara tapmaya başlamışlardı. Bunun üzerine Allah (c.c.), Semud halkını hak yola çağırmak için kendi içlerinden birini, Hz. Salih'i (a.s.) peygamber olarak göndermiştir.

(49) Taberî, Tarih-i Taberî, C 1, s. 161; Ömer Faruk Harman, "Hicr", TDVİA, C 17, s. 444.
(50) bk. Â'râf suresi, 74. ayet; Taberî, Tarih-i Taberî, C 1, s. 162; Celal Kırca, "Semud", TDVİA, C 36, s. 500.
(51) bk. Şuarâ suresi, 147-148. ayetler.

Semudlular, bağ ve bahçeleri bol olan, bereketli topraklar üzerinde yaşıyorlardı (Temsili resim).

Hz. Salih (a.s.), Semud kavmine, kendisinin Allah (c.c.) tarafından gönderilmiş güvenilir bir elçi olduğunu söylemiştir. Putlara tapmanın yanlış ve anlamsız olduğunu ifade etmiştir. Allah'tan (c.c.) başkasına kulluk edilmemesi gerektiğini anlatmıştır.

Hz. Salih (a.s.) Semudlulara, Allah'ın (c.c.) kendilerine birçok nimet verdiğini, onları bolluk ve refah içinde yaşattığını söylemiştir. Sahip oldukları nimetlere nankörlük etmemeleri gerektiğini hatırlatmıştır.[52] Hz. Salih (a.s.) kavmine, yaptıkları hatadan dönmelerini, Allah'a (c.c.), tövbe etmelerini ve ondan bağışlanma dilemelerini söylemiştir. Allah'ın (c.c.), tövbeleri kabul edeceğini belirtmiştir.[53] Salih Peygamber (a.s.), kavmine Allah'tan (c.c.) sakınmalarını, kendisine de itaat etmelerini söylemiştir. Haddi aşıp aşırı gidenlerin yoluna uymamalarını istemiştir.[54] Böylece Hz. Salih (a.s.) kavmine birçok nasihatte bulunmuştur.

Hz. Salih (a.s.) durmadan, dinlenmeden Semudluları hak dine davet etmiştir. Bıkmadan, usanmadan onları tuttukları yanlış yoldan dönmeye çağırmıştır. Ancak kavminden ona inanan çok fazla olmamıştır. Semudluların çoğu, tuttukları yanlış yolda ısrar etmeyi sürdürmüştür. Onlar, Allah'ın (c.c.) peygamberini yalanlamışlardır. Semud kavminin inkârcıları kibirlenmiş, inananlarla alay etmiş ve şöyle demişlerdir: **"...Biz de sizin inandığınızı inkâr edenleriz."**[55]

Semudlular, Hz. Salih'in (a.s.) de kendileri gibi bir insan olduğunu düşünüyorlar, Allah'ın (c.c.) ona peygamberlik görevi vermesini zihinlerinde bir yere oturtamıyorlardı. **"Ey Salih! Sen bundan önce aramızda kendisine ümit bağlanan bir kimseydin. (Şimdi) babalarımızın taptıklarına tapmamıza engel mi oluyorsun? Doğrusu**

YORUMLAYALIM

"Hani kardeşleri Salih onlara şöyle demişti: Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak âlemlerin Rabb'idir."

(Şuarâ suresi, 142-145. ayetler.)

(52) bk. Ârâf suresi, 74. ayet.
(53) bk. Hûd suresi, 61. ayet.
(54) bk. Şuarâ suresi, 144, 151 ve 152. ayetler.
(55) Â'râf suresi, 76. ayet.

biz, senin bizi çağırdığın şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz."(56) diyorlardı. **"Sen de ancak bizim gibi bir insansın. Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi bize bir mucize getir."**(57) diyerek ondan bir mucize göstermesini istiyorlardı. Mucize göstermesi durumunda peygamber olduğuna inanacaklarını söylüyorlardı.

Hz. Salih (a.s.) Semudlulara, Allah'ın (c.c.) bir mucizesi olarak bir kayanın içerisinden dişi bir deve çıkaracağını söylemiştir. İnkârcılar onunla alay etmişlerdir. Böyle bir şeyin gerçekleşeceğine ihtimal vermemişlerdir. Hz. Salih (a.s.) onları bir kayanın dibine götürmüştür. Herkes heyecanla olacakları beklemeye başlamıştır. Bir süre bekledikten sonra inanılmaz bir olay gerçekleşmiştir. Birdenbire kayadan bir ses çıkmaya ve kaya çatırdamaya başlamıştır. Kaya ortadan ikiye ayrılmış ve onun içinden, gerçekten de Hz. Salih'in (a.s.) dediği gibi dişi bir deve çıkmıştır. İnsanlar gözlerine inanamamışlardır. Hekes şaşkınlık ve dehşet içinde kalmıştır.

Yüce Allah (c.c.), Hz. Salih'i (a.s.), kayadan çıkan dişi bir deve mucizesi ile desteklemiştir (Temsili resim).

Esasen bu deve, Allah'ın (c.c.) bir mucizesi olarak ortaya çıkmıştır. Hz. Salih (a.s.), şaşkınlık ve hayretler içinde olanları izleyen Semudlulara şunu söylemiştir: **"Ey kavmim! İşte size mucize olarak Allah'ın dişi bir devesi. Bırakın onu, Allah'ın arzında yayılıp otlasın. Ona kötülük dokundurmayın, yoksa sizi yakın bir azap yakalar."**(58)

Salih Peygamber (a.s.) Semud halkına, yaşadıkları yerdeki suyu bir gün devenin, bir gün de kendilerinin içeceğini söylemiştir. Onlardan, devenin hakkına riayet etmelerini ve onun su içeceği gün suya dokunmamalarını istemiştir. Ayrıca Semudlulardan, deveye dokunmamalarını, herhangi bir zarar vermemelerini istemiştir. Kavmini, aksi hâlde kendilerine ilahi azapla cezalandırılacakları konusunda uyarmıştır. Semud kavminin bozguncu ve inkârcı insanları, Hz. Salih'in (a.s.) gösterdiği mucizeden ve devenin serbestçe ortalarda dolaşmasından büyük rahatsızlık duymuşlardır. Bunlardan bir grup, bir plan yapmış ve deveyi öldürmeye karar vermiştir. Planlarını uygulamaya koyan bu kişiler, deveyi kesmişlerdir. Hz. Salih (a.s.) olanları öğrenince çok kızmış. Onlara, üç gün içinde ilahi bir azapla karşı karşıya kalacaklarını bildirmiş ve şöyle demiştir: **"...Yurdunuzda üç gün daha yaşayın (sonra helak olacaksınız)! Bu söz, yalanlanamayan bir tehdit idi."**(59)

(56) Hûd suresi, 62. ayet.
(57) Şuarâ suresi, 154. ayet.
(58) Hûd suresi, 64. ayet.
(59) Hûd suresi, 65. ayet.
(60) Neml suresi, 49. ayet.

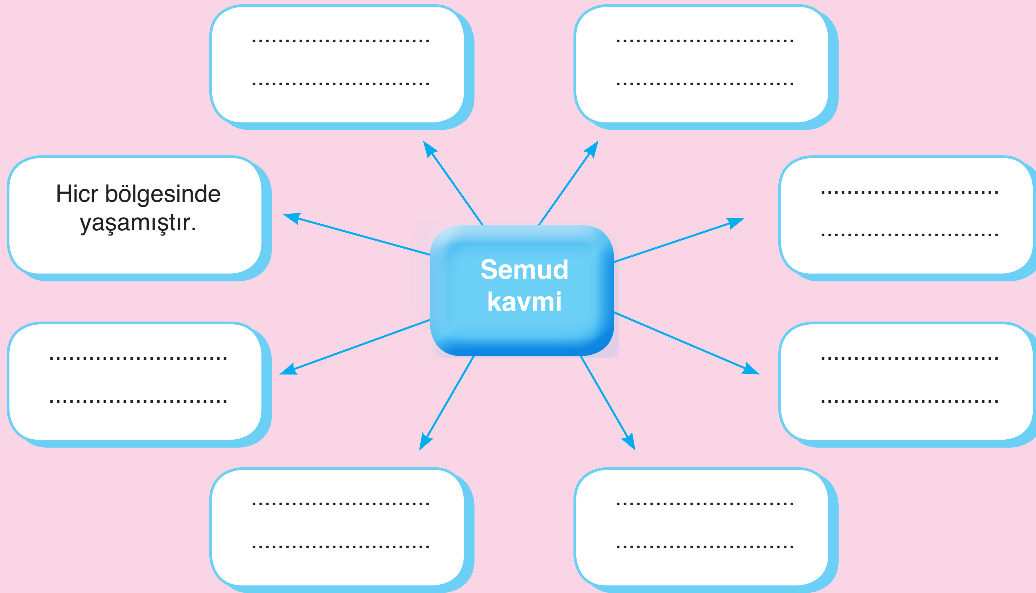
Semudlular Hz. Salih'in (a.s.) kendilerini tehdit etmesine çok kızmışlar. Semud kavminin elebaşlarından dokuz kişilik bozguncu bir grup, Hz. Salih'i (a.s.) öldürmek için plan yapmıştır. Bu kişiler, gizlice hazırladıkları bir tuzakla Hz. Salih'i (a.s.) ve ailesini öldürmeyi planlamışlardır.(60)

Her şeye gücü yeten Yüce Allah (c.c.), elçisini ve inananları elbette koruyacak ve inkârcıların tuzaklarını boşa çıkaracaktı. Hz. Salih'in (a.s.) Semudluları uyarmasının üzerinden üç gün geçmişti ki birden korkunç bir ses duyulmuştur. **"Zulmedenleri, o korkunç uğultulu ses yakaladı da yurtlarında dizüstü çökekaldılar."**(61) Kulakları âdeta parçalayan bu ses, Semud kavminin inkârcılarının sonu olmuştur. Allah (c.c.), şiddetli ses ve yıldırımla onları helak etmiştir. Hz. Salih (a.s.) ve ona iman edenler ise kurtulmuştur.

ETKİNLİK

Semud kavmi hakkında aklınızda kalan ve dikkatinizi çeken bilgileri aşağıdaki şemaya yazınız. Bu şema üzerinde arkadaşlarınızla konuşunuz. Hz. Salih (a.s.) kıssasından ne gibi dersler çıkarılabilir? Değerlendiriniz.

3. BİR SURE TANIYORUM: FELAK SURESİ VE ANLAMI

Felak suresi, namazlarda sıkça okunan kısa surelerden biridir. Beş ayetten oluşan bu sure, Kur'an-ı Kerim'in 113. suresidir. Adını, ilk ayette geçen "felak" kelimesinden alır. Ayette geçen felak kelimesi; yaratıklar, sabah, sabahın aydınlığı, fecr, cehennem, cehennem vadisi anlamlarına gelir.(62) Felak suresinde, birtakım olumsuzluklardan, kötülüklerden Allah'a (c.c.) sığınılması gerektiğine yönelik ifadeler yer almaktadır. Bu sebeple Nâs suresi ile birlikte Felak suresine, "iki sığınılan" anlamına gelen "Muavvizzeteyn" denilmektedir. Peygamberimiz (s.a.v.), her gece yatmadan önce Felak ve Nâs surelerini okur, vücuduna üfler ve eliyle de vücudunu mesh ederdi.(63)

(61) Hûd suresi, 67. ayet.
(62) Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 175; İslami Kavramlar, s. 244.
(63) Buhârî, Daavât, 12.

FELAK SURESİ

OKUNUŞU

Kul eûzü birabbil felak. Min şerri mâ halak. Ve min şerri ğâsikın izâ vekab. Ve min şerrinneffâsâti fil ukad. Ve min şerri hâsidin izâ hased.

ANLAMI

“De ki: Yarattığı şeylerin şerrinden karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfleyen (büyücülerin) şerrinden, haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden, sabahın Rabb’ine sığınırım.”

ETKİNLİK

Felak suresinden çıkarabileceğimiz temel mesajlar nelerdir?

Felak suresine göre nelerden Allah’a (c.c.) sığınmalıyız? Allah’a (c.c.) sığınmak bize hangi duyguları yaşatır ve neler kazandırır? Düşüncelerinizi açıklayınız.

İnsan bilerek veya bilmeyerek hata yapabilir. Bu hatalarının sonucu olarak da bazen olumsuzluk, başarısızlık yaşayabilir. Zaman zaman da elinde olmayan sebeplerle sıkıntıya düşebilir. Bir afetle karşılaşabilir, bir hastalığa yakalanabilir. Kötü niyetli insanların, birtakım varlıkların verebileceği zararlarla karşı karşıya kalabilir. İşte Felak suresi, bu ve benzeri kötülüklerden Allah’a (c.c.) sığınmamız gerektiğini ifade etmektedir.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1. Güzel ahlakın birey ve toplum açısından önemi nedir? Açıklayınız.
2. Dinimizin güzel ahlaka verdiği önemi ayet ve hadislerden örneklerle anlatınız.
3. Peygamberimizin (s.a.v.) adalete verdiği önemi bir örnekle açıklayınız.
4. Sabır ve adalet erdemleri, insanın ahlaki gelişime nasıl katkı sağlar? Belirtiniz.
5. Sevgi ve saygıya önem vermek, birey ve toplum hayatında hangi güzelliklerin ortaya çıkmasını sağlar? Düşüncelerinizi açıklayınız.
6. Vatansever bir insan olmak bize ne gibi sorumluluklar yükler? Söyleyiniz.
7. İslam dini, insanları yardımseverliğe yöneltmek ve toplumda dayanışmayı teşvik etmek için hangi ibadetleri emretmiş, ne gibi tavsiyelerde bulunmuştur? Örneklerle anlatınız.
8. Hz. Salih (a.s.), peygamberlik görevini yerine getirirken halkına neleri emretmiş ve insanlar ona nasıl tepki göstermiştir? Anlatınız.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneğini belirleyip işaretleyiniz.

1. **"Müminlerin iman bakımından en üstünü, ... en güzel olandır."** *(Ebu Davud, es-Sünne, Sünnet, 15.)* hadisindeki boş bölüm, hangi ifadeyle tamamlanmalıdır?

   A) Ahlakı　　B) Yaşayışı　　C) İbadeti　　D) Sözleri

2. I. Hak ve hukuka uygunluk
   II. Kanunları herkese eşit uygulamak
   III. Çok ibadet etmek
   IV. Herkese hak ettiğini vermek

   Yukarıdakilerden hangileri, adaletin anlamları arasında yer alır?

   A) Sadece I　　B) I ve II　　C) I, II ve III　　D) I, II ve IV

3. **"Nerede olursan ol, Allah'tan kork. Kötülüğün ardından bir iyilik yap ki onu silsin. İnsanlara güzel ahlakla muamele et."** *(Tirmizî, Birr, 55.)*

   Yukarıdaki hadis, aşağıdaki kavramlardan hangisiyle doğrudan ilişkili **değildir**?

   A) Öz denetim　　B) Alçak gönüllülük　　C) İyilik　　D) Ahlak

4. **"Amellerin en faziletlisi Allah için .... ve Allah için buğzetmektir."** *(Ebu Davud, Sünnet, 2.)*

   Yukarıdaki hadisin doğru bir şekilde tamamlanabilmesi için boşluğa aşağıdaki ifadelerden hangisi yazılmalıdır?

   A) Sevmek　　B) Cömert olmak　　C) Sabretmek　　D) Çalışmak

C. Aşağıdaki bilgilerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

( ) Adalet, sadece hukukla ve mahkemelerle ilgili bir kavramdır.

( ) İnsanlara, sadece zekât ve sadaka gibi maddi yardımlar yoluyla destek olabiliriz.

( ) Hz. Salih (a.s.), Semud kavmine peygamber olarak gönderilmiştir.

( ) Semud kavmi, Güneş'e ve yıldızlara tapıyordu.

( ) Semud kavmi, Hicr denilen bölgede, bereketli topraklarda yaşıyordu.

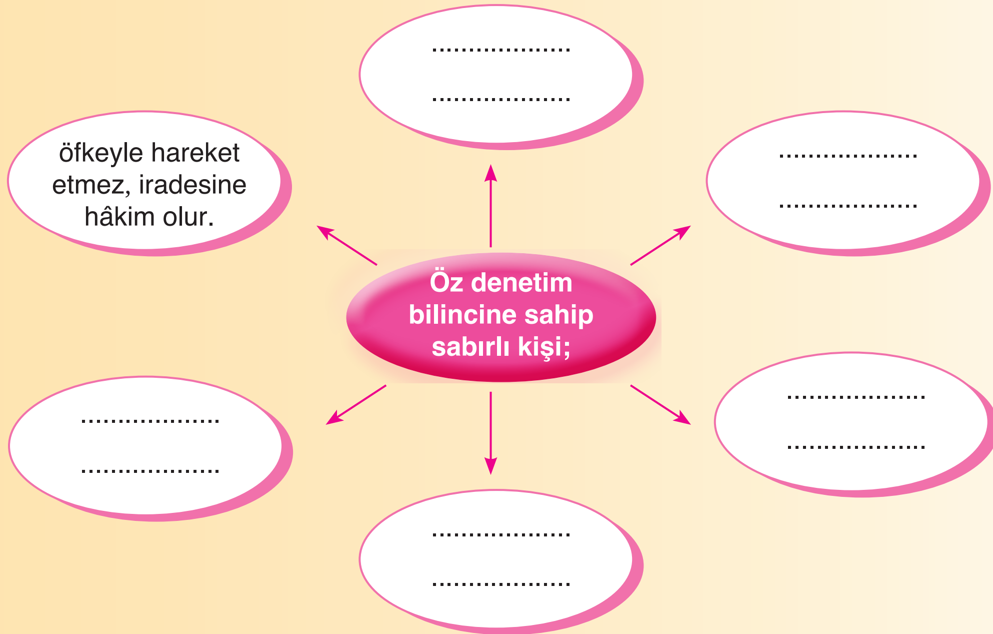
( ) Hz.Salih'e (a.s.), mucize olarak kayayı yarıp çıkan dişi bir deve verilmişti.

( ) Hz. Salih'e (a.s.) inanmayan Semudlular, büyük bir selde boğularak helak olmuşlardır.

( ) Felak suresi, Kur'an-ı Kerim'in 83. suresidir.

( ) Felak suresi, beş ayettir.

Ç. Öz denetim bilincine sahip sabırlı bir Müslüman, davranışlarında nelere dikkat eder? Aşağıdaki şemaya örnekler yazınız.

4. ÜNİTE

ALLAH'IN KULU VE ELÇİSİ HZ. MUHAMMED (S.A.V.)

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) diğer insanlarla benzer ve farklı yönleri neler olabilir? Araştırınız.
2. Fussilet suresinin 6. ayetini bularak defterinize yazınız. Bu ayette ne anlatılmak istendiğini defterinize yazınız.
3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) "âlemlere rahmet" olarak gönderilmesinin anlamı nedir? Araştırınız.
4. Genel ağ, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatını ve ahlakını anlatan eserler vb. kaynaklardan, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) güzel ahlakı hakkında bir araştırma yapınız. Araştırmanızı hadislerle ve fotoğraflarla zenginleştirip bir sunu hâline getiriniz. Hazırladığınız sunuyu sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşınız.
5. Bir Kur'an mealinden, Kâfirûn suresinin anlamını bulup defterinize yazınız.

1. ALLAH'IN (c.c.) KULU Hz. MUHAMMED (s.a.v.)

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Kelime-i şehadette hangi hususları dile getirmekteyiz?

Hz. Muhammed (s.a.v.), Kur'an-ı Kerim'in Müslümanlara model olarak sunduğu ideal insandır. Bu sebeple Hz. Muhammed'i (s.a.v.) iyi ve doğru tanımak çok önemlidir. Onu doğru tanımadan ve anlamadan, İslam dinini tam olarak anlayabilmek mümkün olmaz. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanlış anlaşılması, dinin de yanlış anlaşılmasına sebep olur. Peki, onu doğru tanımak ve anlamak için ne yapmamız, hangi kaynaklara müracaat etmemiz gerekmektedir?

İslam dininin birinci temel kaynağı yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'dir. Bu sebeple Hz. Muhammed'i (s.a.v.) doğru anlamak için öncelikle Kur'an'ın onu nasıl tanıttığına bakmamız gerekir.

BİLGİ NOTU

Kur'an-ı Kerim'de ortaya konulduğuna göre Hz. Muhammed'in (s.a.v.) iki önemli konumu ve temel özelliği vardır. Bunlardan biri, onun Allah'ın (c.c.) kulu olması, diğeri de elçisi olmasıdır. Nitekim biz, dinimizin temeli olan kelime-i şehadette şöyle diyoruz: **"Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki Hz. Muhammed onun kulu ve elçisidir."**

Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) de bizler gibi bir insan olduğunu belirtmektedir. Onun, insanüstü bir varlık olarak değerlendirilmemesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.), diğer bütün insanlar gibi bir anne ve babanın evladı olarak dünyaya gelmiştir. Mekke toplumu içinde doğup büyümüş, insanlarla iletişim ve ilişki kurmuş, çocukluk ve gençlik dönemlerini yaşamıştır. Zamanı geldiğinde de evlenip yuva kurmuştur.

Hz. Muhammed (s.a.v.), kendisinin ve aile fertlerinin geçimini sağlamak için çalışmıştır. O da diğer insanlar gibi acıkmış, susamış, yorulmuş, yerine göre üzülmüş ve ağlamıştır. Mutluluk verici bir durumla karşılaştığında ise sevinmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.), soğuktan ve sıcaktan, yaşadığı olaylardan etkilenmiştir. Bazen de her insan gibi unutkanlık yaşamıştır. Dünyada belli bir ömür süren Hz. Muhammed (s.a.v.), her fâni gibi eceli geldiğinde vefat etmiştir. **"(Ey Muhammed!) Şüphesiz sen öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir."**[1] ayeti, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) de her insan gibi ölümlü olduğunu ifade etmektedir.

YORUMLAYALIM

"De ki: Allah dilemedikçe ben kendime bir zarar verme ve bir fayda sağlama gücüne sahip değilim. Eğer ben gaybı biliyor olsaydım daha çok hayır elde etmek isterdim ve bana kötülük dokunmazdı. Ben inanan bir kavim için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeciyim."

(Â'râf suresi, 188. ayet.)

(1) Zümer suresi, 30. ayet.

Hz. Muhammed (s.a.v.), kendisinin de bir insan olduğunu, insani özellikler taşıdığını yeri ve zamanı geldikçe vurgulamıştır. Bir gün sahabilerine şunu söylemiştir: **“Hristiyanların Meryem oğlu İsa’yı övmekte aşırı gittikleri gibi siz de beni övmede aşırılık göstermeyin. Şüphesiz ki ben Allah’ın kuluyum. Onun için bana ‘Allah’ın kulu ve resulü’ deyin.”**(2)

YORUMLAYALIM

“Biz senden önce de hiçbir beşere ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen onlar ebedî mi kalacaklar?”

(Enbiyâ suresi, 34. ayet.)

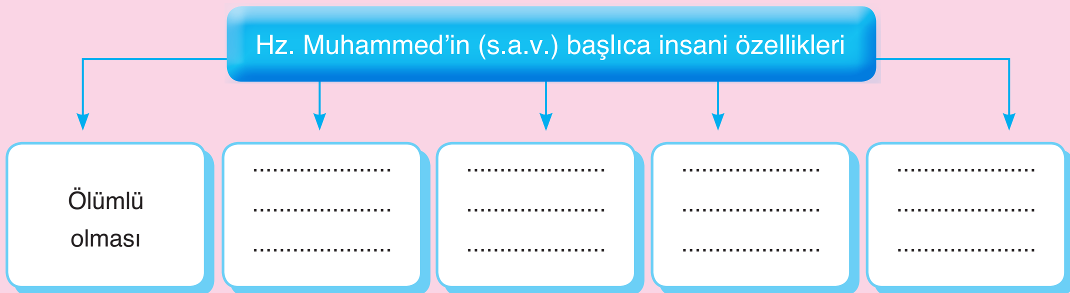

Zümer suresi 30. ayette, Hz. Muhammed ‘in (s.a.v.) de her insan gibi ölümlü olduğu belirtilir (Peygamberimizin (s.a.v.) mezarı, Mescid-i Nebi’nin bitişiğindedir).

ETKİNLİK

Aşağıdaki şemaya, Peygamberimizin (s.a.v.) insani özellikleriyle ilgili örnekler yazınız.

(2) Buhârî, Enbiyâ, 48.

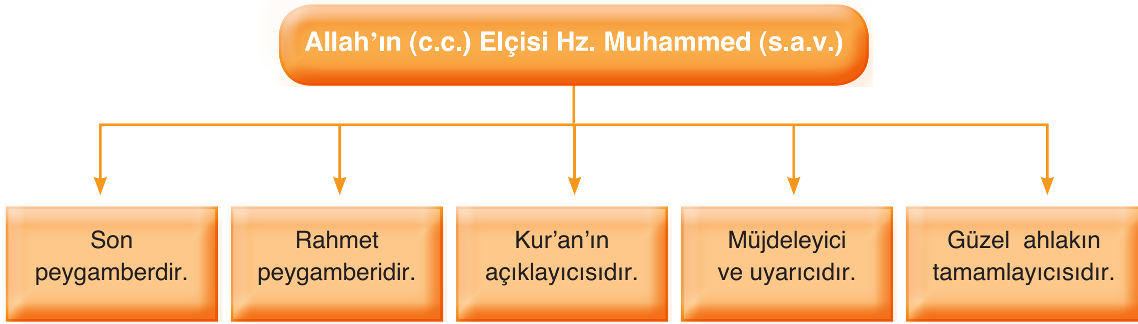
Hz. Muhammed (s.a.v.) de bir insandır. Ancak onu diğer insanlardan ayıran önemli birtakım özellikleri vardır. Bunların başında, Hz. Muhammed'in (s.a.v.), Allah'tan (c.c.) vahiy alması gelir. Bu konuyla ilgili olarak bir ayette şöyle buyrulur: **"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilahınızın yalnızca bir tek ilah olduğu vahyediliyor. Artık ona yönelin ve ondan bağışlanma dileyin. Allah'a ortak koşanların vay hâline!"**[(3)]

2. ALLAH'IN (c.c.) ELÇİSİ Hz. MUHAMMED (s.a.v.)

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Hz. Muhammed'e (s.a.v.) peygamberlik görevi ne zaman ve nerede verilmiştir?

Hz. Muhammed (s.a.v.), bir insan olmasının ötesinde, aynı zamanda Allah (c.c.) tarafından insanları doğru yola davet etmek üzere gönderilmiş bir peygamberdir. Onun peygamberliği ile ilgili olarak bilinmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlar aşağıdaki şemada verilmiştir.

Son Peygamber

Allah (c.c.), insana bilmediği şeyleri öğretmek, ona doğru yolu göstermek amacıyla insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar birçok peygamber göndermiştir. İlk peygamber, Hz. Âdem'dir (a.s.). Son peygamber ise Hz. Muhammed'dir (s.a.v.).

BİLGİ NOTU

Peygamberlik, insanlık için çok önemli ve gerekli bir kurumdur. İslam kültüründe peygamberlik yerine sıklıkla nübüvvet ve risalet kavramları kullanılır. Aynı anlama gelen **risalet** ve **nübüvvet**; Allah'ın (c.c.) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gerçeklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik olarak tanımlanır. *(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 287.)* Hz. Âdem (a.s.) ile başlayan nübüvvet ve risalet zinciri, son peygamber Hz. Muhammed'le (s.a.v.) tamamlanmıştır. Bu sebeple Hz. Muhammed (s.a.v.), "Hatemü'l-enbiyâ" yani peygamberlerin sonuncusu olarak da nitelendirilir.

(3) Fussilet suresi, 6. ayet.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resulü ve nebilerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir."**[4] Bu ayet, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) son peygamber olduğunu, ondan sonra peygamber gelmeyeceğini açık ve kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v.) de kendisinin son peygamber olduğunu ifade etmiştir. Örneğin bir hadisinde şöyle buyurmuştur: **"...Ben, peygamberlerin sonuncusuyum. Benden sonra hiçbir peygamber yoktur."**[5]

YORUMLAYALIM

"Benim ve benden önceki peygamberlerin durumu, bir ev yapan kişiye benzer. O kişi, evi güzel bir şekilde inşa etmiş, bu evi mükemmel hâle getirmiş ancak bir köşede yalnız bir tuğlalık yer boş kalmıştır. İnsanlar bu evi dolaşırlar, ona hayran olur ve 'Keşke şu (eksik) tuğla da yerine konulsaydı!' derler. İşte ben, o (eksik bırakılan) tuğlayım; ben peygamberlerin sonuncusuyum."

(Buhârî, Menâkıb, 18.)

Hz. Muhammed (s.a.v.) son peygamber olduğu için onun insanlara tebliğ ettiği din de son dindir. Bu sebeple Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tebliğ ettiği dine bütün insanların tabi olması gerekmektedir. Ondan önce gönderilen peygamberlerin getirdikleri dinlerin ve ilahi kitapların hükmü, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) gönderilmesiyle ortadan kalkmıştır. **"Şüphesiz Allah katında din İslam'dır. Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf aralarındaki ihtiras ve aşırılık yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse bilsin ki Allah hesabı çok çabuk görendir."**[6] ayeti bu durumu ortaya koymaktadır. **"...Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim..."**[7] ayeti de aynı konuya dikkat çekmektedir.

YORUMLAYALIM

"Kim, İslam'dan başka bir din ararsa bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır."

(Âl-i İmrân suresi, 85. ayet.)

Hz. Muhammed (s.a.v.) Hira Mağarası'nda ilk vahyi alarak peygamberlikle görevlendirilmiştir.

(4) Ahzâb suresi, 40. ayet.
(5) Tirmizî, Fiten, 43.
(6) Âl-i İmrân suresi, 19. ayet.
(7) Mâide suresi, 3. ayet.

Hz. Muhammed (s.a.v.) kırk yaşındayken Hira Mağarası'nda ilk vahyi almış ve peygamber olmuştur. O, peygamberlik görevinin gereği olarak insanlara İslam'ın ilkelerini tebliğ etmiştir. Çünkü onun en önemli görevi buydu. Allah (c.c.) ona şöyle buyurmuştu: **"Ey Resul! Rabb'inden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan onun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez."**(8)

Rahmet Peygamberi

Rahmet, sözlükte; incelik, şefkat, merhamet, lütuf, ihsan, iyilik, sevap, acıyarak ve severek korumak, birinin suçunu bağışlamak, affetmek anlamlarına gelen bir kavramdır. İslami bir terim olarak ise rahmet; bütün varlıkların iyiliğini arzu edip onlara her türlü yardımda bulunma isteği demektir.(9)

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlikle ilgili özelliklerinden biri de onun "rahmet peygamberi" olmasıdır. Rabb'imiz (c.c.), Hz. Muhammed'i (s.a.v.) âlemlere rahmet olmak üzere gönderdiğini belirtmekte ve bu konuda şöyle buyurmaktadır: **"(Ey Muhammed!) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."**(10) Hz. Peygamber (s.a.v.) de bir hadisinde kendisinin rahmet peygamberi olduğunu şöyle ifade etmiştir: **"Ben Muhammed'im, Ahmed'im… Ben tövbe peygamberiyim, rahmet peygamberiyim."**(11)

Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamber olarak gönderilmeden önce başta Arap Yarımadası olmak üzere dünyanın hemen her yerinde birçok olumsuzluk yaşanıyordu. Örneğin insanların çoğu taştan, ağaçtan, madenlerden vb. maddelerden yaptıkları putlara tapıyordu. İnsanlar kölelere çok kötü davranıyorlar, onları bir mal gibi pazarlarda alıp satıyorlardı. Toplumda güçlü olanlar zayıflara zulmediyor, kim güçlüyse o haklı kabul ediliyordu. İçki, kumar, falcılık gibi kötülükler hoş karşılanıyor ve normal kabul ediliyordu. Kullarına karşı son derece merhametli olan Allah (c.c.), insanların böyle yanlışlıklar içinde kalmasına razı olmadı. Onlara, ayetlerini okuyacak. kendilerini kötülüklerden arındıracak bir peygamber gönderdi. Rahmet peygamberi Hz. Muhammed'i (s.a.v.) elçisi olarak görevlendirdi. Bunu da bir ayetinde şöyle belirtti: **"Nitekim kendi aranızdan; size ayetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitap ve hikmeti öğreten, ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir peygamber gönderdik."**(12)

YORUMLAYALIM

"Andolsun Allah, müminlere kendi içlerinden; onlara ayetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler."

(Âl-i İmrân suresi, 164. ayet.)

Hz. Muhammed (s.a.v.), insanların kötülüklerden uzaklaşması, her iki dünyada da huzura ve mutluluğa kavuşması için canla başla çalıştı. Gece gündüz demeden insanları doğru yola, hak ve hakikate çağırdı. Onun çağırısı sonuç verdi ve insanlar Allah'ın (c.c.) izniyle doğru yolu buldular. Sonuçta İslam'ın insanlığa hayat veren ilkeleri toplumda egemen oldu. İnsanlar, Allah'ın (c.c.) lütfu ve rahmet peygamberi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) gayretleri sayesinde barış, huzur ve güven içinde yaşamaya başladılar. Böylece Allah'ın (c.c.), Hz. Muhammed'i (s.a.v.) rahmet peygamberi olarak göndermesinin tecellisi ortaya çıktı.

(8) Mâide suresi, 67. ayet.
(9) Abdülhamit Birışık, "Rahmet" , TDVİA, C 34, s. 419; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 300-301.
(10) Enbiyâ suresi, 107. ayet.
(11) Müslim, Fedâil, 126.
(12) Bakara suresi, 151. ayet.

Rahmet peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.), bizleri her zaman merhametli olmaya yönlendirmiştir.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v.), son derece şefkatli ve merhametli bir kişiliğe sahipti. Onun bu özelliği Kur'an'da şöyle belirtilir: **"Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir."**(13) Allah Resulü (s.a.v.), korunmaya muhtaç olan ve toplumun zayıf kesimi kabul edilen çocukları sever, onlara şefkatle yaklaşırdı. Kadınları, zayıfları, kimsesizleri korurdu. Yetimlerin haklarına sahip çıkar ve onları her zaman gözetirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) sadece insanlara değil, tüm canlılara karşı merhametliydi. Hayvanlara kötü davranılmasını yasaklar, onlara eziyet edenleri uyarırdı. **"Haksız yere bir serçeyi ya da ondan büyük bir şeyi öldürenden, aziz ve celil olan Allah hesap soracaktır."**(14) buyururdu. **"Ağzı ve dili olmayan şu hayvanlar hakkında Allah'tan korkun…"**(15) buyurarak da insanları ikaz ederdi.

YORUMLAYALIM

"Benimle ümmetimin durumu şuna benzer: Bir adam geceleyin ateş yakmış, ateşin çevresinde de böcekler ve kelebekler üşüşmüş, ateşe atlamaya çalışıyorlar. Adam da onları engellemeye çalışıyor. İşte ben de sizi kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise cehenneme atlamaya çalışıyorsunuz."

(Müslim, Fedâil, 19.)

Kur'an-ı Kerim'i Açıklayan Peygamber

Kur'an-ı Kerim, Allah (c.c.) tarafından gönderilen son ilahi kitaptır ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahyedilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de dinimizin inanç esasları, yerine getirilmesi gereken ibadetler, güzel ahlakı öğütleyen emir ve tavsiyeler, insanlar arası ilişkileri düzenlemeye yönelik ilkeler vb. konular yer alır. Ancak yüce kitabımızda bu ve benzeri konularla ilgili çok fazla ayrıntılı bilgiler yer almaz. Kur'an, daha çok dinimizle ilgili genel ve temel bilgiler verir. Onların açıklamasını ve

(13) Tevbe suresi, 128. ayet.
(14) Nesâî, Sayd, 12.
(15) Ebu Davud, Cihad, 44.

ayrıntılarını da Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) bırakır. Zaten Peygamberimizin (s.a.v.) temel görevlerinden biri de Kur'an-ı Kerim'i açıklamaktır. Rabb'imiz (c.c.), Hz. Muhammed'i (s.a.v.) Kur'an'ı insanlara tebliğ etmek, öğretmek ve açıklamakla görevlendirmiştir. Bu durum bir ayette şöyle ifade edilir: **"Biz bu kitabı sana, sırf hakkında ihtilafa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olsun diye indirdik."**(16) Başka bir ayette de **"...İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik."** (17) buyrulur.

Peygamberimizin (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'i açıkladığına ilişkin birçok örnek verebiliriz. Onun Kur'an'ı açıklaması hem sözleriyle hem de uygulamalarıyla olmuştur. Örneğin Bakara suresinin 238. ayetinde, **"Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun."** buyrulmuştur. Bu ayette sözü edilen "orta namaz" ifadesiyle ne kastedildiğini Peygamberimiz (s.a.v.), **"Orta namaz, ikindi namazıdır."**(18) buyurarak açıklığa kavuşturmuştur. En'âm suresinde, **"İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır."**(19) buyrulmuştur. Bu ayet nazil olduğunda sahabiler endişelenmiş ve "Hangimiz imanına zulüm katmaz ki!" diyerek Resulullah'a (s.a.v.) kaygılarını iletmişlerdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.), ayette geçen "zulüm" ile kastedilenin "şirk" olduğunu söylemiş ve ashabına, **"...Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür."**(20) ayetini okumuştu.(21)

BİLGİ NOTU

Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetleri, herkesin anlayacağı kadar açık ve anlaşılır değildir. Bazı ayetler kapalılık içerir, bir kısım ayetler, birkaç farklı anlama gelebilir. Bazı ayetler genel bilgiler verir ve ayrıntıya girmez. Bu gibi konularda Peygamberimiz (s.a.v.) gerekli açıklamaları yapar. Böylece bizlerin, Kur'an'ın ayetlerini, mesajlarını doğru ve tam olarak anlamamızı sağlar.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bir görevi de Kur'an'ı açıklamaktır.

(16) Nahl suresi, 64. ayet.
(17) Nahl suresi, 44. ayet.
(18) Tirmizî, Salât, 19.
(19) En'âm suresi, 82. ayet.
(20) Lokman suresi, 13. ayet.
(21) Buhârî, İstitâbetü'l-Mürteddîn, 1.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur'an'da emredilen ibadetlerin yapılışı ile ilgili de açıklamalarda bulunmuştur. Çünkü Kur'an-ı Kerim, Allah'ın (c.c.) emrettiği ibadetlerin neler olduğunu bildirir. Abdest almanın, namaz kılmanın, oruç tutmanın, zekât vermenin, hacca gitmenin, kurban kesmenin vb. ibadetleri yerine getirmenin Müslüman için bir sorumluluk olduğunu belirtir. Ancak bu ibadetlerin yapılış şekli ve kuralları ile ilgili ayrıntılı açıklamalar yapmaz. Bu ayrıntıları bize Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) öğretir. Hz. Peygamber (s.a.v.), namazın nasıl kılınacağını Müslümanlara hem sözleriyle hem de uygulamalarıyla öğretmiştir. **"Ben namazı nasıl kılıyorsam siz de aynı şekilde kılın."**[22] buyurarak da onlara yol göstermiştir. Aynı şekilde haccın nasıl yapılacağını da müminlere uygulamalı olarak açıklamış ve **"Hacla ilgili yapmanız gerekenleri benden öğrenin."**[23] buyurmuştur.

Kur'an'da emredilen abdest, namaz vb. ibadetlerin ayrıntılarını Hz. Muhammed (s.a.v.) açıklamıştır.

ETKİNLİK

"Size iki emanet bırakıyorum ki onlara sımsıkı sarıldığınız müddetçe asla yolunuzu şaşırmazsınız. Bunlar, Allah'ın kitabı ile Resulü'nün sünnetidir."

(Malik b. Enes, el-Muvatta, Kader, 3.)

Yukarıdaki hadis, İslam'ı anlama ve yaşama konusunda bize nasıl bir yol göstermekte, neler yapmamızı istemektedir? Açıklayınız.

Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılmasında Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetinin, açıklamalarının büyük önemi vardır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti ve açıklamalarını dikkate almaksızın Kur'an'ın doğru bir şekilde ve hakkıyla anlaşılması mümkün değildir. Kur'an'ı anlamadan da İslam'ı doğru anlamak ve yaşamak mümkün değildir.

(22) Buhârî, Ezan, 18.
(23) Müslim, Hac, 310.

Müjdeleyen ve Uyaran Peygamber

Allah'ın (c.c.) gönderdiği son peygamber olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.), başlıca özelliklerinden biri de müjdeleyici ve uyarıcı olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimizin (s.a.v.) bu özelliğine işaret eden ayetler vardır. Bunlardan birinde şöyle buyrulur: **"Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah'ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik."**(24) Başka bir ayette de **"Doğrusu biz seni Hak (Kur'an) ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin."**(25) ifadesi yer alır. **"Biz onu (Kur'an'ı) hak olarak indirdik ve o da hak ile indi. Seni de ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik."**(26) ayetinde de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insanları uyarmak ve müjdelemek üzere gönderildiği ifade edilir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), 610 yılının ramazan ayının Kadir Gecesi'nde, "Oku!" emriyle başlayan ilk vahiyleri aldı. Sonrasında Allah (c.c.), elçisine vahiyler göndermeye devam etti. Bu süreçte Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gönderilen ilk vahiylerden birinde Allah (c.c.) şöyle buyuruyordu: **"Ey örtünüp bürünen (Peygamber!) Kalk ve (insanları) uyar. Sadece Rabb'ini büyük tanı. Kötü şeyleri terk et."**(27) Bu ayetlerle Allah (c.c.), Hz. Muhammed'e (s.a.v.) insanları uyarma görevini vermişti. Daha sonra gelen ayetlerden birinde de Rabb'imiz (c.c.), **"(Önce) en yakın akrabanı uyar."**(28) buyurarak elçisine, insanları uyarmaya kimlerden başlaması gerektiğini belirtmişti.

BİLGİ NOTU

Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamberlik hayatı boyunca insanları doğru yola çağırmış, onlara hak ve hakikati anlatmıştır. İnsanları iyiye ve güzele yönlendirmiştir. İman edenlere, iyi ve güzel davranışlarda bulunanlara çeşitli müjdeler vermiştir. Böyle kişilerin, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanacağını ve cennete gideceğini müjdelemiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), insanları sadece müjdelememiş, onlara sık sık uyarılarda da bulunmuştur. Allah'ı (c.c.) ve ahireti inkâr edenlerin, putlara tapanların, Allah'a (c.c.) şirk koşanların, Allah'a (c.c.) kulluk etmekten yüz çevirenlerin cehennemde azap göreceğini belirtmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), akrabalarını uyarmasını isteyen ayet gelince Mekkelileri toplamış ve onlara, **"Ey Kureyş! Size, şu dağın arkasında üzerinize saldırmak için bekleyen bir ordu var, desem bana inanır mısınız?"** diye sormuştur. Onlar da "Elbette inanırız. Bize göre sen töhmet altında biri değilsin, senin yalan söylediğini asla duymadık." dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.), onlara şu uyarıları yaptı: **"...Ben şiddetli biz azap konusunda sizi uyarıyorum. Allah (c.c.), en yakın akrabalarımı uyarmamı istedi. Sizler, 'Lâ ilâhe illallah.' demedikçe sizin için ne bu dünyada ne de ahirette bir kısmete kefil olabilirim."**(29)

(24) Ahzâb suresi, 45. ayet.
(25) Bakara suresi, 119. ayet.
(26) İsrâ suresi, 105. ayet.
(27) Müddessir suresi, 1-5. ayetler.
(28) Şuarâ suresi, 214. ayet.
(29) İbn-i Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kebîr, C 1, s. 187; İbn-i Kesir, Hz. Peygamber'in Hayatı, s. 175.

YORUMLAYALIM

“Benim ve Allah’ın bana verdiği görevin misali, bir kavme gelip ‘Düşman ordusunu gözlerimle gördüm, ben apaçık bir uyarıcıyım. Kurtulmaya bakın!’ diyen kimsenin hâline benzer. O toplumdan bir kısmı, onun bu uyarısını dikkate almış ve geceleyin sessizce kaçıp kurtulmuş; bir kısmı ise onu yalanlamış, sabaha kadar bulundukları yerden ayrılmamış ve sabahleyin gelen ordu tarafından helak edilmiştir. İşte bana itaat edip getirdiğime uyan kimsenin durumu ile bana isyan edip getirdiğim gerçeği yalanlayanın durumu buna benzer.”

(Müslim, Fedâil, 16.)

Peygamberimiz (s.a.v.), insanlara çeşitli müjdeler vererek onları iyiye ve güzele teşvik etmiştir. İman edip salih ameller işleyenleri, çeşit çeşit nimetlerin bulunduğu cennetle müjdelemiştir.

Peygamberimiz (s.a.v.), iman edip güzel davranışlarda bulunanlara çeşitli müjdeler vermiştir.

YORUMLAYALIM

Bir gün Peygamber Efendimiz (s.a.v.), **“Ben ve yetime kol kanat geren kimse, cennette şöyle yan yana olacağız.”** buyurdu ve işaret parmağı ile orta parmağını yan yana getirip ashabına gösterdi.

(Buhârî, Talak, 25.)

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) haber verdiğine göre Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: **“Ben salih kullarım için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiç kimsenin hayal edemeyeceği nimetler hazırladım.”**

(Buhârî, Bed’ü’l-Halk, 8.)

Hz. Peygamber (s.a.v.) birçok hadisinde biz müminlere müjdeler vermiştir. Örneğin bir hadisinde, **“Dürüst ve güvenilir tüccar, (cennette) peygamberler, sıddıklar (dosdoğru kimseler) ve şehitlerle beraberdir.”**[30] buyurmuştur. Başka bir hadisinde ise bizlere şu müjdeyi vermiştir: **“Her**

(30) Tirmizî, Büyû, 4.

kim inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır."[31] **"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen kimse cennete girer; Allah'a bir şeyi ortak koşarak ölen de cehenneme girer."**[32] hadisiyle de insanları hem müjdelemiş hem de uyarmıştır.

ETKİNLİK

Sizce günümüzde insanların en çok hangi konularda uyarılmaya ihtiyacı vardır? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Güzel Ahlakı Tamamlayan Peygamber

Peygamberimizin (s.a.v.) temel özelliklerinden biri de güzel ahlakın tamamlayıcısı olmasıdır. Allah Resulü (s.a.v.) bu hususu bir hadisinde, **"Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim."**[33] buyurarak ifade etmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), güzel ahlakın önemini insanlara sık sık hatırlatmıştır. Örneğin bir hadisinde, **"Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır."**[34] buyurmuştur. Başka bir hadisinde de **"Kıyamet gününde müminin mizanında güzel ahlaktan daha ağır gelecek hiçbir şey yoktur. Muhakkak ki Allah, söz ve fiileri çirkin olan kimselere öfkelenir."**[35] buyurarak güzel ahlakın dinimizde ne kadar önemli olduğunu ifade etmiştir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), önceki peygamberlerin ortaya koyduğu ama zamanla unutulan ahlaki ilkeleri tekrar ve güçlü bir şekilde hatırlatmıştır. İnsanlara; anne babaya iyi davranmanın, akraba ve komşu hakkını gözetmenin, doğru sözlü olmanın, dürüst davranmanın, misafire ikramda bulunmanın, merhametli ve alçak gönüllü olmanın önemini anlatmıştır. Örneğin bir keresinde "Amellerin en üstünü hangisidir?" sorusuna, önce **"Vaktinde kılınan namaz"**, sonra da **"Anne babaya iyilik etmektir ve Allah yolunda cihad etmektir."**[36] buyurarak cevap vermiştir. Başka bir hadisinde de şöyle buyurmuştur: **"Müslüman, elinden ve dilinden diğer Müslümanların güvende olduğu kimsedir."**[37]

BİLGİ NOTU

Allah (c.c.) şöyle buyurur:

"Andolsun, Allah'ın Resulünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."

(Ahzâb suresi, 21. ayet.)

(31) Buhârî, Savm, 6.
(32) Müslim, İman, 151.
(33) Malik b. Enes, el-Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 8.
(34) Ebu Davud, Sünnet, 15.
(35) Tirmizî, Birr, 62.
(36) Buhârî, Tevhid, 48.
(37) Buhârî, İman, 5.

ETKİNLİK

“Merhametliler (var ya!)… Rahmân, işte onlara merhamet eder. Siz yeryüzündekilere merhamet edin ki gökyüzündeki(ler) de size merhamet etsin.”

(Ebu Davud, Edeb, 58.)

“Her dinin (kendine has) bir ahlakı vardır; İslam ahlakı (nın özü) hayâdır.”

(İbn-i Mâce, Zühd, 17.)

“Sizden biriniz kendisi için istediğini mümin kardeşi için de istemedikçe (gerçekten) iman etmiş olmaz.”

(Tirmizî, Sıfâtü’l-Kıyâme, 19.)

“Kim Allah için tevazu gösterirse Allah onu yüceltir.”

(Müslim, Birr, 69.)

Yukarıdaki hadislerde hangi ahlaki ilkeler öne çıkarılmaktadır? Bu ilkelerin insanlar arası ilişkiler açısından önemi nedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Peygamberimiz (s.a.v.) güzel ahlakın önemini hadislerinde sık sık ifade etmiş, aynı zamanda sahip olduğu ahlaki güzelliklerle de Müslümanlara bir rol model olmuştu. Kur’an’da da ifade edildiği üzere Hz. Muhammed (s.a.v.) üstün bir ahlaka sahipti.[38]

Hz. Muhammed’in (s.a.v.) bazı ahlaki özelliklerini gösteren bir şema

(38) bk. Kalem suresi, 4. ayet.

3. BİR SURE TANIYORUM: KÂFİRUN SURESİ VE ANLAMI

Kur'an-ı Kerim'in 109. suresi olan Kâfirûn suresi, 6 ayettir ve Mekke'de nazil olmuştur. Adını, ilk ayetindeki "Kâfirûn" ifadesinden almaktadır. Kâfirûn, "kâfirler" anlamına gelir. Bu surenin ilk ayetinde, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) seslenilerek "De ki: Ey kâfirler!" buyrulmaktadır.

İslamiyetten önce insanlar putlara tanrı diye tapıyorlardı. Yani onların önünde saygıyla eğiliyor, dilek ve isteklerini putlara iletiyor, putlar için kurban kesiyorlardı. Hz. Muhammed (s.a.v.), peygamberliğinin ilk dönemlerinde Mekkelileri İslam'a davet etmiş, onları putlara tapmaktan vazgeçmeye çağırmıştı. Mekkeliler, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) çeşitli tepkiler göstermişlerdir. Ona hakaret etmişler, baskı yapmışlardır. Bunlardan sonuç alamayınca da Hz. Peygamber'e (s.a.v.) birtakım teklifler yapıp onunla uzlaşmayı denemişlerdir. Örneğin bir gün Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelip şöyle bir teklifte bulunmuşlardır: "Ey Muhammed! Bir sene sen bizim ilahlarımıza tap, bir sene de biz senin ilahına tapalım." Müşriklerin bu teklifi üzerine Kâfirûn suresi nazil olmuştur.[39] Bu surede, şirk ve küfür ile imanın asla bir araya gelemeyeceği belirtilir. Birbirine tamamen zıt olan bu iki inanç biçimi arasında asla uzlaşma olamayacağı açıkça ifade edilir. İnkârcıları memnun etmek için tevhit inancından asla taviz verilemeyeceği açıkça ortaya konulur. Müslüman'ın tevhit inancını benimserken inancında net, açık ve ihlaslı olması gerektiği açıklanır. Son ayette ise herkesin inancının sorumluluğunun kendisine ait olduğu belirtilir.

KÂFİRUN SURESİ

OKUNUŞU

Kul yâ eyyühel kâfirûn. Lâ a'büdü mâ ta'büdûn. Velâ entüm âbidûne mâ a'büd. Velâ ene âbidün mâ abettüm. Velâ entüm âbidûne mâ a'büd. Leküm dînüküm veliye dîn.

ANLAMI

De ki: "Ey Kâfirler!" Ben sizin taptıklarınıza tapmam. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Ben sizin taptıklarınıza tapacak değilim. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim de banadır.

ETKİNLİK

Kâfirûn suresinin anlamını düşününüz. Bu sure, bize hangi mesajları vermektedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

(39) Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, C 10, s. 541.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırınız.

1. Hz. Muhammed'i (s.a.v.) doğru anlamak ve tanımak neden önemlidir? Anlatınız.
2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) son peygamber olması ne demektir? Açıklayınız.
3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) rahmet peygamberi olması ne demektir? Açıklayınız.
4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kur'an'ı açıklama görevi hakkında bilgi veriniz.
5. Peygamberimizin (s.a.v.) müjdeleyici ve uyarıcı olması ne demektir? Örnek vererek açıklayınız.
6. Defterinize **"Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin."** *(Kalem suresi, 4. ayet.)* ayetini açıklayan bir kompozisyon yazınız.
7. Kâfirûn suresinin konusu nedir? Bu sureden hangi mesajları çıkarabiliriz? Söyleyiniz.

B. Aşağıdaki soruların doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1. I. Evlenmesi II. Ticaret yapması
   III. İlahi vahiy alması IV. Eceli geldiğinde ölmesi
   Yukarıdakilerden kaç tanesi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insani yönüyle ilgilidir?
   A) 1 **B)** 2 **C)** 3 **D)** 4

2. Hâtemü'l-Enbiyâ ne demektir?
   A) Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu ifade eden bir kavramdır.
   B) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) de herkes gibi insan olduğunu belirten kavramdır.
   C) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) güzel ahlaklı olduğunu ifade eden bir kavramdır.
   D) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Allah'tan (c.c.) vahiy aldığını ifade eden bir kavramdır.

3. Aşağıdaki kavramları, anlam ilişkisine göre gruplandıracak olursak hangisi dışarıda kalır?
   A) Peygamberlik **B)** Cennet
   C) Risalet **D)** Nübüvvet

C. Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız.

( ) Hz. Muhammed’i (s.a.v.) diğer insanlardan ayıran en önemli özellik, onun Allah’tan (c.c.) vahiy almasıdır.

( ) İslam’ı doğru anlamak için Hz. Muhammed’i (s.a.v.) doğru tanımak ve anlamak gerekir.

( ) Mekkeli müşrikler, kendileri gibi bir insanın peygamber olmasını normal karşılamışlardır.

( ) Hz. Muhammed (s.a.v.), bir peygamber olarak insanüstü özelliklere sahiptir ve gelecekte neler olacağını bilir.

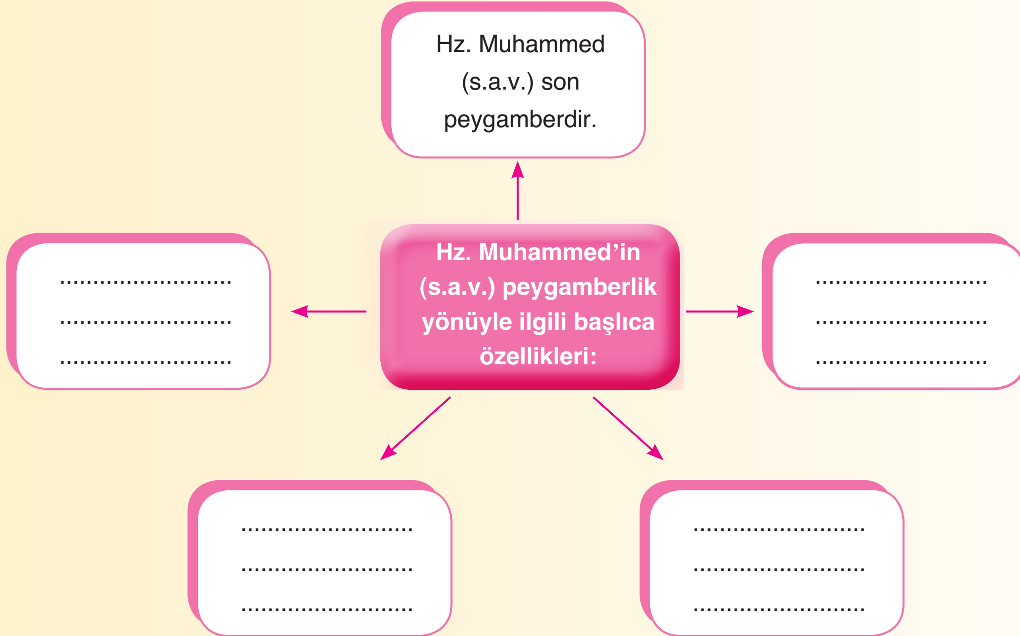
( ) Hz. Muhammed’in (s.a.v.) tebliğ ettiği son din olan İslamiyetin gelmesiyle önceki dinlerin hükmü kalmamıştır.

( ) İslam dininin birinci temel kaynağı Kur’an-ı Kerim’dir.

Ç. Aşağıda verilen Kâfirûn suresinde boş bırakılan bölümleri tamamlayınız.

Kul .... Lâ a’büdü ....
Velâ entüm .... a’büd. Velâ .... abettüm.
Velâ .... Leküm ....

D. Aşağıdaki şemaya Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberlik yönüyle ilgili başlıca özelliklerini yazınız.

5. ÜNİTE

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE YORUMLAR

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. İtikat, fıkıh, tasavvuf ve mezhep kavramlarının ne anlama geldiğini araştırınız.
2. İslam dünyasında yaygın olan itikadi ve fıkhi mezhepler ile tasavvufi ekollerin adlarını öğrenerek defterinize yazınız.
3. Tasavvufun amaçları ve temel ilkeleri hakkında bir araştırma yapınız.
4. Cem, cemevi, musahiplik ve Hızır orucu hakkında bir araştırma yapınız.
5. İslam Ansiklopedisi, tasavvuf kitapları, genel ağ vb. kaynaklardan Alevilik-Bektaşilik hakkında bir araştırma yapınız. Alevilik-Bektaşilikte önem verilen başlıca ilkeleri öğreniniz. Edindiğiniz bilgileri sunu hâline getirip akıllı tahta, projeksiyon cihazı gibi iletişim araçları vasıtasıyla sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. DİN ANLAYIŞINDAKİ YORUM FARKLILIKLARININ SEBEPLERİ

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Çevrenizde dinî konularda herkes aynı mı düşünmektedir? İnsanların dinî konularda farklı düşünceler taşımasının sebepleri neler olabilir?

Yüce Allah (c.c.), insanları doğru yola iletmek üzere son peygamber olarak Hz. Muhammed'i (s.a.v.), son din olarak da İslamiyeti göndermiştir. İslamiyetin birinci temel kaynağı yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim, ikinci temel kaynağı ise Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünnetidir. İslamiyetin insanlığa hayat veren ilkeleri, Hz. Muhammed'e (s.a.v.), 610 yılının ramazan ayında ilk vahiylerin gelmesiyle şekillenmeye başlamıştır. Yüce Allah (c.c.), Peygamberimize (s.a.v.) bundan sonra da vahiy göndermeye devam etmiştir. İlahi vahiy, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) 632 yılında ebedî âleme göçmesiyle tamamlanmıştır. Dolayısıyla İslamiyetin inanç, ibadet, ahlak, sosyal hayat vb. alanlarla ilgili emir ve yasakları, 632 yılında Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatıyla son bulmuştur.

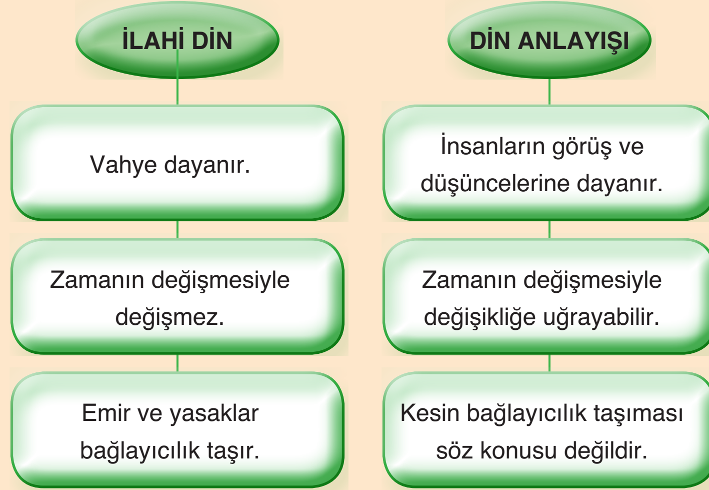
Kur'an-ı Kerim, dinimizin inanç, ibadet ahlak vb. alanlardaki ilkelerini içeren birinci temel kaynaktır.

İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatıyla İslamiyetin ilkeleri tamamlanmıştır. Dinin temel prensipleri, Kur'an-ı Kerim'de net bir şekilde ortaya konulmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) hem sözleri hem de uygulamalarıyla bu prensiplerle ilgili gerekli açıklamaları yapmıştır. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından sonra hiç kimse, din adına herkesi bağlayacak bir ilke ya da görüş ortaya koyamaz. Kur'an ve sünnette açıkça belirtilen hususlara aykırı bir düşünce ortaya atamaz. Çünkü din artık tamamlanmış ve son şeklini almıştır. Bundan sonra din adına ortaya konulan görüş ve düşünceler, ancak din anlayışı olarak değerlendirilebilir.

BİLGİ NOTU

Din anlayışı; insanların, Kur’an ile sünneti anlama ve gelişen şartlara göre yorumlama çabalarının sonucu olarak ortaya koydukları görüş ve düşünceler olarak tanımlanabilir.

İnsanların farklı dinî anlayışlara sahip olmasının bazı sebepleri vardır. Bunların başında, bireylerin yaratılış itibarıyla birbirinden farklı olması gelir. Rabb’imiz (c.c.), her insanı farklı özelliklerde yaratmıştır. Bu sebeple insanların karakterleri, kişilik özellikleri, mizaçları, dünyayı algılama biçimleri, amaçları birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar, bireylerin düşünce biçimlerini, olaylara yaklaşımlarını da etkilemektedir. Örneğin aceleci ve heyecanlı, duygusal yönü ağır basan insanların, bir olayla ilgili değerlendirmesi; akıl ve mantığını ön planda tutan, sakin tabiatlı bir kişinin değerlendirmesi ile aynı olmaz. Bireylerin yaşı, eğitim düzeyi ve tecrübesi de olaylara bakışını etkiler. Eğitim düzeyi yüksek, çok okumuş, bilgili, tecrübeli, çok gezmiş ve farklı kültürleri tanımış insanlar olaylara daha geniş açıdan bakabilir ve çok yönlü değerlendirmelerde bulunabilirler. Bunun aksine eğitim düzeyi düşük olan, yaşadığı yerden hiç ayrılmamış kişiler olayları daha sığ bir bakış açısıyla değerlendirebilirler. Genç ve tecrübesiz biriyle yaşlı, olgun ve tecrübeli bir kişinin olaylara yaklaşımı da genellikle farklı olur. İşte bütün bu farklılıklar, dinin ilkelerini anlama ve yorumlama sürecinde insanı etkiler ve din anlayışında farklılıklara yol açar.

Yaş, eğitim ve kültür düzeyi, coğrafi şartlar vb. farklılıklar, insanların düşüncelerini ve din anlayışlarını da etkiler.

İnsanlık tarihinde, geçmişten günümüze büyük değişimler yaşanmaktadır. Toplumsal hayat, sürekli değişmekte ve gelişmektedir. Tarihin başlangıç döneminde yaşayan toplumlarla sonraki dönemlerde yaşayan insanların hayat tarzları arasında büyük farklılıklar görülmektedir. Örneğin avcılık ve toplayıcılıkla geçinen insanlarla tarımsal hayatın yoğun olduğu dönemde yaşayan insanların hayat tarzı ve dünyayı algılama biçimi aynı değildir. Tarım toplumu ile sanayi toplumunun, sanayi toplumu ile bilgi toplumunun yaşam biçimleri ve dünyaya bakışı da büyük farklılıklar göstermektedir. Her geçen gün yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler insanların bilgi ve kültürünü artırmakta, evren ve varlıklar hakkında birçok yeni bilginin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Toplumsal hayatta yaşanan bu değişimler doğrultusunda insanların ihtiyaçları, sorunları, beklentileri, düşünceleri ve dünyayı algılama biçimleri de değişmektedir. Bu değişimler, insanların din anlayışını da etkilemektedir. Dinin ilkeleri, farklı dönemlerde, farklı şekillerde yorumlanabilmekte, böylece farklı din anlayışları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca dünyanın farklı bölgelerinde ve farklı zaman dilimlerinde yaşayan âlimler, dinin ilkelerini kendi kültürleri, bilgileri ve anlayışları çerçevesinde yorumlamaktadırlar. Bu da farklı din anlayışlarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

BİLGİ NOTU

Din konusunda ortaya çıkan farklı yorum ve anlayışlar, dinin esasına ve özüne yönelik olamaz. Hiç kimse, Kur’an’da açıkça belirtilen iman esaslarını, ibadetleri değiştirme, azaltma ya da çoğaltma hakkına sahip değildir. Kur’an’da açıkça haram olduğu belirtilen bir şeyi helal kılma yetkisi de hiç kimseye verilmemiştir.

Kur’an-ı Kerim’de yer alan bazı ayetler, birden fazla anlama gelebilmektedir. Bu durum da ayetlerin farklı yorumlanmasına ve din anlayışında farklılıklar ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Dinimiz İslamiyet evrensel bir dindir. Tüm zamanlara ve mekânlara hitap eder. Onun her dönemde anlaşılması ve yorumlanması gereklidir. Bu sebeple de dinimizin temel kaynağı olan Kur’an, indirildiği zamandan günümüze kadar her dönemde yeniden yorumlanmıştır.

ETKİNLİK

“Doğrudan doğruya Kur’an’dan alıp ilhâmı
Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm’ı.
Kuru da’vâ ile olmaz bu, fakat ilim ister;
Ben o kudrette adam görmüyorum, sen göster?”

M. Âkif ERSOY, Safahat, s. 378.

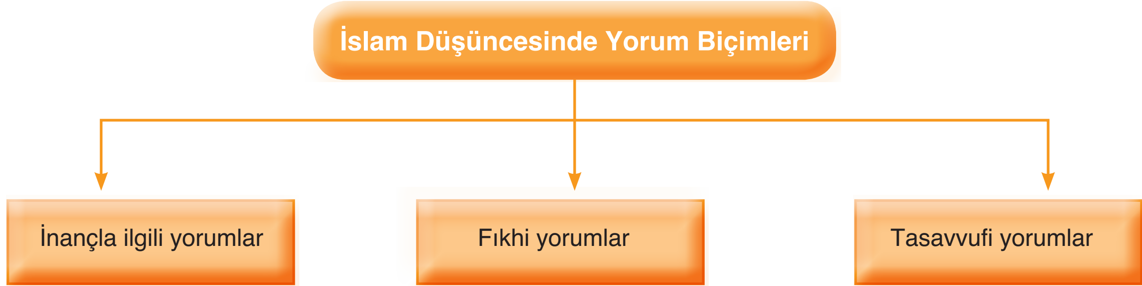
Yukarıdaki dizelerde verilmek istenen mesajlar nelerdir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

2. İSLAM DÜŞÜNCESİNDE YORUM BİÇİMLERİ

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Mezhep kavramı ve mezhepler hakkında neler biliyorsunuz?

İslam düşüncesinde yorum biçimleri konusu ile ilgili olarak bilinmesi gereken önemli kavramlardan biri mezheptir. **Mezhep,** sözlükte; gitmek, takip etmek, gidilecek yol, gidilecek yer, görüş, akım gibi anlamlara gelir. İslami bir terim olarak ise kendi içinde tutarlı bir metot ve düşünce sistemine sahip, itikadi veya amelî düşünce sistemi demektir.[1] İslam dünyasında, tarih boyunca çeşitli dinî yorum biçimleri ortaya çıkmıştır. Bunları üç grupta ele almak mümkündür.

İnançla İlgili Yorumlar

Belli bir dinin, düşüncenin ya da felsefi ekolün inanç esaslarına, prensiplerine **itikat** denir.[2] İslam dininin temelini, inanç esasları oluşturur. Dinimize göre bir insanın Müslüman sayılabilmesi için her şeyden önce İslam'ın inanç esaslarını gönülden ve tereddüt etmeksizin kabul etmesi gerekir. İman esaslarının tümünü ya da birini kabul etmeyen kişinin ibadetleri de güzel davranışları da Allah (c.c.) katında bir değer ifade etmez.

BİLGİ NOTU

İslam'ın inanç esaslarıyla ilgili esaslarını sistemli bir şekilde ortaya koyan düşünce ekollerine **itikadi mezhepler** de denir.

İslamiyetin ilk dönemlerinde Müslümanlar, sınırlı bir coğrafyada yaşayan ve çok fazla kültürel çeşitliliği içinde barındırmayan bir topluluktu. İlk Müslümanlar, dinimizin inanç esasları hakkında akıllarına takılan hususları Hz. Peygamber'e (s.a.v.) soruyorlar, onun verdiği cevapla da yetiniyorlardı. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından sonra İslamiyet geniş coğrafi bölgelere yayıldı. Müslümanlar, farklı milletler ve kültürlerle karşılaşıp komşu oldular. Çeşitli kültürlerden binlerce insan da Müslümanlığı kabul etti. Emeviler ve Abbasiler zamanında eski Fars, Yunan ve Hint kültürüne ait çok sayıda eser Arapçaya çevrildi. Özellikle felsefi eserlerin Arapçaya çevrilmesi, İslam dünyasında, her şeyin akılla izahını ön plana çıkaran akılcılık anlayışının yaygınlaşmasına yol açtı. Müslümanlar arasındaki bazı kötü kimseler de İslam inanç esaslarıyla ilgili şüpheler ve tereddütler oluşturma gayreti içine girdiler. Özellikle Allah'ın (c.c.) sıfat ve özellikleri,

(1) Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 441.
(2) Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 185

kaderle ilgili meseleler, ahiret hayatı vb. konularda Müslümanların akıllarını karıştırmaya, zihinlerinde şüpheler oluşturmaya çalıştılar. Böylece Müslümanların inançlarını sarsmayı amaçladılar. Bu gelişmeler, İslam inanç esaslarının sistemli bir şekilde ortaya konulmasını, hem akılla hem de dinin temel kaynakları olan Kur'an ve sünnetle temellendirilmesini gerekli kıldı. Bu gerekliliği gören İslam âlimleri, dinimizin itikatla ilgili esaslarını hem akılla hem de nakille temellendirip sistemli hâle getirdiler ve herkesin anlayacağı biçimde ortaya koydular. Dinimizin iman esasları hakkındaki görüşlerini halka açıkladılar ve İslam akaidi ile ilgili eserler yazdılar. Böylece İslam dünyasında inançla ilgili yorumlar ortaya çıktı.

BİLGİ NOTU

İslam dünyasında inançla ilgili en yaygın olan yorumlar, Mâturîdîlik ve Eş'arilik ile Şia'dır.

Eş'arîlik: Ebu'l-Hasan Eş'ârî'nin (öl. 936) görüş ve düşüncelerine dayanan inançla ilgili yorum biçimidir.

Mâturîdîlik: Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Mâturîdî'nin (öl. 944) görüş ve düşüncelerine dayanan itikadi mezheptir.

Şia: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından sonra Hz. Ali'nin (r.a.) ve onun soyundan gelenlerin Müslümanların halifesi olması gerektiği düşüncesi, Şia'nın en önemli özelliğidir.

Fıkhi Yorumlar

İslam dünyasında ortaya çıkan yorumlardan bir diğeri fıkhi yorumlardır. **Fıkıh** kavramı sözlükte; bir şeyi bilmek, derinlemesine kavramak, tam olarak anlamak manalarına gelir. İslami bir kavram olarak ise fıkıh; İslam'ın kişisel ve sosyal hayata dair amelî hükümlerini bilmeyi ve bu konuları inceleyen ilim dalını ifade eder.[3] Fıkıh konusunda uzman olan din âlimlerine **fakih** denir. Fıkıh; İslam dininin ibadetler, evlenme, boşanma, miras, alışveriş, ticaret, çeşitli suçlara öngörülen cezalar vb. konularla ilgili hükümlerini delilleriyle birlikte ortaya koyar.

Fıkıh, İslam'ın ibadetler, alışveriş vb. konulardaki ilkelerini delilleriyle açıklar.

(3) Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 185.

İslam'ın geniş topraklara yayılmasıyla birlikte Müslümanlar birçok sorunla karşılaştılar. Çünkü toplum değişiyor ve sosyal hayatta birçok yeni durum ve sorun ortaya çıkıyordu. Müslümanlar, sosyal hayatta karşılaştıkları sorunlara İslam'ın bakışını öğrenmek için kendi zamanlarında yaşayan, güvendikleri âlimlere gittiler. İbadetlerle ilgili ayrıntıları, haram ve helal konusunda öğrenmek istediklerini İslam bilginlerine sordular. İslam âlimleri de halkın sorularına tatmin edici cevaplar verdiler. Sorulan sorulara, yeni ortaya çıkan dinî meselelere Kur'an ve sünneti esas alarak fıkhi çözümler ürettiler. Bu âlimlerden bazılarının dinî görüşleri halk tarafından çok benimsendi. Bu âlimlerin görüşleri ve kaynaklardan dinî hüküm çıkarma yöntemleri, öğrencileri tarafından sistemli hâle getirildi. Böylece İslam dünyasında, halkın görüşlerine itimat ettiği âlimlerin adıyla anılan çeşitli fıkhi yorum biçimleri, düşünce sistemleri ortaya çıktı. Bunlara **fıkhi mezhep** denilmektedir.

BİLGİ NOTU

Günümüzde yaygın olan başlıca fıkhi düşünce ekolleri şunlardır:

Hanefîlik: Büyük İslam âlimi İmam Âzam Ebû Hanife'nin (öl. 767) görüşlerini ve fıkıhtaki metodunu esas alan mezheptir. Ebu Hanife'nin en önemli eseri Fıkh-ı Hanefî mezhebinin oluşmasında ve yayılmasında İmam Âzam Ebû Hanife'nin öğrencileri önemli rol oynamıştır. Hanefi mezhebinde Kur'an ve sünnet yanında akla da önem verilir. Dinî bir konuda hüküm verilirken önce Kur'an'a, sonra sünnete sonra da Peygamberimizin ashabının görüşlerine başvurulur. Kıyas da dini hükümlerde kullanılan bir yöntemdir. Hanefi mezhebi daha çok Irak, Mısır, Suriye, Kafkaslar, Balkanlar, Pakistan ve Türkiye'de yaygındır.

Mâlikîlik: Büyük hadis ve fıkıh âlimi Malik b. Enes'in (öl. 795) görüşlerini ve fıkıhtaki metodunu temel kabul eden fıkhi mezheptir. Malik b. Enes Medine'de doğmuş, bu kutsal beldede yaşamış ve burada vefat etmiştir. Onun en önemli eseri el-Muvatta adını taşır ve hadis alanıyla ilgilidir. Malik b. Enes hadise çok önem vermiştir. Dinî bir konuda hüküm verirken Kur'an ve sünneti esas almış, kıyasa başvurmuştur. Medine halkının uygulamalarına da çok önem vermiştir. Mâlikî mezhebi daha çok Hicaz, ve Kuzey Afrika'da benimsenmiştir.

Şâfiîlik: Muhammed b. İdris eş-Şâfiî'nin (öl. 819) görüşlerine dayanan ve onun ismine nispetle anılan fıkhi yorum biçimidir. İmam Şâfiî, özellikle hadis ve fıkıh konusunda temayüz etmiş, büyük bir âlimdi. Onun el-Ümm er-Risale adlı eserleri çok meşhurdur. İmam Şâfiî fıkıh ilminin esasları konusunda ilk eser yazan kişidir. Kur'an, sünnet ve âlimlerin icması (görüş birliği) Şafiî mezhebinde en önemli delillerdir. Şâfiîlikte sünnetin her çeşiti dinî delil kabul edilir. Şâfiî mezhebi Mısır, Güney Arabistan, Doğu Afrika, Azerbaycan, Endonezya, Malezya gibi bölgelerde yaygındır. Ülkemizde Doğu Anadolu bölgesinde bu mezhebi benimseyen müminlerin sayısı çoktur.

Hanbelîlik: Hadis ve fıkıh alanında tanınmış İslam âlimlerinden biri olan Ahmed b. Hanbel'in (öl. 855) fıkhi metodunu ve görüşlerini esas alan mezheptir. Ahmed b. Hanbel Bağdat'ta doğmuş; Kûfe, Basra, Mekke, Medine, Şam gibi yerlere ilim öğrenmek için gitmiş ve Bağdat'ta vefat etmiştir. Onun en önemli eseri el-Müsned adını taşır. Bu eser bir hadis kitabıdır. Hanbelîlik mezhebinde Kur'an ve sünnetin yanı sıra sahabilerin görüşlerine çok önem verilir. Gerekmedikçe kıyas yoluna başvurulmaz. Hanbelî mezhebi Bağdat, Mısır, Suriye ve Hicaz'da daha fazla yayılmıştır.

Yukarıda bahsedilen mezheplere dört büyük mezhep de denir. Bunlar dışında yaygın fıkhi mezheplerden biri de Câferilîktir. Câferîlik, Câfer-i Sadık olarak da bilinen Câfer b. Muhammed el-Bâkır'ın (öl. 765) fıkhi metoduna ve görüşlerine dayanır. Câferîlik, daha çok İran'da yaygındır ve bu ülkenin resmî mezhebidir.

Tasavvufi Yorumlar

Tasavvuf kavramı; sözlükte yün giymek, saf olmak gibi anlamlara gelir. İslami bir kavram olarak ise tasavvufun pek çok tanımı yapılmıştır. Bunlardan birine göre **tasavvuf**; İslam'ın ruhi ve manevi yönünü öne çıkaran, dinî hükümlerin ahlaki boyutuna vurgu yapan, insana Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir ibadet ve davranış bilinci kazandırmayı hedefleyen düşünce biçimi, hayat tarzıdır.(4)

Tasavvufun temel amacı, kişiyi kötü huy ve davranışlardan uzaklaştırıp ahlaken yüceltmek ve olgunlaştırmak, ona güzel huylar kazandırmaktır. İnsanın, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ahlakını ve edebini benimsemesini, onun sünnetini hayat tarzı hâline getirmesini sağlamaktır. Kişinin kalbine Allah (c.c.) ve Peygamber (s.a.v.) sevgisini yerleştirmek, ona her an Allah'la (c.c.) beraber olduğu bilicini kazandırmak da tasavvufun amaçlarındandır. Böylece tasavvuf, kişiyi; ahlaklı, edepli, infak etmeyi ve paylaşmayı bir değer hâline getirmiş, züht ve kanaati benimsemiş, takva sahibi "kâmil bir insan" hâline getirmeyi hedefler.

3. İSLAM DÜŞÜNCESİNDE TASAVVUFİ YORUMLAR

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Sufi, mutasavvıf ve tarikat" kavramlarının anlamları hakkında neler biliyorsunuz?

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) son derece sade bir yaşantısı vardı. Allah Resulü (s.a.v.) dünya malına önem vermez, kanaatkâr bir hayat yaşardı. Her an ölecekmiş gibi yaşar; en akıllı insanın, ölümden sonrası için çalışan kişi olduğunu söylerdi.(5) Kur'an'da da belirtildiği üzere üstün bir ahlaka sahip olan(6) Hz. Peygamber (s.a.v.) insanları incitmez, kendisini onlardan üstün görmezdi. Hırs, tamah, bencillik, kibir, gurur, mal biriktirme vb. olumsuz özelliklerden uzaktı. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Allah'a (c.c.) kulluğu hayatının en önemli amacı görür, Rabb'ini (c.c.) çok zikrederdi. Allah Resulü'ne (s.a.v.) büyük bir muhabbetle bağlı olan sahabiler de onun yolundan gider, Resulullah'ı (s.a.v.) kendilerine örnek alırlardı. İslam'ın ilk dönemlerinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yaşam tarzı tüm Müslümanlarca benimsenmişti.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatının üzerinden bir süre sonra İslam coğrafyası genişledi. Müslümanlar yeni topraklar fethettiler. Elde edilen ganimetlerle toplumda zenginlik arttı. Bunun da etkisiyle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sade yaşantısından uzaklaşıldı ve israf arttı. İnsanlar lüks ve gösterişli hayata yönelmeye başladı. Bu durumdan rahatsız olan bazı İslam önderleri, Müslümanları uyardı. Bu Müslüman önderler halka; lüks ve ihtişamın, gösterişli yaşamın, israfın İslam'ın dünya görüşüne ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine aykırı olduğunu anlattılar. Tekrar İslam'ın ilk dönemlerindeki gibi

Tasavvufta edepli olmanın büyük önemi vardır.
("Edeb yâ hû" yazılı bir hüsn-ü hat / Hattat: Mahmut Şahin)

(4) Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 634; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 351.
(5) bk. Tirmizî, Sıfâtü'l-Kıyâme, 25.
(6) bk. Kalem suresi, 4. ayet.

dünya malına önem vermeyen, züht ve kanaati öne çıkaran, ihlas ve takvayı esas alan yaşam tarzının benimsenmesi gerektiğini söylediler. Bunun da nasıl olacağına dair görüş ve ilkeler ortaya koydular. Müslümanlar, bu İslam önderlerinin etrafında toplandılar. Onların ortaya koyduğu görüş ve ilkeleri benimsediler. Böylece farklı tasavvufi yorum biçimleri ortaya çıktı.

BİLGİ NOTU

Tasavvufla ilgili bilinmesi faydalı olan bazı kavramlar vardır. Bunlardan başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

mutasavvıf: İslam'ın ahlaki değerlerini hayata katmayı ön plana çıkaran; insanın benliğini karartan inançsızlık, cimrilik, korkaklık, kin, haset ve dedikodu gibi kötü davranışlardan kişiyi uzaklaştırmaya çalışan kimse, sufi.

derviş: Tarihte, bir şeyhin gözetiminde bir tarikata girip tekkede hizmet ederek ibadetlerle meşgul olan, kendini bireysel ve ahlaki özellikleriyle geliştirmeye gayret eden ve böylelikle nefsini arındırmaya ve gönlünü zenginleştirmeye çalışan kimse.

şeyh: Tasavvufta; doğru yolu göstermeye yardımcı olmak, bilgi vermek, insanları ahlaken eğitmek ve çeşitli dini konularda bilgilendirmek üzere bir tekke ve zaviyede ibadetle meşgul olan dervişlere başkanlık eden kimse, tarikat piri, mürşit.

tarikat: Tasavvufta, Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu elde etmek ve Allah'ı (c.c.) görüyormuş gibi ibadet yapma bilincini kazanmak için girilen ve kendisine ait kuralları olan yol.

dergâh: Bir tarikat şeyhi ile o tarikata mensup dervişlerin toplanıp ibadet yaptıkları ve kendilerini ilmen ve manen geliştirerek eğitim gördükleri yer.

mürit: Bir tarikat şeyhine bağlanarak ondan Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmanın yollarını öğrenen, bu uğurda yetişmek için mürşidin verdiği ahlaki öğütleri uygulayan ve kendisine öğrettiği dua ve zikirleri belli vakitlerde okuyarak tasavvuf yolunda ilerlemeye çalışan kimse.

(Dinî Terimler Sözlüğü; s. 59, 252, 264, 265, 341, 350.)

ETKİNLİK

Meşhur mutasavvıflardan İbrahim Edhem'e (öl. 778) göre Allah'ın (c.c.) salih kullarının mertebesine yükselmek için altı kapıdan geçmek gerekir:

"Nimet peşinde koşmayı bırakıp sıkıntıya alışmak,
Azameti terk edip alçak gönüllü olmak.
Zenginlik ihtirasından vazgeçip Hakk'ın verdiğine şükretmek.
Tembelliği terk edip çalışmaya devam etmek.
Emelleri bırakıp amellere sarılmak.
Uykuyu terk edip ekseri vakitleri uyanık geçirmek."

Selçuk ERAYDIN, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 65.

Yukarıdaki ifadeler, tasavvufta önem verilen ilkeler hakkında size neler düşündürmektedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Yesevilik

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Hoca Ahmed Yesevi kimdir? Onun hakkında neler biliyorsunuz?

Yesevilik, Hoca Ahmed Yesevi'nin (öl. 1166) görüş ve düşüncelerine, tasavvuf anlayışına dayanan bir tasavvufi ekoldür. Hoca Ahmed Yesevi, ilk Türk-İslam mutasavvıflarından biri kabul edilmiştir. Batı Türkistan'ın Çimkent şehrine bağlı Sayram kasabasında dünyaya gelen ve iyi bir dinî eğitim alan bu büyük mutasavvıf, Pir-i Türkistan lakabıyla da anılmıştır. Türkler arasında İslamiyetin benimsenmesinde, yayılmasında ve doğru din anlayışının oluşmasında onun fikirlerinin ve çabalarının önemli rolü olmuştur. Ahmed Yesevi, Türk boyları arasında dolaşarak İslamiyeti onların anlayabileceği sadelikte anlatmıştır. Hikmet adı verilen şiirleriyle İslam'ın ilkelerini insanlara açıklamıştır. Ahmed Yesevi'nin hikmet adı verilen şiirleri, Divan-ı Hikmet adlı eserde toplanmıştır.

Hoca Ahmed Yesevi Türbesi, günümüzde Kazakistan sınırları içindedir.

BİLGİ NOTU

Divan-ı Hikmet, Türk-İslam edebiyatının ilk ve en önemli örnekleri arasında yer almaktadır. Divan-ı Hikmet'te, insanlara İslam dininin ilkelerini açıklayan, Allah (c.c.) ve Peygamber (s.a.v.) sevgisini konu alan birçok şiir yer almaktadır. Ahmed Yesevi, hikmetlerini Kur'an ve sünnetten ilham alarak söylediğini şöyle ifade etmiştir;

"Benim hikmetlerim Sübhan'ın fermanı,
Okuyup anlasan hepsi Kur'an'ın anlamı.
Benim hikmetlerim hadis hazinesidir,
Kişi, pay götürmese bil ki habistir."

Ahmed Yesevi, Divan-ı Hikmet, s. 427.

Yesevilikte; marifetullah (Allah'ı bilmek), edebe riyaet, kendini herkesten alçakta görmek, herkesi kendinden daha faziletli bilmek, şeyhlerin huzurunda edepli ve sessiz durmak, onların meclisinde izinsiz konuşmamak, şeyhin sırlarını saklama konusunda dikkatli olmak önemli ilkelerdendir. Arzuyla misafir gözetmek, misafire ikramda bulunup onu güzelce ağırlamak, misafirin arzusunu yerine getirmek de Yesevilikte önem verilmesi gereken hususlar arasında yer alır.

Yeseviliğe göre bir mürit;

- Sözünde doğru, vaadinde sağlam olmalıdır.
- Vefalı olmalıdır.
- Yumuşak huylu olmalıdır.
- Her zaman güzel bir sabır üzere olmalıdır.
- Allah'ın (c.c.) rızasını kazanma gayreti içinde olmalıdır.
- İhlasa önem vermeli ve Allah'a (c.c.) yaklaşma gayreti içinde olmalıdır.
- Cemaatle namaza devam etmelidir.
- Devamlı abdestli olmalıdır.
- Her an Allah'ın (c.c.) huzurunda olduğunu düşünmelidir.
- Allah'ı (c.c.) çokça zikretmelidir.
- Salih kimselerle beraber olmaya gayret etmelidir.[7]

ETKİNLİK

"Ey gafil, Hakk zikrini dilden bırakma,
Dünyalıktan bir zerreyi ele alma
Erenlerin arkasından asla kalma,
Yola giren sonunda murad bulur dostlar."

Ahmed Yesevi, Divan-ı Hikmet, s. 200.

Yukarıdaki dizeler bize hangi mesajları vermektedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Kadirilik

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Zikir, zikretmek, zikir yapmak" ne demektir?

Kadirilik, Abdülkadir Geylânî'nin (öl. 1165/66) tasavvufi anlayışına dayanan tarikattır. Hazar Denizi'nin güneybatısındaki Geylan eyaletinin Neyf köyünde, 1077 yılında dünyaya gelen Abdülkadir Geylânî'nin soyu, Hz. Ali'ye (r.a.) kadar uzanmaktadır. Abdülkadir Geylâni, on sekiz yaşındayken Bağdat'a gidip döneminin önemli âlimlerinden İslami ilimleri öğrendi. Eğitimini tamamlayınca medresede İslami ilimleri okutup talebe yetiştirdi ve vaazlar verdi. Ancak daha sonra bütün bunları bırakıp inzivaya çekildi ve tasavvufa yöneldi.[8]

(7) Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 65; H. Kâmil Yılmaz, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 274.
(8) Süleyman Uludağ, "Abdülkadir Geylânî" TDVİA, C 1, s. 234; Osman Türer, Tasavvuf Tarihi, s. 157.

Abdülkadir Geylâni'nin tasavvuf anlayışında, İslam dininin hükümlerine titizlikle bağlı kalmak esastır ve çok önemlidir. Abdülkadir Geylâni, müritlerine Kur'an ve sünnete bağlı kalmayı şart koşar. Ona göre iyi bir mutasavvıf, her şeyden önce Kur'an ve sünnetin ilkelerine uymayı temel prensip edinmelidir.

Kadirilikte önem verilen bazı esaslar vardır. Bunlardan bazıları şöyledir: Himmeti (niyeti ve düşünceyi) yüceltmek, haramlardan kaçınmak, azmi artırmak ve nimete saygı göstermek. Himmeti yüce olanın derecesi de yüksek olur. Haramlardan kaçınan kişi, Allah'ın (c.c.) koruması altına girer. Azmi artıranın tasavvuftaki yolu devamlı olur. Nimete saygı gösteren kişinin nimeti daim olur.

Kadirilikte Allah'ı (c.c.) zikretmek, cömertlik, rıza (Allah'tan (c.c.) gelene razı olmak), sabır, kanaatkârlık gibi güzel özelliklere sahip olmak çok önemlidir. Kalbin Allah (c.c.) ile cesedin de ibadetle meşgul olması, verilen sözün yerine getirilmesi, tevekkül sahibi olmak, doğruluk, fakirleri gözetmek, vesveseyi kalpten çıkarıp atmak, benlikten uzak olmak da Kadirilikte önem verilen ilkelerden bazılarıdır.[9]

BİLGİ NOTU

Kadirilikte, nefsi olgunlaştırmak için gerekli olan on ilke şunlardır:

- Şaka ya da ciddi, yalandan sakınmak
- Verdiği sözü yerine getirmek
- Hiçbir varlığa lanet etmemek ve eziyette bulunmamak
- Kalbi ve uzuvları haramdan korumak
- Tamahkârlıktan sakınmak
- Tevazu sahibi olmak
- Ehl-i kıbleden hiç kimseyi şirk, küfür ve münafıklıkla itham etmemek
- İnsanların elinde olan şeylere tamah etmemek
- Kendi yiyeceğini insanlara yüklemekten kaçınmak
- Doğru veya yalan, bilerek ya da bilmeyerek Allah'a (c.c.) ant vermemek

Ahmet Güner ELGİN, Tarikatlar Ansiklopedisi, s. 203-204.

ETKİNLİK

"Ey oğul! Rabb'ine itaatte bütün gayretinle çalış. Sana vermeyene sen ver. Sana gelmeyene sen git. Sana zulmedeni sen affet. Niyetinde kullarla, kalbinde ise kulların Rabb'i ile beraber olmaya bak. Sadık olmaya, yalancı olmamaya gayret et. İhlaslı olmaya, münafık olmamaya çalış…Vah sana! Falan filan gibi ikiyüzlü, iki dilli, iki fiilli olmayasın…"

Abdülkadir Geylâni, Cilâü'l-Hâtır, s. 11-12.

Abdülkadir Geylânî'nin yukarıdaki öğütlerinden hayatımızda uygulayabileceğimiz ne gibi ilkeler çıkarabiliriz? Arkadaşlarınızla belirleyiniz.

(9) Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 434-436; Osman Türer, Tasavvuf Tarihi, s.156-158; Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 356; Nihat Azamat, "Kadiriyye", C 24, s. 131 - 136.

Mevlevilik

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

Mevlana ne zaman, nerede yaşamış ve vefat etmiştir?

Mevlevilik, Mevlana Celaleddin Rumi'nin (öl. 1273) görüş ve düşüncelerine dayanan tasavvufi yorum biçimidir. Mevleviliğin kurucusu, Mevlana'nın oğlu Sultan Veled'dir. 1207 yılında Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya gelen Mevlana, küçük yaşta iken ailesiyle birlikte buradan ayrılmış, çeşitli yerlere uğradıktan sonra ailesiyle birlikte Konya'ya gelip yerleşmiştir. İlk eğitimini, önemli bir âlim olan ve Sultanü'l-Ulema (âlimler sultanı) lakabıyla anılan babası Bahaüddin Veled'den almıştır. Âlim bir babanın oğlu olarak hayata başlayan ve iyi bir eğitim alan Mevlana; Arap dili ve edebiyatı, lügat, fıkıh, tefsir ve hadis gibi ilim dallarında derin bilgi sahibi olmuş, babasının vefatından sonra medreselerde ders vermeye başlamıştır. İlmi ve kişiliğiyle halkın takdirini kazanan Mevlana, tasavvufi görüş ve düşünceleriyle de ön plana çıkmıştır. Yazdığı eserler ve ortaya koyduğu görüşlerle yüzyıllardır İslam dünyasında derin etkiler bırakmıştır. Düşünce ve kültür tarihimizde ayrıcalıklı bir konumu olan Mevlana, Konya'da vefat etmiştir ve onun mezarı bu şehirdedir. Mevlana'nın en önemli eseri Mesnevi adını taşımaktadır.

Mevlana'nın mezarı Konya'dadır (Mevlana Müzesi, Konya).

Mevlevilikte sema ve çilenin büyük önemi vardır. **Sema**; ney ve kudüm gibi musiki aletleri eşliğinde dönerek yapılan bir ayindir. **Çile** ise bin bir günlük süre içinde dergâhta insanlara faydalı olmak, dergâhı bu süre içinde izinsiz terk etmemektir. Çile, Mevlevilik yoluna girmek isteyen kişinin manevi ve ahlaki bakımdan olgunlaşması, tasavvufi yönden eğitilmesi sürecini kapsar. Oldukça meşakkatli olan bu sürece giren kişiye "çilekeş", süreci başarıyla tamamlamaya da "çile çıkarmak" denir.

Mevlana'nın dinî-tasavvufi düşüncesinin kaynağı Kur'an-ı Kerim ve sünnettir. Kur'an ve sünnete son derece bağlı olan Mevlana, bir Müslüman'ın dinine sımsıkı bağlı kalarak bütün insanlığı kucaklayabileceğine de inanıyordu.

Mevleviliğe göre tasavvufi eğitimin amacı, insanın kendini tanımasını ve bulmasını sağlamaktır. Allah'ı (c.c.) gerçek anlamda tanımayanlar, ona kul olmayanlar dünyanın, altın ve gümüşün kölesi olurlar. İnsanın, zorluklara göğüs germeden manevi açıdan yükselmesi mümkün olmaz. Dolayısıyla mürit, nefsini terbiye etmeye, zorluk ve sıkıntılara karşı sabretmeye önem vermelidir.

Mevlevilik yolunda ilerlemek, olgun mümin olmak isteyen kişi, ölmeden önce ölmeli, yani ölüme hazır olmalıdır. Benlik duygusundan sıyrılmalı, nefsinin arzularına hâkim olmalı ve kendini hesaba çekmelidir. Çok yemek ve içmek, nefsi kirletir. Bu sebeple insan; çok yiyip içmemeli, nefsini terbiye etmeye, arzularını kontrol altına almaya gayret etmelidir. İnsan, gerçek bir mürşide bağlanmalı ve onun sözünden çıkmamalıdır.

Mevlevi dervişlerini gösteren temsilî iki resim (Mevlana Müzesi,Konya)

Mevlana'ya göre insan öncelikle kendi nefsini ıslah etmek, kendi kusur ve eksikliklerini düzeltmek için çaba harcamalıdır. Kendini ıslah etmekten âciz bir insanın, başkalarının ayıplarıyla meşgul olması anlamsız ve faydasızdır.[10]

ETKİNLİK

"Cuma, cemaatle farzdır, cemaatle namaz efdaldir. Halka iyilikleri emretmek, onları kötülüklerden sakındırmak gerekir.

Kötü huyluların eziyetlerine sabredilmeli, halka, bulut gibi faydalar eriştirilmelidir. İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olandır.

Yalnızlık, kötü arkadaştan iyidir. Kötüyle düşüp kalkan, sonunda kötü olur.

Müslümanların arasında bulun. Her an Ahmed'in (s.a.v.) sünnetinin hükmüne tabi ol."

(*Mevlana, Mesnevi, C 6, s. 670-671.)*

Mevlana, yukarıdaki dizelerde bizlere hangi mesajları vermektedir? Arkadaşlarınızla belirleyiniz.

(10) Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 358; Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 439-440.

Nakşibendilik

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Nakşibendilik, Nakşilik" ifadelerini daha önce duydunuz mu? Bu ifadelerin anlamı hakkında neler biliyorsunuz?

Asıl adı Muhammed b. Muhammed el-Buhârî olan Bahauddin Nakşibend Hazretleri'nin görüş ve düşüncelerini temel alan tasavvufi yorum biçimidir. Bahauddin Nakşibend, 1318 yılında Buhara yakınlarındaki Kasr-ı Arifan köyünde dünyaya gelmiştir. Çeşitli bölgelere yolculuklar yapmış, döneminin önemli mutasavvıfları ile görüşüp onların sohbetinde bulunmuştur. Daha sonra Buhara'ya gelip ömrünün sonuna kadar burada yaşamış, halkı irşat faaliyetlerinde bulunmuştur.1389 senesinde, doğduğu yer olan Kasr-ı Arifan'da vefat etmiştir. Tasavvuf anlayışıyla, düşünceleri, görüşleri ve zahidane yaşayışıyla insanları etkilemiştir. Pek çok insan, onun görüş ve düşüncelerini, tasavvuf anlayışını beğenmiş ve takip etmiştir. Sohbetlerinde ilim ve ahlak üzerinde önemle durmuştur. "Bizim tarikimiz (yolumuz) sohbettir." demiştir. Onun görüş ve düşüncelerinin sistemli hâle gelmesiyle Nakşibendilik ekolü oluşmuştur. İslam dünyasının başka bölgelerinde olduğu gibi Anadolu'da da oldukça yaygın olan Nakşibendilik; Anadolu'nun birliğinin sağlanmasında, Türk kültür hayatının zenginleşmesinde, halkın bilinçlenmesinde önemli rol oynamıştır.(11)

Nakşibendilikte önem verilen ve her müridin uyması gereken bazı temel prensipler bulunmaktadır. Bunlar, tasavvuf eğitiminin amacına ulaşmasında temel rol oynayan ilkelerdir. Nakşibendilikteki on bir temel ilke şöyle özetlenebilir:

- Devamlı olarak geçen zamanı değerlendirmek.
- Kendisine şeyhi tarafından verilen zikirlerin sayısına riayet etmek.
- Kalbini her an uyanık tutmak.
- Cenab-ı Hakk'ı daima hatırda tutmak.
- Yolda yürürken ayaklara doğru bakmak.
- Kötü ahlaktan iyi ahlaka, insani sıfatlardan meleklerin sahip olduğu sıfatlara yönelmek.
- Halk içinde Hak ile beraber olmak. Kalabalık içinde bile Allah'ı (c.c.) unutmamak.
- Hem dili hem de kalbi, birlikte zikir hâlinde tutmak.
- Zikirden ayrıldıktan sonra kalbin uyanıklığını korumak için "İlahî, ente maksûdî ve rıdâke matlûbî"* ifadesini söylemek.
- Kalbe gelen düşünce ve hatıraları kontrol altına almak.
- Her an Hak'tan haberdar olmak, kalbi Allah (c.c.) ile olmak.(12)

ETKİNLİK

"Halk içinde Hak ile beraber olmak" ilkesine sımsıkı bağlı olan insan nasıl bir hayat yaşar? Söz ve davranışlarında nelere dikkat eder? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

---

(11) Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 371-372.
* "Allah'ım! Benim gayem sensin, istediğin de rızandır."
(12) Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, 375-380; H. Kâmil Yılmaz, Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 290-293; Osman Türer, Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi, s. 163-166; Ahmet Güner Elgin, Tarikatlar Ansiklopedisi, s. 272-275; Necdet Tosun, "Nakşibendiyye", TDVİA, C 32, s. 342-343.

Alevilik-Bektaşilik

DÜŞÜNELİM - HAZIRLANALIM

"Ehl-i beyt" ne demektir?

Kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumlardan biri de Alevilik-Bektaşiliktir. **Alevi** kavramı sözlükte, Ali'ye bağlı, Ali taraftarı anlamlarına gelir. Genel olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra halifeliğin, Hz. Ali'nin (r.a.) ve onun soyundan gelenlerin hakkı olduğunu savunan kişi ve gruplara Alevi denilmiştir. **Bektaşilik** ise büyük Türk düşünürü ve mutasavvıfı Hacı Bektaş Veli'nin görüş ve düşüncelerini temel alan tasavvufi yorum biçimidir. Alevilik ile Bektaşilik esas itibarıyla bire bir aynı şeyler değildir. Ancak bu iki anlayışın ilkeleri arasında; Hz. Ali (r.a.) ve ehl-i beyte önem verme, on iki imam sevgisi gibi birtakım benzerlikler söz konusudur. Bu sebeple Bektaşilik, ortaya çıktığı dönemlerden sonraki zamanlarda Alevilik-Bektaşilik olarak anılmıştır.

Hacı Bektaş Veli, 1209 yılında Horasan'ın önemli kültür merkezlerinden biri olan Nişabur'da dünyaya gelmiştir. Babası Horasan hükümdarı olan Hacı Bektaş Veli, küçük yaştan itibaren İslami ilimleri öğrenmiş, tasavvuf yolunda ilerlemiştir. Hoca Ahmet Yesevi'nin öğrencisi Lokman Parende'nin manevi eğitimi altında yetişmiştir. Hoca Ahmet Yesevi'nin yönlendirmesiyle Horasan'dan ayrılmıştır. Necef, Mekke, Medine, Kudüs, Halep gibi yerleri dolaştıktan sonra Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Veli; Amasya, Kırşehir ve Sivas gibi yerlerde bulunmuş, daha sonra Sulucakarahöyük (bugünkü Hacıbektaş) kasabasına gelip yerleşmiştir. İrşat faaliyetlerini buradan yönetmiş, Sulucakarahöyük'te bir dergâh kurmuştur. Ömrünün sonuna kadar Sulucakarahöyük'te yaşayan Hacı Bektaş Veli, 1270 yılında burada vefat etmiştir. Onun türbe hâline getirilen kabri, günümüzde Nevşehir sınırları içinde bulunan Hacıbektaş ilçesindedir. Hacı Bektaş Veli'nin en önemli eseri "Makâlât"tır.[13]

Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndan bir görünüm(Nevşehir-Hacıbektaş)

(13) Ahmet Güner Elgin, Tarikatlar Ansiklopedisi, s. 83; Ahmet Yaşar Ocak, "Hacı Bektaş Veli", TDVİA, C 14, s. 455 - 458.

Hacı Bektaş Veli (temsilî resim)

Hacı Bektaş Veli, Moğol İstilası sebebiyle Selçukluların siyasi hâkimiyetinin kaybolduğu dönemde yaşamıştı. Hacı Bektaş Veli bu kritik dönemde halka birlik ve beraberlik mesajları vermiş; sevgi, saygı ve anlaşıylı olmayı ön plana çıkarmıştı. O, Makâlât adlı eserinde Kur'an ve sünnette yer alan ilkeleri işlemiş; iman, ibadet ve ahlak esaslarını ayet ve hadislere dayanarak açıklamıştır.

Alevilik-Bektaşilikte, İslam dininin inanç esaslarına ve ibadet ilkelerine önem verilmesi esastır. Hacı Bektaş Veli, Makâlât adlı eserinde İslam'ın inanç esaslarını tek tek sayar ve bunlara iman edilmesinin zorunlu olduğunu söyler. "Şeriatın evvel makamı, iman getirmektir..."[14] diyerek imanın önemini ifade eder. Ayrıca imanlı kişilerin, inançlarına uygun bir hayat yaşamaları gerektiğini belirtir.

Alevilik-Bektaşilikte, Hz. Ali (r.a.) ile ehl-i beyte sevgi ve saygı gösterilmesi çok önemlidir. Alevi-Bektaşiler, "ehl-i beyti ve Hz. Ali (r.a.) evladını sevme, onlara bağlılık gösterme, bunları sevmeyenlerden de uzak durma" ilkesine sıkı sıkıya bağlıdırlar. Alevilik-Bektaşilikte, Hz. Ali'nin (r.a.) soyundan gelen on iki imama da büyük sevgi ve saygı duyulmuştur.

Alevilik-Bektaşilikte ikrar ve cemin önemli yeri vardır. **İkrar** söz vermek demektir. Kâmil insan mertebesine ulaşmak için kararlı olmak, Alevilik-Bektaşilik tarikatının kurallarına sadık kalma konusunda pire söz vermektir. Alevilik-Bektaşilik yoluna girmek isteyen kişi için tören düzenlenir. İkrar ayini, Alevilik-Bektaşiliğe giriş için yapılan merasimdir. Alevilik-Bektaşilik yoluna giren kişi, pir denilen manevi öndere ikrar yani söz verir. Pire verilen söz, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) verilmiş sayılır. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) verilen ikrar da Allah'a (c.c.) verilmiş sayılır. "El ele, el Hakk'a" ifadesi de bu durumu özetler.[15] Alevilik-Bektaşilikte, yapılan törenlerde nefes adı verilen deyiş ve ilahiler söylenir.

Hacı Bektaş Veli, imanlı kişilerin inançlarına uygun yaşamaları gerektiğini hatırlatmıştır.

(14) Hacı Bektaş Veli, Makâlât, s. 37.
(15) İsmet Zeki Eyüboğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşilik, s. 193.

ETKİNLİK

"Eğer sorarsan şeriat nedir? Cevap ver ki: Şeriat, Resulullah'ın sözüdür. Tarikat nedir, diye sorsalar de ki: Tarikat, Resulullah'ın fiilidir. Marifet ve hakikat nedir? De ki: Resulullah'ın hâlidir. Şeriat, haramları terk etmektir. Tarikat, benliği terk etmektir. Marifet, terki terk etmektir…"

(Doğan Kaplan, Erkannâme, s 133-134.)

Yukarıdaki ifadelere göre bir Alevi-Bektaşi nelere dikkat etmelidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Alevi-Bektaşi kültüründe gönül, Cenab-ı Hakk'ın evidir. İnsanların gönlünü kırmamak gerekir. Ayrıca "ölüme hazırlıklı olmak da" Alevilik-Bektaşilikte önemli bir ilkedir.[16]

BİLGİ NOTU

Bektaşilikte; ilim, edep, korku, perhiz, sabır, şükür, hayâ, cömertlik, marifet ve kendini bilmek çok önemlidir. Tevazu sahibi olmak, kimseyi ayıplamamak, gücünü yerine göre harcamak, hiçbir yaratılmışa kötü gözle bakmamak, sohbeti sevmek, sır saklamak, Allah'a (c.c.) niyazda bulunmak ve gerçeği görmeye gayret etmek de Alevilik-Bektaşilikte önem verilmesi gereken ilkeler arasındadır.

(Doğan Kaplan, Erkannâme, s. 125-126;
Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 114.)

Alevilik-Bektaşilikte önemli kavramlardan biri de "ocak"tır. **Ocak**; Alevilik-Bektaşilikte dede, seyyid, pir, mürşit, rehber gibi adlarla da anılan dinî önderlerin ailelerini, soylarını nitelemek üzere kullanılan bir kavramdır. Alevilik-Bektaşilikte ocak kültürünün önemli bir yeri vardır. Hz. Ali (r.a.) soyundan geldiğine inanılan dedelerin her birinin bir ocağı bulunur. Alevi-Bektaşi kültürünün yaşatıldığı bu ocaklarda insanların eğitimine yönelik faaliyetler yapılır, yaşanan sorunlar ve anlaşmazlıklar çözüme kavuşturulur, dinî ve toplumsal törenler yapılırdı. Ocaklar, Alevi toplumu için birer eğitim yuvası, aydınlatıcı güç olmuştur. Alevi-Bektaşi anlayışını benimseyen kesimlerin dinsel, hukuksal, eğitsel ve çeşitli sosyal faaliyetlerinin yürütüldüğü bir mekân işlevi üstlenmiştir.[17]

Alevilik-Bektaşilikte sevgi çok önemli olduğu için Alevi-Bektaşi edebiyatında en çok işlenen konulardan biri, sevgi olmuştur. İnsan gönlünde sevginin doğup gelişmesi için kişinin bütün tutkulardan, geçici isteklerden, kaygılardan arınması gerekir. Önemli Alevi-Bektaşi ozanlarından Nesimi şöyle der:

"Tavaf-ı Kâbe'nin gerçi çoktur sevabı ey Mevlâ,
Gönül Allah'ın evidir, çün tavaf etmek onu evlâ."[18]

Bu beyitte Nesimi, "Ey Allah'ım! Kâbe'yi tavaf etmenin sevabı çoktur gerçi ama gönül Allah'ın evidir, dolayısıyla insanların gönlünü hoş etmek de çok faziletli bir davranıştır." demektedir.

(16) İmam Cafer-i Sadık Buyruğu, s. 127, 143; Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 64.
(17) Ali Yaman, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, "Alevilikte Ocak Kavramı- Anlam ve Tarihsel Arka Plan", S. 60, s. 48-49 ve 54, YIL: 2011; Haşim Şahin, "Ocak", TDVİA, C 33, s. 317.
(18) Nesimi Divanı, s. 77.

Cem ve Cemevi

Alevilik-Bektaşilikle ilgili olarak bilinmesi gereken bazı kavramlar vardır. Bunlardan biri cemdir. **Cem** kavramı sözlükte, toplamak, bir araya getirmek anlamına gelir. Alevi-Bektaşi kültüründe ise cem, Alevi-Bektaşi düşüncesini benimseyen kimselerin, belli zamanlarda bir araya gelerek yaptıkları toplantı ve törene denir. Cem erkânının yapıldığı yere **cemevi** denir. Cemevi; yol, adap ve erkân yeri olarak nitelendirilir. Alevilik-Bektaşilikte cemevine **meydan evi** de denir.

Alevilik-Bektaşilikte cem, inançsal boyutu olan bir törendir. Aynı zamanda cem; yardımlaşma, dayanışma, ruhen arınma, toplumsal sorunlara çözüm bulma, aydınlanma ve öğrenme yeridir. Cemde kadın, erkek, zengin, fakir, efendi, bey ayrımı yoktur; herkes eşittir. Ceme gelenler, sosyal, ekonomik, siyasal vb. kimliklerini dışarıda bırakarak cemevine girerler. Ceme ruhen ve bedenen temiz bir şekilde gelinmesi, cemevine gidilirken şatafattan uzak, temiz ve sade elbiseler giyilmesi önemlidir.

Cemevinden görünüm

Alevilik-Bektaşilikte bazı cem çeşitleri vardır. Abdal Musa cemi, ikrar cemi ve görgü cemi bunların başlıcalarıdır. Birlik cemi olarak da adlandırılan Abdal Musa cemi; yılın ilk cemi olup toplumda ikiliği yok etmek, gönülleri birleştirmek, toplumsal birliği ve dayanışmayı güçlendirmek amacıyla yapılır. İkrar cemi, Alevilik-Bektaşilik yoluna girecekler için yapılan cemin adıdır. Görgü cemi ise Alevilik-Bektaşilik yoluna giren taliplerin, bir yıl içinde yapılan iş ve davranışlardan kendilerini hesaba çekmeleri amacıyla yapılan cemdir.[19]

BİLGİ NOTU

Talip, Alevilik-Bektaşilik yoluna girmeyi kabul eden ve bunun gereklerini yerine getireceğine dair mürşide söz veren kişidir.

(İmam Cafer-i Sadık Buyruğu, s. 58.)

(19) İsmet Zeki Eyüboğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşilik, s. 193-197; Hüseyin Dedekargınoğlu, Dede Garkın Süreğinde Cem, s.117-119; İlyas Üzüm, Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik, s.158-164.

Cemevinde yapılan cemden bir görünüm

Cem, belli bir disiplin içinde yapılır ve cemin kendine has bazı kuralları vardır. Ceme gelenlerin bu kurallara uyması gerekir. Örneğin cemde müsaade alınmadan konuşulmaz, yerinden kalkılmaz, bir şey yenilmez ve cemevinden çıkılmaz. Dedikodu yapılmaz. Yapılış amacına göre küçük bazı farklılıklar göstermekle birlikte genel olarak cemlerin yapılışı birbirine benzer. Cem, Alevi-Bektaşilerin manevi önderleri olan dedeler nezaretinde gerçekleştirilir. Cemin ne zaman yapılacağı önceden görevlilerce duyurulur. Bunu bilenler cem için gerekli hazırlıkları yaparlar. Ceme katılacak olanlar abdest alırlar, temiz kıyafetlerini giyerek evlerinden çıkıp cemevine gelirler. Cemevine girerken niyaza dururlar. **Niyaz**; dedeye, babaya, mürşide boyun kesip (eğip) cemevinin kapısının eşiğini öpmek demektir. Cem için gelenler, evden önceden hazırlayıp getirdikleri lokma denilen yiyecekleri görevlilere verirler. Cem için cemevine gelen kadınlar kapıdan girince sol tarafa, erkekler de sağ tarafa otururlar ve ay şeklinde bir halka oluştururlar. Cemevinin ortasında, semah dönülmesi için boş bir alan bırakırlar. Kadınlar ve erkekler, otururken yüzleri dedenin makamına bakacak şekilde dururlar. Cemde, önce aralarında anlaşmazlık olanların sorunları çözülür, küskün olanlar barıştırılır ve helallik alınır. Cemevine gelenlere, Hz. Hüseyin (r.a.) ile Kerbela şehitleri anısına su dağıtılır. Kurbanlar kesilir, etler pişirilir. Kurbanların eti ve evden getirilen yiyecekler ceme katılanlara ikram edilir. Yemek yendikten sonra dua edilir. Cemde semah dönülür, salavatlar getirilir; mersiyeler, düvaz-imamlar, nefesler, ilahiler, miraçlamalar okunur. Dede, ceme katılanlara Kur'an ayetleri okur, sohbet eder, öğütler verir ve tövbe ettirir. Sonra da dua eder ve cemi bitirir.[20]

Cemde yerine getirilmesi gereken on iki hizmet ve her bir hizmeti yerine getirmekle görevli bir kişi bulunur. On iki hizmet, cemin ayrılmaz bir parçasıdır. Alevilik-Bektaşilikte, on iki hizmetin yerine getirilmediği bir cemin geçerli olmayacağı ve bu esnada yenilen ve içilen şeylerin helal olmayacağı kabul edilir.[21] On iki hizmeti yapan kişilerin sayısı, yörelere göre farklılık gösterebilmektedir.

(20) Seyit Derviş Tur, Erkannâme, s.546-553; Mehmet Yaman, Alevilikte Cem, s. 11-12.
(21) İlyas Üzüm, Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik, s. 151.

Cemde On İki Hizmet

- **Mürşit-Pir:** Cemi yöneten manevi önderdir.
- **Rehber:** Alevilik-Bektaşilik yoluna girmek isteyenlere yardımcı olur, adap ve erkân öğretir ve onları pire teslim eder.
- **Gözcü:** Cemin düzenini, huzurunu, sakin bir şekilde geçmesini sağlar.
- **Zakir:** Saz çalarak deyişler söyler.
- **Süpürgeci:** Her hizmetin sonunda cemevini süpürür. Cemevinin temizliğinden sorumludur.
- **Çerağcı:** Çerağı yani mumu yakar ve meydanı aydınlatır.
- **Sakkacı:** Ceme gelenlere su dağıtır, lokmalar yendikten sonra temizlik için leğen, ibrik, havlu getirir.
- **Lokmacı:** Kurban ve yemek işleriyle ilgilenir.
- **İbrikçi:** Ceme gelinlerin su ile özel bir şekilde temizlenmelerine yardımcı olan kimse.
- **Pervaneci:** Semahçı da denen bu görevliler, cem sırasında semah döner.
- **Peykçi:** Cemin yapılacağını herkese haber verir.
- **İznikçi:** Cemevine gelenlerin ayakkabılarını düzenler ve belli bir yerde muhafaza eder.(22)

Semah

Alevilik-Bektaşilikte önemli kavramlardan biri de semahtır. **Semah**, cem esnasında müzik eşliğinde yapılan bir tür tasavvufi rakstır. Semah, mürşidin huzurunda, mürşide niyaz etmekle başlar. İki, dört, altı ve sekizerli gruplar hâlinde, kadın erkek bir arada yapılır.

Cem esnasında çeşitli hizmetler yapılmaktadır.

(22) Dr. Ali Yaman, Alevilik-Kızılbaşlık Tarihi, s. 233; İlyas Üzüm, Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik, s. 151-156; Seyit Derviş Tur, Erkannâme, s.554-560; Hüseyin Dedekargınoğlu, Dede Garkın Süreğinde Cem, s.133-138; Mehmet Kızılgöz, Gülbank-Alevilikte Dua, s. 252.

(23) İlyas Üzüm, Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik, s. 156.

Cemin ayrılmaz bir parçası olan semah, cemin belli bir aşamasında, dedenin işaretiyle başlar. Ağırlama denilen hafif tempoda başlayan semahlar, daha hareketli bir bölüm olan yeldirme ile devam eder. Semah dönülürken bu semahlar için bestelenen deyiş ve nefesler okunur. Örneğin semaha kalkılırken

"Sabah kalktım yönümü döndüm Hakk'a,
Muhammed Ali'yi göreyim diye,
Dünyanın gamından çektim elimi,
Mürşid-i kâmile ereyim diye."[23] ifadeleriyle başlayan deyiş okunur.

Semah esnasında okunan deyiş ve nefeslerde Alevi-Bektaşi inançları dile getirilir. Semahın, herkesin birbirini göreceği şekilde yapılması esastır. Semahlarda el ele tutuşulmaz ve kesinlikle mürşide arka dönülmez. Semah yapılırken ayaklar çıplak olur. Mürşidin önüne gelindiğinde hafif baş kesilerek selam verilir ve ardından semaha devam edilir. Semah sonunda dede, semahçılara dua eder.[24]

Musahiplik

İnsanın olgun bir kişiliğe sahip olması için öncelikle kendisine bir musahip edinmesi gerekmektedir. Musahip, yol arkadaşı demektir. Alevilik-Bektaşilikte, evli olan iki çiftin, pir huzurunda ikrar verip yol kardeşi olmalarına **musahiplik** denilmektedir. Musahipliğin gerçekleşmesi için bir cem töreni yapılır. Buna **musahiplik cemi** adı verilir. Musahiplik ceminde pirin huzurunda ikrar verildiği için bu cem, **ikrar cemi** olarak da bilinir.[25] Alevilik-Bektaşilikte musahipliğe **ikrar ve nasip alma** da denir.

BİLGİ NOTU

Musahipliğin amacına ulaşabilmesi ve sağlıklı yürümesi için bazı şeylere önem verilmesi gerekmektedir. Öncelikle musahip olan çiftlerin birbirini iyi tanıması gerekir. Musahiplik yoluna girecek çiftlerin inançta, fikirde, ilim ve kültürde birbiriyle aynı seviyede olması da büyük önem taşımaktadır. Musahip olacak kişiler birbirlerini sevmeli ve saymalıdırlar. Her zaman birbirlerinin yanında olmalı; sevinçlerini, üzüntülerini, sıkıntılarını herkesten önce birbirleriyle paylaşmalıdırlar. Birbirlerini iyilik ve kötülük konusunda da denetlemeli ve uyarmalıdırlar. Maddi ve manevi anlamda her zaman birbirlerinin sigortası olmalıdırlar. Bunun için de musahip olacak kişiler, birbirine her zaman ulaşabilecek kadar yakın oturmalıdırlar.

(Seyit Derviş Tur, Erkannâme, s. 639 - 640; Hüseyin Dedekargınoğlu, Dede Garkın Süreğinde Cem, s. 280-281.)

Musahip olmak isteyen kişiler, öncelikle bu isteklerini pire iletirler. Pir de onların dileklerini uygun görürse kendilerine musahip olmanın şartlarını ve kurallarını ayrıntılı bir şekilde anlatır. Sonra onlara, musahip olup olamayacaklarını test etmek için belli bir deneme süresi verir. Bu süre en az bir yıldır.

(24) Nuri Özcan, Bektaşi Musikisi", TDVİA, C 5, s. 37; Hüseyin Dedekargınoğlu, Dede Garkın Süreğinde Cem, s.231-233; Ali Yaman, Alevilik-Kızılbaşlık Tarihi, s. 293-294.
(25) Seyit Derviş Tur, Erkannâme, s. 615-639.

Bir yıl sonra musahip olacaklar, bu konuda kararlı olduklarını belirtirlerse bir musahiplik cemi tertip edilir. Cemde yapılması gereken hizmetler yapılır; salavatlar getirilir, dualar edilir, kurban kesilir. Musahip olacak kişiler, musahipliğin gereklerini yerine getireceklerine dair dedenin ve cemde bulunanların huzurunda söz verirler. Cemi yöneten dede, musahip olacak kişilere çeşitli Kur'an ayetlerini okur, sorumluluklarını hatırlatır ve kendilerinden söz alır. Yapılan bu cemle musahip olan kişilerin musahipliği kesinleştirilmiş olur. Ceme katılanlar da onları tebrik eder ve musahipliklerinin hayırlı olması dileğini iletir.[26]

Cemevi içinden bir görünüm

Hz. Muhammed (s.a.v.), 610 yılında peygamber olarak görevlendirilip de insanlara İslam'ı tebliğ etmeye başlayınca Mekkeli putperestler ona ve İslam'ı kabul edenlere büyük tepki gösterdiler. Müslüman olanlara çeşitli baskılar, işkenceler yaptılar. Mekkelilerin baskısından bunalan Peygamberimiz (s.a.v.) ve diğer Müslümanlar, 622 yılında Medine'ye hicret ettiler. İnançları uğruna Medine'ye hicret eden müminler bütün maddi varlıklarını; evlerini, mallarını, mülklerini Mekke'de bırakıp başka bir şehre göç ettiler. Dolayısıyla bu şehirde çeşitli sıkıntı ve zorluklarla karşı karşıya kaldılar. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.), her bir Mekkeli muhacir ile Medineli bir Müslüman'ı kardeş yaptı. Medineli Müslümanlar, Mekkeli kardeşlerinin sıkıntılarını gidermek için her türlü fedakârlığı yaptılar. Onlarla evlerini, mallarını, hayvanlarını, arazilerini paylaştılar. Mekkeli kardeşlerine evlerini, sofralarını, kalplerini açtılar. İslam tarihinde eşine az rastlanır bir kardeşlik örneği sergilediler. Sonraki kuşaklara da örnek oldular. İşte Alevilik-Bektaşilikteki musahiplik, muhacir ve ensar arasındaki bu kardeşlik anlayışına dayanmaktadır.[27]

(26) Seyit Derviş Tur, Erkannâme, s. 639-651; Doğan Kaplan, Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik, s. 206-212.
(27) Seyit Derviş Tur, Erkannâme, s. 615-639; Doğan Kaplan, Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik, s. 204.

BİLGİ NOTU

"Musahip musahibin evine teklifsizdir. Malını teklifsiz alır. Yemeğini teklifsiz yer. Nedeni, musahip musahibin kardeşidir. Kardeş, kardeşin evine teklifle girmez…

Musahiplerin birbirinden saklı gizli bir şeyleri olmaması gerekir. Birbirinden saklı hayır ya da şer bir iş işleseler onların musahipliği erkân değildir. Kârın, kazancın bir olması gerekir. Dünya kazancı bir olmazsa ahiret kazancı nasıl bir olur?"

(Cafer-i Sadık Buyruğu, s. 88 ve 90.)

Razılık ve Kul Hakkının Sorulması

Alevilik-Bektaşilikte kul hakkı ile Allah'ın (c.c.) huzuruna gitmemek çok önemlidir. Herkesin, Cenab-ı Hakk'ın (c.c.) huzuruna tertemiz gitmesi esastır. Alevilik-Bektaşilikte, üzerinde kul hakkı olanlar, insanlara zulmedenler ceme katılamazlar. Bu sebeple kul hakkı yiyenlerin, birbirlerine zulmedenlerin cem başlamadan helalleşmeleri, birbirlerinden razılık almaları gerekir. Bunun için dede, cem başlamadan insanlara birbirlerinden razı olup olmadıklarını sorar. Hak sahiplerinin haklarının verilmesini ve üzerinde hak olanların birbirleriyle helalleşmelerini ister. Buna **razılık ve kul hakkının sorulması** denir. Ceme katılanlardan küs olup da barışmayan olursa dede onu cemden çıkarır. Barışmadığı sürece de o kişi cemlere alınmaz.

Dede, ceme başlarken özetle şunları söyler ve insanlardan razılık alır: "Mümin, Müslim bacı, kardeşler! Bu yapmış olduğumuz cemlerimiz, kırklar ceminin temsilidir. Alevi inanç ve felsefesine göre cemlerimizde küskün, dargın, alacaklı, verecekli, gönül kırmış kişilerin yeri yoktur. Hz. Ali'nin dediği gibi 'Kul kuldan razı olmadıkça Allah o kuldan razı olmaz.' Onun için diyoruz ki dilinizdeki bize, gönlünüzdeki size kalsın. Gelin birbirinizden razılık alın, barışın ki emeğiniz boşa gitmesin.

Cemimizde bulunan bacılar, kardeşler, sizlere sesleniyorum. Kimin kimden alacağı varsa, kim kimden dargın ya da istekliyse meydana gelsinler. Bu cemde ibadetimizi yapabilmemiz için dargın, küskün, alacaklı, verecekli kimsenin olmaması gereklidir. Her kim saklarsa, ortaya gelmezse, sakladığı gibi kalkıp cemi terk etmezse İmam Hüseyin'den şefaat ummasın…"[28]

Hızır Orucu

Hızır orucu, Alevilik-Bektaşilikte önemli ibadetlerden biridir. Bu oruç, şubat ayının 13, 14 ve 15. günlerinde tutulur. Hızır orucu, Peygamberimizin (s.a.v.) sağlığında, Hz. Ali (r.a.) ve Hz. Fâtıma'nın (r.a.) yaşadığı bir olaya dayandırılır. Hızır orucunun dayandığı olay şöyledir: Bir gün Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Fâtıma'nın (r.a.) çocukları Hasan (r.a.) ile Hüseyin (r.a.) rahatsızlanır, hasta olurlar. Hz. Fâtıma (r.a.), "Yavrularım iyileşsin, üç gün oruç tutacağım." diye adak adar. Hz. Fâtıma'nın (r.a.) dileği kabul olur ve Hz. Hasan (r.a.) ile Hz. Hüseyin (r.a.) iyileşir. Bunun üzerine Hz. Fâtıma (ra.) ile Hz. Ali (r.a.) üç gün oruç tutar. Oruçlu oldukları ilk gün Hz. Ali (r.a.) gündüz çalışıp eve, akşama yetecek kadar yiyecek getirir. Akşam olur, iftar vakti gelir. Hz. Fâtıma (r.a.) ve Hz. Ali (r.a.), tam oruçlarını açacakken kapıya garip bir fakir gelir. Çok aç olduğunu söyleyerek yiyecek ister. Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Fâtıma (r.a.), hiç tereddüt etmeden iftar için hazırladıkları yiyecekleri kapıya gelen fakire verirler.

(28) Mehmet Yaman, Alevilikte Cem, s. 27; Seyit Derviş Tur, Erkannâme, s. 568-569; Hüseyin Dedekargınoğlu, Dede Garkın Süreğinde Cem, s.149-150.

Kendileri bir şey yiyemeden yatarlar. Ertesi gün de oruç tutarlar. Hz. Ali (r.a.) ikinci gün yine çalışır ve akşam için eve yiyecek getirir. Tam iftar edeceklerken kapıya yine bir fakir gelir. "Üç gündür açım." diyerek yiyecek ister. Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Fâtıma (r.a.), hazırladıkları iftar yemeğini ona verirler ve kendileri aç yatarlar. Üçüncü gün de oruç tutarlar. Hz. Ali (r.a.), gündüz çalışıp akşam yemeği için eve bir şeyler getirir. Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Fâtıma (r.a.), iftar etmek üzere oldukları sırada kapıya biri gelir. "Ben yetimim, üç gündür açım, ağzıma bir tek lokma girmedi." der. Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Fâtıma (r.a.), yine tereddüt etmeden iftarlık yiyeceklerini kapıya gelen yoksula verirler. Daha sonra Peygamber Efendimiz (s.a.v.) gelir. Durumu öğrenince kızı Fâtıma'ya (r.a.) sorar: "Kapına gelen kişileri tanıdın mı?" diye sorar. Hz. Fâtıma (r.a.), tanımadığını söyler. Hz. Peygamber (s.a.v.), **"Üç gün boyunca kapınıza garip, yoksul ve yetim olarak gelen kişilerin üçü de Hızır idi."** der. İşte Alevi-Bektaşi kültüründe, bu olayın hatırasına üç gün Hızır orucu tutulur.[29]

Muharrem Orucu

Ay takvimine göre yılın ilk ayı muharrem ayıdır. Bu ay, İslam kültüründe önemli bir yere sahiptir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), muharrem ayının "Allah'ın ayı" olduğunu ifade etmiştir. Muharrem ayında oruç tutmanın sevap olduğunu belirten Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisi de bu ayda oruç tutmaya önem vermiştir.

YORUMLAYALIM

"Ramazan orucundan sonraki en faziletli oruç, Allah'ın ayı muharremde tutulan oruçtur."

(Tirmizî, Savm, 40.)

BİLGİ NOTU

Muharrem ayının onuncu gününe "aşure günü" denir. İslam kültüründe muharrem ayı gibi aşure gününün de ayrıcalıklı bir yeri vardır.

Peygamberimiz (s.a.v.), bu gün oruç tutmaya önem vermiş, böyle yapmayı Müslümanlara da tavsiye etmiştir. Yahudiler, sadece muharremin onuncu günü oruç tutuyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), Yahudilere benzememek için aşure günü orucunu, bir önceki veya bir sonraki günü de ekleyerek tutmuştur.

(bk. Tirmizî, Savm, 50; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, C 1, s. 240.)

Muharrem ayı ve muharrem orucu, Alevi-Bektaşi kültüründe çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü Peygamberimizin (s.a.v.) sevgili torunu Hz. Hüseyin (r.a.) ve onun ailesinden bazı kişiler, 680 yılında, muharrem ayının onuncu gününde susuz bırakılarak şehit edilmiştir. Bu olay, diğer Müslümanlar gibi Alevi-Bektaşi kültürüne mensup müminleri de çok üzmüştür. Alevi-Bektaşiler, Kerbela'da yaşanan bu üzücü olayı her yıl matemle anarlar. Muharrem ayının ilk on iki günü oruç tutarlar.

Alevi-Bektaşiler, muharrem orucunu tuttukları günlerde muharrem yası da tutarlar. Eğlence yapmaz, televizyonlarda eğlence programlarına bakmazlar. Düğün ve nişan yapmaz, düğünlere, eğlence yerlerine gitmezler. Su içmez, fazla sulu yiyecekler yemezler. İştahlarının çektiği etli ve lezzet verici yiyeceklerden uzak dururlar. Sakal tıraşı olmamaya da önem verirler. Muharrem orucu tutulan günlerde, Kerbela olayının anlatıldığı eserler, mersiyeler okurlar. Muharrem orucu tamamlanınca on üçüncü gün kurban kesilir, aşure pişirilip dağıtılır.[30]

(29) Adil Atalay Vaktidolu, Alevilik, s. 193-194.
(30) İlyas Üzüm, Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik, s. 169-170; Seyit Derviş Tur, Erkannâme, s. 517-520; Ali Yaman, Alevîlik-Kızılbaşlık Tarihi, s.240-241.

Aşure, muharrem ayının en önemli geleneklerinden biridir.

ETKİNLİK

PİR SULTAN ABDAL'DAN

"Aşure ayında matem orucu,
Onları tutana sevap yazılır.
Onları görenin benzi bozulur ,
Kerbelâ'da yatan Hasan, Hüseyin.

On birini tutana indi rahmet,
On iki tutana nasiptir cennet.
Pir Sultan Abdal'ım onunda zahmet,
Engür olmuş, Hakk ceminde erenler."

(Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal'ın Bütün Şiirleri, s. 416.)

Yukarıdaki dizelerde, muharrem orucu ile ilgili hangi bilgiler yer almaktadır? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Gülbank

Alevilik-Bektaşilikte önemli kavramlardan biri de gülbanktır. Alevi-Bektaşi kültüründe çeşitli vesilelerle yapılan dualara gülbank denilmektedir. **Gülbank**, Farsça kökenli bir kelimedir ve "gül sesi" manasına gelir. Gülbanklar; yapılacak işin hayırlı, uğurlu olması veya sağlık, esenlik, başarı dilemek amacıyla yapılır. Gülbanklar, kalıplaşmış bir ifade tarzıyla Allah'a (c.c.) yalvarıp yakarmayı dile getiren dua metinleridir.[31]

Alevi-Bektaşi kültüründe duaların özel bir söyleniş şekli olmadığı gibi uzun veya kısa olması gerektiğine dair bir şart da bulunmamaktadır. Alevilik-Bektaşilikte duaların ana dilde, açık, kısa, net ve anlaşılır olması esastır. Toplu yapılan duaların sözlerinde ahenk bulunmalı ve bu dualar halka heyecan vermelidir. Dua eden kişi, duasında samimi olmalı ve cemaatin duygularına tercüman olmalıdır. Dualarda Cenab-ı Hak'tan yardım, iyilik ve güzellik dilenmeli, peygamberlerden şefaat, evliyadan da yardım istenmelidir. Dualar halkı ayrıştırıcı ifadeler içermemeli, aksine insanları birleştirici bir üslupla yapılmalıdır.[32]

Alevilik-Bektaşilik, gülbanklar bakımından oldukça zengin bir birikime sahiptir. Alevilik-Bektaşilikte çeşitli zamanlarda, çeşitli vesilelerle yapılan birçok gülbank vardır. Sünnet, nikâh, ikrar, kurban ve lokma, çerağ, musahiplik, tövbe, nevruz gülbankları bunlara örnek verilebilir.

BİLGİ NOTU

Alevilik-Bektaşilikte genel olarak gülbanklara "Bismi Şah" ifadesiyle başlanır. Burada, "Şah" ile kastedilen Hz. Ali'dir (r.a.).

Duaların sonunda da "Allah Allah" denir. "Allah Allah", "Amin" yani "Allah'ım kabul et." anlamında kullanılan bir ifadedir.

Alevilik-Bektaşilikte sık kullanılan "Hu" ifadesiyle de Allah (c.c.) kastedilmektedir.

Alevi-Bektaşi kültüründe yemekler yendikten sonra dua edilmesi yaygın bir uygulamadır. Alevi-Bektaşi kültüründe çeşitli lokma ve sofra duası örnekleri vardır. Örneğin yemek ortaya gelirken şöyle denir: "Allah Allah! Evvel Allah diyelim. Kadim Allah diyelim. Geldi Hak lokması, Hak versin biz yiyelim. Demine huu diyelim. Allah, eyvallah, nefes pirdedir, huu.."[33]

BİLGİ NOTU

"Dua ibadettir. Dua, ibadetin özüdür.
Dua, tapılana teslimiyet, ondan af ve rahmet dilemektir.
Dua huzurdur, inanmaktır.
Dua güçsüzlüğü kabul ile güçlü İlah'a sığınmaktır."

(Mehmet Kızılgöz,
Gülbank - Alevilikte Dua, s. 13.)

(31) Mustafa Uzun, "Gülbank", TDVİA, C 14, s. 233-234; İsmet Zeki Eyüboğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşilik, s. 200-201.
(32) Mehmet Kızılgöz, Gülbank- Alevilikte Dua, s. 13-14.
(33) Seyit Derviş Tur, Erkannâme, s. 636.

ETKİNLİK

Alevi-Bektaşi kültüründe bir lokma duası örneği şöyledir:

"Bismi Şah, Allah Allah. Elhamdülillah, elhamdülillah, elhamdülillah.

Nimet-i Celil, bereket-i Halil, bu gitti yenisi gele. Hak Muhammed Ali, bereketini vere. Yedirenlere nur-u iman ola, yiyenlere cennet taamı ola, gittiği yerde gam keder görmeye. Kazanıp getirenlere, pişirip kotaranlara hayr-ı şefaat ola. Hizmet sahipleri, hizmetlerinden şefaat bula.

Hak Muhammed Ali, pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli, destgirimiz ve şefaatçimiz ola.

İki cihanda yüzlerimiz ak, imanlarımız pak ola. Göçenlerimize rahmet ve mağfiret ola…

Cümlemizi ve cümle bendegâh-ı ehli beyti cehennem narından, zalimin zulmünden, kabir azabından emin ve muhafaza eyleye. Didarı ile mükâfatlandıra.

Dertlerimize derman, hastalarımıza şifa, borçlarımıza hayırlı edalar ihsan eyleye. Yurdumuzu, milletimizi üstün eyleye. Varlığımızı, birliğimizi, dirliğimizi, sonsuz eyleye.

Dar-ı beka olmuş ehl-i imanı rahmeti ile gani kıla. Lokma hakkına, erler keremine, cömertler cemine, erenler demine Huu."

(Mehmet Kızılgöz, Gülbank-Alevilikte Dua, s. 36.)

Yukarıdaki duada Allah'tan (c.c.) ne gibi dileklerde bulunulmaktadır?

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. İslam düşüncesinde farklı yorumlar ne zaman ortaya çıkmıştır?
2. İslam dünyasında farklı dinî yorumların ortaya çıkmasının sebepleri nelerdir? Kısaca açıklayınız.
3. Müslümanlar arasında inançla ilgili yorumlar nasıl ortaya çıkmıştır? Kısaca anlatınız.
4. Tasavvufun temel amaçları nelerdir? Söyleyiniz.
5. İslam düşüncesinde ortaya çıkan başlıca tasavvufi yorumlar hangileridir? Bunları kısaca tanıtınız.
6. Alevilik-Bektaşilikte önem verilen temel hususlar nelerdir? Belirtiniz.
7. Cem çeşitleri hakkında kısaca bilgi veriniz.
8. Musahiplik nedir ve hangi olaya dayandırılır? Anlatınız.
9. Alevilik-Bektaşilikteki muharrem orucu hakkında bilgi veriniz.

B. Aşağıdaki soruların doğru seçeneğini belirleyip işaretleyiniz.

1. I. İnançla ilgili yorumlar
   II. Fıkhi yorumlar
   III. Ekonomik yorumlar
   IV. Tasavvufi yorumlar

   Yukarıdakilerden hangileri, İslam düşüncesinde ortaya çıkan yorumlar arasında yer **almaz**?

   A) I B) II C) III D) IV

2. I. Mâturîdîlik-İtikadi mezhep
   II. Eş'arîlik-Fıkhi mezhep
   III. Yesevîlik-Tasavvufi mezhep
   IV. Hanefilik-Fıkhi mezhep

   Yukarıdaki eşleştirmelerden hangileri doğrudur?

   A) I ve II B) I, II ve III C) II, III ve III D) I, III ve IV

3. Aşağıdakilerden hangisi, fıkhın temel konuları arasında yer **almaz?**

   A) İnanç esasları B) İbadetler
   C) Evlilik ve boşanma D) Ticari hayat

4. Mevlevilikle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır?**

A) Mevlana'nın tasavvufi görüşlerine dayanır.
B) Ney ve kudüm eşliğinde belli bir ritimle dönerek yapılan sema ayininin önemli bir yeri vardır.
C) Bütün insanlara sevgi ve anlayışla yaklaşmak önemli ilkelerdendir.
D) On iki imam sevgisi temel ilkeleri arasında yer alır.

5. Aşağıdakilerden hangisi, Alevilik-Bektaşiliğe özgü bir kavram **değildir?**

A) Semah B) Cemevi C) On iki hizmet D) Sema

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan bölümleri, verilen ifadelerle doğru bir biçimde tamamlayınız.

(Hızır, mezhep, tasavvuf, cem, fıkıh, itikat, gülbank, Kur'an, cemevi)

- İslam dininin temel kaynakları ……………….…….. ile sünnettir.
- …………………….; kendi içinde tutarlı bir metot ve düşünce sistemine sahip, itikadi veya amelî düşünce sistemi demektir.
- Belli bir dinin, bir düşüncenin inanç esaslarına, prensiplerine ……………………… denir.
- ………………….; İslam'ın kişisel ve sosyal hayata dair amelî hükümlerini inceleyen ilim dalıdır.
- ……………………………; İslam'ın ruhi ve manevi yönünü öne çıkaran, insana Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir ibadet ve davranış bilinci kazandırmayı hedefleyen düşünce biçimi, hayat tarzıdır.
- Alevi-Bektaşi düşüncesini benimseyen kimselerin, belli zamanlarda bir araya gelerek yaptıkları toplantı ve törene ………….. denir. Cem erkânının yapıldığı yere ………………….. denir.
- Alevilik-Bektaşilikte şubat ayının 13,14 ve 15. günlerinde tutulan oruca ……..……… orucu denir.
- Alevi-Bektaşi kültüründe çeşitli vesilelerle yapılan dualara ………………………….. denilmektedir.

Ç. **Aşağıdaki bilgilerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.**

( ) Din değişmez; din anlayışı ise zamana, kişilere ve şartlara göre değişebilir.

( ) Din anlayışı Allah'ın (c.c.) gönderdiği vahiylere, din ise insanların düşüncelerine dayanır.

( ) Dinin ilkeleri herkes için bağlayıcıdır ama din anlayışı herkes için bağlayıcı değildir.

( ) Farklı dinî yorumlar; dinin temel ilkeleri, esası ve özü ile ilgili konularda da olabilir.

( ) Alevilik-Bektaşilikte duaların başında "Bismi Şah", sonunda da "Allah Allah" denir.

( ) Muharrem ayının onuncu gününe aşure günü denir.

D. **Aşağıdaki bulmacada, işlediğiniz ünitede karşılaştığınız bazı isim, kavram ve ifadeler gizlenmiştir. Bunları bulup renkli kalemle işaretleyiniz. İsim, kavram ve ifadeleri bulabilmek için bulmacayı soldan sağa, sağdan sola, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya ve çapraz taramalısınız.**

Y	D	E	D	E	C	T	A	K	İ	T	İ
E	R	K	Â	N	E	K	H	I	K	I	F
S	E	M	A	H	M	R	İ	P	İ	E	A
E	R	A	Z	I	L	I	K	C	L	H	T
V	E	İ	V	E	M	E	C	U	İ	L	E
İ	D	T	D	Z	V	M	D	O	D	İ	M
L	K	E	A	R	E	I	O	C	N	B	Z
İ	D	Y	T	V	O	D	Y	A	E	E	İ
K	A	D	İ	R	İ	L	İ	K	B	Y	H
M	U	S	A	H	İ	P	T	R	İ	T	İ
B	İ	S	M	İ	Ş	A	H	R	Ş	P	K
M	E	V	L	E	V	İ	L	İ	K	E	İ
T	E	N	N	Ü	S	V	O	P	A	D	N
F	U	V	V	A	S	A	T	T	N	E	O

YESEVİLİK	ERKÂN	SEMAH	KADİRİLİK	ON İKİ HİZMET
MUSAHİP	CEMEVİ	TASAVVUF	FIKIH	NAKŞİBENDİLİK
PİR	RAZILIK	EHL-İ BEYT	DEDE	MEVLEVİLİK
OCAK	CEM	İTİKAT	SÜNNET	EDEP
BİSMİŞAH				

SÖZLÜK

A

adalet : **1.** Doğruluk, eşitlik, denklik, aşırılıktan uzak ve dengeli olma, her şeye hakkını verme. **2.** Bir işi yerli yerine koyma, hak sahibine hakkını verme, hak ve hukuka uygunluk, her şeyin, olması gerektiği yerde bulunması. **3.** Kanunları eşitlik ilkesine göre uygulama, herkesin kanun karşısında eşit tutulmasını sağlama.

akait : **1.** İnanılan şeyler, inançlar, akideler. **2.** İslam dininin iman esasları ve hükümleri. **3.** Kur'an-ı Kerim ve hadisler çerçevesinde İslam dininin iman esaslarını konu edinen ilim alanı.

alaca : Bir çeşit deri hastalığı.

âlim : **1.** Bilgin, en iyi bilen, hakkıyla bilen, bilgili. **2.** Temel İslam bilgilerini aldıktan sonra belirli bir ilim dalında daha çok ilerleyip uzmanlaşan kimse.

Alîm : "Her şeyi bilen, hiçbir şey kendisinden gizli kalmayan ve kullarını her an gözetimi altında tutan" anlamında Allah'ın (c.c.) esmâ-i hüsnâsından biri.

amel : **1.** Yapılan iş, eylem, fiil. **2.** Çalışma, didinme, davranış, uygulama. **3.** Bir kural veya dinî emrin yerine getirilmesi. **4.** Dünya ve ahirette ceza veya mükâfat konusu olan her türlü davranış. **5.** Bir niyete ve amaca bağlı olarak yapılan iş.

arş : **1.** Hükümranlık, şan, şeref. **2.** İlahi tasarrufların emir ve idare merkezi. **3.** Bütün âlemi kuşatan, nasıl olduğunun bilinmesi insan aklının dışında kalan ve sadece Allah (c.c.) tarafından bilinen şey. **4.** Allah'ın (c.c.) gücünün ve büyüklüğünün en açık biçimde görüldüğü dokuzuncu kat gök. **5.** Allah'ın (c.c.), yaratmış olduğu bütün varlılar üzerindeki kudret, hükümranlık, egemenlik ve iktidarı.

ashap : **1.** Arkadaşlar, dostlar, veliler. **2.** Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında yaşamış, Müslüman olarak Peygamber Efendimizi (s.a.v.) çok kısa süre de olsa görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimseler.

ayal : Eş, zevce, aile fertleri.

ayin : **1.** Tören, merasim, ibadet tarzı usul. **2.** Müslüman olmayanların, özellikle de Yahudi ve Hristiyanların ibadet biçimleri. **3.** Bazı tekke ve tarikatlarda yapılan, çeşitli hareket ve musiki unsurlarını taşıyan dinî merasimler.

azamet : Ululuk, yücelik, büyüklük, güç ve kudrette büyüklük.

azap : **1.** Ceza, elem, işkence, şiddetli acı hissi, bedensel ve ruhsal sıkıntı, çile, eziyet. **2.** Allah'ı (c.c.) tanımayan veya Rabb'imizin (c.c.) emirlerine karşı gelenlere dünyada ve ahirette verilecek olan ilahi ceza.

Azîz : **1.** Sevgide üstün tutulan, muazzez. **2.** "Mutlak surette güç, kuvvet ve şeref sahibi, kendisine hiçbir varlığın gücünün yetmediği, aksine, dilediği her şeye gücü yeten, emir ve iradesine kâinatta hiçbir varlığın karşı koymasının mümkün olmadığı varlık" anlamında Allah'ın esmâ-i hüsnâsından biri.

B

batıl : **1.** Yok olup giden, gerçek ve doğru olmayan, esassız, boş şey, boşa giden, hükümsüz, gerçeğe aykırı, hikmetsiz, temelsiz. **2.** Allah'ın (c.c.), peygamberleri aracılığıyla bildirmiş olduğu dine uymayan her türlü inanç, fikir, duygu, kanaat, tutum, davranış. **3.** Kur'an-ı Kerim'de geçersiz sayılan amel ve ibadet, çirkin, faydasız ve gayesiz iş, Allah'ın dışında ilah diye tapınılan put, gerçeği örten perde, gerçek bilgiye dayanmayan delil, küfür, haksızlık.

beka : **1.** Sonsuzluk, ebedîlik, kalıcılık, ölümsüzlük, sonsuzluk, süreklilik. **2.** "Sonsuz, ölümsüz, ve ebedî" anlamında, Yüce Allah'ın (c.c.) zâti sıfatlarından biri.

bende : Kul, köle.

bereket : **1.** Nimet, bağış, Allah'ın (c.c.) karşılıksız vermesi. **2.** Uğur, hayır. **3.** Bolluk, gürlük, feyiz, mutluluk ve güzelliklerin artması.

Beytü'l-Makdis: Hz. Süleyman (a.s.) tarafından Kudüs şehrinde yaptırılan Mescidiaksa.

C

caiz : **1.** Serbest ve geçerli olma. **2.** Din, yasa, örf, âdet ve törelere göre yapılmasında sakınca olmayan; işlenmesine izin verilen şey. **3.** İslam'da, yapılması veya yapılmaması konusunda emir bulunmayıp kişinin isteğine bırakılan, işlenmesinden dolayı bir mükâfat veya işlenmemesinden dolayı da bir cezayı gerektirmeyen davranışlar, mubah.

cariye : **1.** Eskiden savaşta ele geçirilen veya yabancı ülkelerden kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan, alınıp satılabilen, her konuda efendisinin isteklerine bağlı bulunan kadın köle. **2.** Hukuki, iktisadi ve sosyal bakımdan hür insanlara göre daha aşağı bir konumda bulunan kadın köle.

Celil : "Ululuk sahibi, her şeyi kudretiyle kuşatan, zatında ve sıfatlarında büyük ve eşsiz." anlamında Allah'ın esmâ-i hüsnâsından biri.

cemal : **1.** Yüz güzelliği. **2.** "Allah'ın mutlak güzelliğine, lütfuna ve iyiliğine işaret eden; mutlak güzelliğinin, yaratılışta mükemmellik olarak varlıklara yansıması." anlamında Allah'ın esmâ-i hüsnâsından biri.

cihad : **1.** Söz ve fiille bütün kuvvetini harcayarak çalışma, yorulma, aşırı gayret etme. **2.** İyiliğin yerleşmesi ve kötülüğün ortadan kalkması için maddi ve manevi tüm imkânlarını kullanarak gayret sarf etmek. **3.** Düşmanlara karşı ülkeyi savunmak amacıyla silahlı mücadele verme.

cüda : Yurt, baba ocağı gibi çok sevilen şeylerden ayrılmış olan, uzak kalmış olan.

Ç

Çalap : Tanrı, Allah (c.c.).

çerağ : **1.** Mum, kandil, lamba vb. ışık veren araç, çırağ. **2.** Işık, çırağ.

çün : İçin, onun için.

D

dergâh : **1.** Kapı, eşik, sığınılacak yer, makam, tekke, zaviye. **2.** Bir tarikat şeyhi ile o tarikata mensup dervişlerin toplanıp ibadet yaptıkları, kendilerini ilmen ve manen geliştirerek eğitim gördükleri yer.

dergâh-ı Bârî : Yüce Allah'ın (c.c.) dergâhı, katı, huzuru.

dest-gir : Yardımcı, destekçi.

didar : Yüz.

düvaz-imam : On iki imamı konu alan şiir.

E

ebedî : Sonsuz, ölümsüz.

eda etmek : Yapmak, yerine getirmek.

efdal : Daha iyi, daha üstün, daha faziletli.

ehl : Sahip.

ehl-i beyt : **1.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ev halkı ve yakın akrabaları. **2.** Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hanımları, kızları ve damatları. **3.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kızı Hz. Fatıma (r.a.), damadı Hz. Ali (r.a.) ve torunları Hz. Hasan (r.a.) ile Hz. Hüseyin (r.a.).

ehl-i kıble : **1.** Kıbleye yönelerek namaz kılanlar, Müslümanlar. **2.** Kâbe'ye yönelerek namaz kılmanın farz olduğunu kabul edenlerin hepsi. **3.** İslam inanç esaslarını dinin özüne aykırı düşmeyecek şekilde yorumlayan farklı mezheplere bağlı bütün Müslümanlar.

ekseri : Genellikle, çoğunlukla.

engür : Üzüm.

ensar : **1.** Yardım edenler, koruyanlar, destekleyenler, himaye edenler. **2.** Hicret sırasında Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ve Mekke'den Medine'ye göç eden diğer Müslümanlara kucak açıp onları misafir eden, beslenme, barınma ihtiyaçlarını gideren ve farklı bir ortamda yeni bir hayat kurulabilmesinde onlara yardımcı olan ve sahip oldukları her şeyi onlarla paylaşan Medineli Müslümanlar.

erdem : **1.** Olgunluk, erdemlilik, üstünlük, değer, kıymet. **2.** İffet, namus, güzel ahlak. **3.** İnsanın doğuştan sahip olduğu ve sonradan çalışma yoluyla geliştirip zenginleştirdiği güzel nitelikler, fazilet.

eren : **1.** Seven, sevilen, dost, arkadaş. **2.** Allah'a (c.c.) iman ve içtenlikle yapılan kulluğun sonucunda Allah'ın (c.c.) sevgisinin ve dostluğunu kazanmış kişi, ermiş, evliya.

erkân : Yol ve yöntem, takip edilmesi ve uyulması gereken usul ve esaslar.

evla : Daha iyi.

F

farz : İslam dininde, dinen sorumlu olan kişilerin yapması kesinlikle istenen ve terk edilmesi günah olan fiiller, emirler.

fasık : **1.** Allah'ın (c.c.) emirlerine aykırı davranan, kötü huylu, kötülük yapmayı alışkanlık hâline getiren kimse. **2.** Çok yalan söyleyen, başkalarını aldatan. **3.** Allah'ın emirlerine karşı gelen, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) getirdiği dinin bir kısmını veya hepsini inkâr eden.

fazilet : **1.** Olgunluk, erdemlilik, üstünlük, değer, kıymet. **2.** İffet, namus, güzel ahlak. **3.** İnsanın doğuştan sahip olduğu ve sonradan çalışma yoluyla geliştirip zenginleştirdiği güzel nitelikler.

frekans : Bir ses dalgasında bir saniyede salınan dalga boyu sayısına karşılık gelen ve sesin perdesini belirleyen sayısal değer.

G

gafil : **1.** Dikkatsiz, iyi düşünmeyen, uyanık olmayan. **2.** Haberi olmayan, ihtiyatsız, başına geleceği önceden düşünmeyen. **3.** Allah'ı (c.c.) unutan. **4.** Kendi gayr-ı meşru zevkine dalan.

gaflet : **1.** Ne yaptığını bilmeme, ihmallik, dalgınlık. **2.** Bir şeyi bile bile terk etme. **3.** Günah ve sevap hususunda duyarsız ve dikkatsiz davranma. **4.** Ahiret için gereken hazırlığı yapmama. **5.** Kalp katılığı, dinî emirlere duyarsızlık.

ganimet : **1.** Herhangi bir zorluk çekmeden elde edilen şey. **2.** Savaş sırasında Müslüman olmayan düşman ordusundaki askerlerden alınan her türlü mal ve esirler.

H

habis : Kötü, uğursuz, alçak.

hadis : **1.** Söz, haber. **2.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözleri, fiilleri ve takrirleri. **3.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kur'an'dan anladıklarını söz ve davranışlarıyla ifade etmesi. **4.** Hadisleri konu alan ilim dalı.

hak : **1.** Gerçek, doğru, gerçeğe uygun. **2.**Adalet. **3.** Gerek sözün gerekse eylemin zaman ve şartlara göre nasıl söylenmesi ve yapılması gerekiyorsa öylece yerine getirilmesi. **4.** Bir iş ve emeğin maddi veya manevi karşılığı. **5.** Bir şeye, aslına uygun olarak inanma, bu şekilde kazanılan inanç ve bilgi. **6.** Dinin veya hukuk düzeninin tanıdığı yetki ve ayrıcalık.

Hak : "Her şeyi bir hikmete göre –gerekçesine uygun olarak- kullarının dünyada ve ahirette yararlarını gözeterek adaletli bir biçimde yaratan, kendisinin varlığı sürekli olan ve bütün hayatı yönlendirmesi, nimetler vermesi kesintisiz biçimde devam eden" anlamında Allah'ın (c.c.) esmâ-i hüsnâsından biri.

hakikat : Doğru, gerçek.

Hakîm : Her şeye hükmeden, hükümlerin koyucusu ve kaynağı, hüküm ve hikmet sahibi" anlamında Allah'ın (c.c.) esmâ-i hüsnâsından biri.

halife : **1.** Birinin yerine geçen, vekil, vekil olduğu kişi adına görev yapan kimse. **2.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra onun yerine devlet başkanlığına geçen yöneticilerin ortak adı. **3.** Tarihte bütün Müslümanların ortak iradesiyle iş başına geçen ve yönetimde İslami kurallara uyma konusunda titizlik gösteren, işlerini adalet ve iştişare ile yürüten, toplumda adaletle hükmeden yönetici.

Halilullah : Allah'ın (c.c.) dostu, anlamına gelen ve Hz. İbrahim'e (a.s.) verilen bir unvan.

hamd : **1.** İyilik, güzellik, üstünlük ve erdemlilikle niteleme. **2.** Allah'a (c.c.) teşekkür, şükran. **3.** Bütün övgü çeşitlerini içeren sevgi ve saygıyla Allah'a (c.c.) yapılan şükür. **4.** Yapılan iyiliğin kendisine yönelik olma şartı aramadan, Allah'ın (c.c.) mutlak manada lütufkâr ve iyiliksever olmasını dile getirme.

haset : **1.** Kıskançlık, çekememezlik. **2.** Başkasının elinde bulunan maddi ve manevi imkânların kendisine verilmesi ve kıskanılan kişinin bu imkânları kaybetmesi için kalpte bulunan temenni ve istek.

hasıl : Olan, ortaya çıkan, görünen, meydana gelen.

havari : **1.** Taraftar, dost, arkadaş, yardımcı, seçkin kimse. **2.** Hz. İsa'nın (a.s.), kendisine yardımcı olarak seçtiği ve İncil'in içerisindeki hükümleri ve öğütleri insanlara bildirmekle görevlendirdiği on iki mümin kişiden her biri.

hayâ : **1.** Utanma, sıkılma duygusu. **2.** Kişinin, Allah'a (c.c.) olan içten sevgi ve saygısından dolayı kötü, çirkin, ahlak dışı ve günah olan davranışlardan rahatsız olması ve bunlardan kaçınması. **3.** Kınanma endişesiyle dinî kurallara aykırı davranmaktan kaçınma.

hayır : **1.** Servet, mal. **2.** İlim, hikmet. **3.** Dinin ve aklın yapılmasını iyi, güzel ve yararlı gördüğü, kişinin sadece Allah'ın (c.c.) rızasını gözeterek yaptığı iş, amel.

helak : **1.** Yok olma, ölme, öldürme. **2.** Bitkin duruma gelme.

hidayet : **1.** Doğru yolu gösterme, doğru yolu bulma, rehberlik yapma, irşat etme. **2.** Allah'ın (c.c.) insanlara kendi yolunda gidebilecek akıl, düşünme, öğrenme, hatırlama gibi yetenekler vermesi ve insanların da bunları kullanarak doğru yolu bulması. **3.** Allah'ın (c.c.), kişiye dünya ve ahirette huzurun kaynağı olan ve onu sürekli mutlu edecek yolu göstermesi. **4.** Günahlarla iç içe bir kimsenin dindar hâle gelmesi, günahlarını terk ederek İslam dinine uygun ahlak, ibadet ve davranışlar kazanması.

hikmet : **1.** Bilgelik, felsefe. **2.** Allah'ı (c.c.) gereği gibi bilme bilgisi. **3.** İnsanın, varlıkların hakikatini, gerçek yüzünü, gücü oranında bilip ona göre hareket etmesi. **4.** Kur'an ve sünneti doğru bir şekilde anlayabilme ve amel etme yeteneği. **5.** Hüküm vermede doğru karar verme yeteneği. **6.** İslam dinindeki hükümlerin konuluş amaçları.

himmet : **1.** Arzu, meyil, istek, azim. **2.** Gayret, emek, çabalama, manevi yardım. **3.** Manevi olgunluğa ermek ve başkasını da eriştirmek için kalbin gaye olarak Allah'ı (c.c.) bilip sadece onun rızasına yönelme çabası. **4.** Ermişlerin ve velilerin, manevi ilgi, yardım ve desteği, velilerde var olduğu kabul edilen çok güçlü irade.

huda : Allah (c.c.)

huri : Cennette, iman edip salih ameller işlemiş, böylece Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmış müminlere bir nimet olarak sunulan cennet kızları.

husumet : Hasım olma durumu, düşmanlık.

I

ıslah : **1.** İyi ve yararlı olma, düzeltme, daha iyi hâle getirme. **2.** Dinî değerleri, inanç ve yaşama biçimini yeniden canlandırmayı, bozulan değer yargılarını düzeltmeyi hedefleyen düşünce ve faaliyetler.

İ

ibret : **1.** Ders alma, öğüt alma. **2.** Yanlış davranışların yol açtığı kötü sonuçlardan ders alma. **3.** Görünenden görünmeyene geçme, nesneleri ve olayları dış yüzüne bakıp onlardaki hikmeti kavramaya çalışma, olaylardan ders alıp doğru sonuçlar çıkarma ve buna göre davranma.

idrak : Anlama yeteneği, anlayış, akıl erdirme.

iffet : **1.** Haramdan uzak durma, kötü söz ve işlerden kaçınma. **2.** Cinsel konularda ahlak kurallarına bağlı kalarak insanın namusunu, şerefini ve haysiyetini koruması.

ihlas : **1.** Samimiyet, içtenlik, kalbî ve karşılıksız sevgi ve yürekten bağlılık, doğruluk, temizlik, saflık, gösterişsizlik. **2.** İnsanın bütün sözlerinde, davranışlarında, ibadetlerinde sadece Allah'ın (c.c.) rızasını gözetmesi.

ihsan : **1.** İyilik etme, iyi ve güzel davranma, güzel yapma, bağışlama, bağışta bulunma, ikram etme. **2.** İnsanın, başta anne-babası olmak üzere diğer insanlara yönelik sevgi ve saygıya dayanan özverili tutumu. **3.** İnsanın, kendisinin Allah'ın (c.c.) huzurunda olduğunu hissetmeye çalışarak onu görüyormuşçasına ibadetlerini yerine getirmesi.

ihtiras : **1.** Aşırı güçlü istek. **2.** Tutku.

ikaz : Uyarı, uyarma.

İkrah : **1.** İsteği dışında bir şey yaptırma. **2.** Korkutma, zorlama.

ilah : **1.** Hak olsun, batıl olsun, tapınılan her türlü varlık. **2.** Tapınılan, yüceliği karşısında hayranlık duyulan, gönülden bağlanılıp sığınılan, duyularla idrak edilemeyen varlık. **3.** Hayatın tüm alanlarındaki kuralları belirleme yetkisini elinde bulunduran, sevgi, saygı ve yüceltmede eşsiz kabul edilen mutlak varlık, Allah (c.c.).

ilahi : Dinî ve tasavvufî duyguları dile getirmek, Allah'ı (c.c.) övmek ve ona dua etmek amacıyla, hece vezniyle yazılmış şiirlerin, çeşitli makam ve usullerde bestelenmesinden meydana gelmiş dinî musiki türünde eserler.

ilahi : Allah' a (c.c.) ait, Allah'la (c.c.) ilgili olan, Allah (c.c.) tarafından gönderilen.

ilham : **1.** Gönle doğan şey, kalbe gelen mana, akıl yürütme ve düşünmeye dayanmaksızın elde edilen bilgi. **2.** Allah'tan (c.c.) peygamberlerin kalbine gelen ve vahiy şeklinde inen bilgi ve düşünceler.

ilmihâl : **1.** Bir Müslüman'ın, içinde yaşadığı zaman içerisinde inanç, ibadet, ahlak, sosyal ve ekonomik hayatıyla ilgili davranışlarını Kur'an-ı Kerim ve sünnetten güncelleştirerek hayata katma bilgisi. **2.** İnanç, ibadet, ahlak, sosyal ve ekonomik hayatla ilgili dinî bilgiler kitabı.

iman : **1.** İnanma, tasdik etme. **2.** Emniyette olma, güvende olma, güven verme. **3.** Kişinin Allah'ın varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip dil ile söylemesi. **4.** Son peygamber Hz. Muhammed'e ve onun tarafından insanlığa bildirilen şeylere hiçbirini dışta bırakmaksızın inanma, onun doğruluğu konusunda herhangi bir kuşku duymama.

infak : 1. Tükenme, tamamlanma, bitirme, son bulma, yoksul düşme. 2. Karşılıksız yardım, sadaka verme. 3. Gerek akrabalardan gerekse diğer insanlardan yoksul ve muhtaç olanlara Allah rızası için maddi yardım yaparak onların geçimini sağlamaya yardımcı olma.

inziva : **1.** Köşeye çekilme, halktan uzaklaşıp ayrı yaşama, insanlarla beraber olmaktan kaçınma. **2.** Tasavvuf yoluna giren kişinin, kendisini manevi yönden geliştirmesi, topluma eliyle, diliyle zarar vermediği gibi kendisinin de günaha sebep olacak davranışlardan kaçınmak amacıyla geçici bir süre insanlardan uzak yaşaması.

irşat : **1.** Rehberlik etme, doğru yolu gösterme, kılavuzluk yapma. **2.** Müslüman olmayanlara İslam'ı tanıtarak onların Müslüman olmalarını sağlama veya Müslüman oldukları hâlde Müslümanlığın emir ve yasakları karşısında yanlış davrananları doğru olana çağırmak amacıyla yapılan dinî çalışma.

İsrailoğulları : Tevrat'ta ve Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Yakup'un (İsrail) çocuklarına ve onların soyundan gelenlere verilen ad.

istiğfar : **1.** Bağışlanma ve af isteğinde bulunma. **2.** Estağfirullah (Allah'tan bağışlanma dilerim.), estağfirullah, estağfirullah el azîm (Yüce Allah'tan bağışlanma dilerim.) şeklindeki dua cümlelerini söyleme. **3.** İnsanın, yapmış olduğu güzel işleri az görüp onları artırma çabası, ahirette azap görmesine sebep olacak kötü amelleri gözünde büyütüp onlardan kaçınması ve günah eylemlerinin çirkinliğini fark ettikten sonra Allah'tan (c.c.) bağışlanma dileğinde bulunması.

istila : **1.** Bir ülkeyi silah gücüyle ele geçirme. **2.** Yayılma, kaplama, sarma, bürüme.

itaat : **1.** Boyun eğme, uyma, dinleme, söz dinleme, emre göre hareket etme, saygı gösterme. **2.** Allah'ın (c.c.) ve onun Kutlu Peygamber'inin (s.a.v.) ortaya koyduğu emir ve yasaklara uyma.

itibar : Saygınlık.

K

kabile : Ortak bir atadan türediklerine inanılan toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk, klan.

kadim : **1.** Eski, çok eski. **2.** Başlangıcı olmayan, ezelî olan (Allah (c.c.).

Kadir : **1.** Gücü yeten, güçlü. **2.** "Güç, kuvvet ve iktidar sahibi olarak istediği her şeyi bir ilim, hikmet ve ölçü dâhilinde dilediği gibi yaratması, her şeye gücünün yetmesi" anlamında, Allah'ın (c.c.) esmâ-i hüsnâsından biri.

Kamber : Alevi-Bektaşi kültüründe Hz. Ali'ye (r.a.) son derece bağlı olan köle.

kâmil : **1.** Yetkin, erişkin, eksiksiz, ağırbaşlı, mükemmel, manevi olgunluğa erişmiş. **2.** Dinî ve tasavvufi açıdan kemal mertebesine ulaşmış, olgunlaşmış kişi.

kanaat : **1.** Elindekinden hoşnut olma durumu, kanıklık, yeter bulma, yetinme, fazlasını istememe, doyum. **2.** Kanma, inanma. **3.** Kanış, kanı, inanç, düşünce.

kavim : Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine bağlı insan topluluğu, budun.

kavl : Söz.

kefaret : **1.** Yerine getirilmeyen bir ibadeti, işlenen bir günahı veya yapılan bir hatayı telafi etmek umuduyla kesilen kurban, verilen sadaka veya tutulan oruç. **2.** Dinin koymuş olduğu yasakları çiğnemek suretiyle veya yanlışlıkla ya da bir zorunluluk sonucu işlenen bir günahın bağışlanması için yerine getirilmesi gereken mali veya bedenî ibadet.

kemal : **1.** Olgunluk, mükemmellik. **2.** Dinî, ahlaki, tasavvufi açıdan üstün özelliklere sahip olmak, manevi yönden olgunluğa erişmek.

keramet : **1.** Şeref, üstünlük, kıymet. **2.** Herhangi bir peygambere iman edip onun getirmiş olduğu dini, Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde yaşayan; farzlara, vaciplere ve nafilelere en ince noktasına kadar dikkat eden salih bir mümine bağışlanan olağanüstü durum.

kıyas : 1. Eşitleme, ölçme, mukayese etme, karşılaştırma. 2. Hakkında açık hüküm bulunmayan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak özellik ve benzerliğe dayanarak Kur'an-ı Kerim veya sünnette hükmü belirtilen bir meseleye göre belirleme.

kudret : Güç, kuvvet, erk, erke, yetenek.

küfür : **1.** Bir şeyi inkâr etme. **2.** Allah'ın (c.c.) varlığını ve İslam dininin ilkelerini inkâr etme, reddetme.

L

lanet : **1.** Uzaklaştırma, kovma. **2.** Beddua etme, hakaret, sövüp sayma, gazap etme, buğzetme. 3. Allah'ın (c.c.), kişiyi bağış, merhamet ve nimetlerinden uzak tutması.

lügat : **1.** Kelime, söz, sözcük. **2.** Sözlük. **3.** Dil bilimi.

lütuf : **1.** Bağış, iyilik etme, yardımda bulunma. **2.** Kulu, Allah'ın (c.c.) af ve merhametine yaklaştıran, günahlara düşmekten uzaklaştıran her türlü yardım.

M

mabet : İbadet amacıyla yapılmış özel mekân, ibadet edilen yer, ibadethane.

mahiyet : **1.** Nitelik, vasıf, öz, asıl, esas. **2.** İç yüz.

mahrum : Yoksun, yoksun kalmış olan.

makam-ı Bâri : Allah'ın (c.c.) katı.

makbul : Kabul olunan, kabule şayan, beğenilen, sevaplı.

matem : Yas.

mazhar (olmak): İyiliğe, hayra, faydalı ve güzel olan şeye erişmiş, erişmek.

mazlum : Zulüm görmüş, kendisine zulmedilmiş, haksızlığa uğramış.

meal : **1.** Anlam, kavram, mefhum. **2.** Kur'an ayetlerinin tam karşılıkları başka dillere aktarılamadığından, ayette anlatılmak isteneni kelimesi kelimesine değil de biraz eksiği ile başka dillere çevirme, ayetlere yakın anlamlar verme, ayetlerden anladığını Arapçadan başka bir dilde ifade etme.

medeniyet : Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü, uygarlık.

medrese : **1.** Ders yapılan yer, okul, mektep. **2.** İslam tarihinde dinî ilimler ile sosyal ve fen bilimlerinin öğretildiği yüksek öğretim seviyesindeki eğitim öğretim kurumu, fakülte.

mersiye : Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı dile getirmek ve o kişinin iyi taraflarını anlatmak için yazılan şiirlerin bestelenmiş hâli.

Mescid-i Haram: Ortasında Kâbe bulunan, Mekke'deki kutsal mescit.

meşakkat : Güçlük, zorluk, sıkıntı.

meyletmek : Gönül vermek, eğilmek, yönelmek, ilgisini bir tarafa yöneltmek.

mizaç : Huy, yaradılış, tabiat, karakter.

muhacir : **1.** Göç eden, hicret eden, yerleşmek üzere yurdundan başka bir yere giden kimse. **2.** İslam dinini Kur'an-ı Kerim'in emrettiği gibi yaşamak, Mekkeli müşriklerin her türlü baskısından kurtulmak ve din, can, namus, akıl ve soy emniyetini sağlayıp her türlü tehlikeden korunmak amacıyla Mekke'den Medine'ye hicret eden Hz. Muhammed (s.a.v.) ve arkadaşları.

muhafaza : Koruma, saklama.

muhafız : **1.** Birini veya bir şeyi koruyan, kollayan, gözeten kimse, koruyucu. **2.** Bir kalenin veya bir şehrin önemli yerlerini korumak, düzeni ve güvenliği sağlamakla görevli komutan.

muhalefet : **1.** Bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olma durumu, aykırılık. **2.** Karşı görüşte, tutumda olan kimseler topluluğu.

murat : Gerçekleşmesi istenilen dilek, olması istenen şey.

mücazat : Karşılık.

münafık : **1.** İnsanların arasını bozan, bölücülük yapan, toplumu karıştıran, nifak çıkaran, ikiyüzlü kimse. **2.** Kalbiyle inanmadığı hâlde diliyle Müslüman olduğunu söyleyen fakat gerçekte inkârcılardan olduğunu gizleyen kimse.

müreffeh : Refah ve varlık içinde yaşayan.

mürit : **1.** Dileyen, arzu eden, isteyen, seçen kişi. **2.** Bir tarikat şeyhine bağlanarak ondan Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmanın yollarını öğrenen, bu uğurda yetişmek için mürşidin verdiği ahlaki öğütleri uygulayan ve kendisine öğrettiği dua ve zikirleri belli vakitlerde okuyarak tasavvuf yolunda ilerlemeye çalışan kimse. **3.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) edep ve davranışlarını örnek alarak kalbini Allah'tan (c.c.) başka her şeyden çekip sadece Allah'ı (c.c.) arzulayan, ona bağlayan ve bu uğurda basit tutkularından vazgeçmeye çalışan kimse, derviş.

Müslim : Müslüman.

müstağni : Zengin, hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan, hiç kimseden bir menfaat beklemeyen.

müstesna : **1.** Bir bütünün veya kuralın dışında olan. **2.** Dışında, ayrı, hariç tutularak. **3.** Kural dışı.

müşrik : **1.** Allah'a (c.c.) ortak ve eş koşan kimse. **2.** Allah'a (c.c.) zatında sıfatlarında fiillerinde, yaratma ve emretme konusunda eş, ortak ve denk varlıklar kabul eden kimse. **3.** Allah'a (c.c.) inandığını söylediği hâlde birçok tabiat olayının yaratılmasını ve idaresini Allah (c.c.) dışındaki birtakım güçlere bağlayan ve bu güçleri kutsalaştırıp Allah'a (c.c.) ortak koşan kimse.

N

nakkaş : Yapıların duvar ve tavanlarına süslemeler yapan usta, bezekçi.

nazil olmak : **1.** İndirilmek. **2.** Kur'an ayetlerinin Allah tarafından peygamberlere indirilmesi, gönderilmesi, vahyedilmesi.

nefes: Bektaşi şairleri tarafından yazılmış ve Bektaşi tekkelerinde okunmak için, çeşitli makam ve usullerde bestelenmiş manzume.

nefis : **1.** Kişi, zat, varlığın kendisi. **2.** Can. **3.** Gönül, iç dünya. **4.** Ruh. **5.** Arzu, istek, tutku. **6.** Kötü huy ve davranışların kaynağı.

nezaret : Bakma, gözetme, gözetim, yönetme.

nimet : **1.** İyilik, mutluluk, bağış, ihsan. **2.** Hayırlı mal, evlat, servet, sağlık, yiyecek, içecek gibi şeyler. **3.** Ekmek. **4.** Allah (c.c.) tarafından insanlar iman başta olmak üzere her çeşit iyiliğin verilmesi ve her çeşit zararın insandan uzaklaştırılması.

nispet : **1.** Oran. **2.** Bağıntı, ilinti, ilgi.

nişane : İşaret, iz, belirti, alamet.

nisap : Zekât ve fıtır sadakası verebilmek, hacca gidebilmek, kurban kesebilmek ve diğer bazı mali ibadetleri yerine getirebilmek için Allah ve Resulü tarafından belirlenen dinen mali yeterlilik ve zenginlik ölçüsü. Borçlarının ve temel gereksinimlerinin dışında, sermayesinin üzerinden bir yıl geçmesine rağmen nisap miktarı mala sahip olan kişi dinen zengin sayılır. Nisap altın, gümüş, nakit

para, hayvanlar, madenler, hububat ve meyvelere göre değişir. Nisap miktarı gümüşte 640 gram, altında ise yaklaşık 80 gramdır. Nakit paralarda ise nisap, altına göre hesaplanır.

O

on iki imam : Şia mezheplerinden Caferiye veya İsnaaşeriye'ye göre din ve dünya işlerini düzenleyen ve idare eden on iki önder, rehber.

Ö

örf : **1.** Güzel ve iyi iş, iyilik, ihsan. **2.** Aklın ve dinin iyi ve güzel bulduğu, akıl tarafından reddedilmeyen güzel şeyler. **3.** Yasalarla belirlenmeyen, halkın kendiliğinden uyduğu ve toplumda eskiden beri sürdürülen söz ve davranışlar.

P

pir : **1.** Yaşlı, ihtiyar kimse. **2.** Bir tarikatın kurucusu durumunda olan kişi, tasavvuf yoluna giren ve kendini bu yolda geliştirmek isteyen insanlara yararlı ve zararlı şeyleri göstererek örnek olan kimse. **3.** Bir sanatın kurucusu, üstadı.

R

Rab : **1.** Yetiştiren, besleyen, büyüten, olgunlaştıran. **2.** Allah. (c.c.) **3.** Yaratan ve yarattıklarını boş bırakmayıp terbiye eden. **4.** Rızık veren, bütün varlıkların ihtiyaçlarını karşılıksız olarak bol bol veren. **5.** Yaratmış olduğu varlıkları sürekli gözetim altında tutan, tüm varlıkların hayatlarını devam ettirebilmeleri için onlarla ilgili doğal kurallar koyan, dünyada mutlu olmaları için katından kanunlar ve vahiyler gönderen.

Rahmân : "Dünyada bütün canlılara şefkat gösteren, mümin-kâfir ayrımı yapmaksızın insanlara merhamet eden, her türlü nimeti sürekli veren, rahmeti sonsuz olan" anlamında Allah'ın (c.c.) esmâ-i hüsnâsından biri.

rahmet : **1.** İncelik, sevgi, şefkat, merhamet. **2.** Birinin suçunu bağışlama, affetme. **3.** Sevap, lütuf ve ihsan. **4.** Bütün varlıkların iyiliğini arzu edip onlara her türlü yardımda bulunma isteği.

raks : Salınım, dönme, bir tür dans.

rızık : **1.** Kendisinden faydalanılan her şey. **2.** İnsanın ve diğer canlıların beslenip yaşayabilmeleri için yedikleri ve içtikleri her şey. **3.** Allah'ın (c.c.) tüm canlılara kendi katından verdiği yenilen, içilen, giyilen ve maddi-manevi yararlanılan mallar, çocuklar, eşler, ilim ve iman gibi şeylerin hepsi.

riayet etme : **1.** Sayma, saygı, ağırlama, itibar etme. **2.** Uyma, boyun eğme.

rükün : 1. Bir şeyi oluşturan asıl parçalardan her biri, dayanak. 2. Bir ibadet veya muamelenin varlığı kendisine bağlı olan esaslar. 3. Hukuki bir işlemin tamamlanabilmesi için yerine getirilmesi gereken şartların her biri.

rüşt : **1.** Doğru yolu bulup bağlanmak, Hak yolunda metanet ve kemal-i isabetle dosdoğru gitmek. **2.** Büluğa ermek. **3.** İstikamette olmak. **4.** Dinine ve malına zarar gelecek şeyi bilmek, doğru düşünmek. **5.** Kişinin aklının kuvvetli, tedbirinin de yerinde ve sağlam olması.

S

saadet : Mutluluk, huzur, refah, kötü ve olumsuz şeylerden uzak olma durumu.

sadakat : Doğruluk, doğru olmak.

sadık: **1.** Doğru, gerçek. **2.** Sağlam, güçlü, içten, samimi.

sahabi : **1.** Arkadaş, dost, veli. **2.** Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında yaşamış, Müslüman olarak Peygamber Efendimizi (s.a.v.) çok kısa süre de olsa görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse.

salih : **1.** İyi, güzel, düzgün, faydalı, hayırlı. **2.** Dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, sorumluluk bilinci taşıyan, inancı ile amelleri arasında uygunluk bulunan samimi mümin. **3.** İnancında, niyetinde, sözlerinde, davranışlarında dosdoğru olan ve hayatında doğruluğu benimseyen kimse.

semazen : **1.** Mevlevilikte, sema denilen töreni icra eden kimseler. **2.** Semah dönen kişiler.

statü : Bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu.

sûr : Kıyametin kopmasını ve kıyamet koptuktan sonra yeniden dirilmeyi duyurmak için İsrafil adlı melek tarafından üflenilecek olan bir boru.

Sübhan : Her türlü noksanlıktan, kusurdan münezzeh olan Allahü Teâlâ.

sükûnet : Durgunluk, dinginlik, hareketsizlik, sessizlik, huzur, rahat, sükûn.

sünnet : **1.** Yol, âdet, gidişat, huy, karakter, mizaç, hâl, tavır, davranış. **2.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz, fiil ve takrirlerini (onamalarını) içeren örnek davranışlar. **3.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yapmış olduğu farz ve vacibin dışındaki tavsiyeler, öğütler. **4.** Dinî emir ve yasakların çıkarılmış olduğu, Kur'an-ı Kerim'den sonra İslam hukukunun ikinci kaynağı.

Ş

şefaat : **1.** Birinden, başkası adına ricada bulunma, kusurlarının bağışlanmasını dileme. **2.** İyi bir işe aracılık etmek. **3.** Ahirette günahkâr müminlerin affedilmesi, günahı olmayanların da daha yüksek derecelere erişmeleri için peygamberlerin ve özellikle de Peygamber Efendimizin (s.a.v.) Allah'a (c.c.) yalvarması, dua etmesi ve ümmetinin günahlarının bağışlanmasını istemesi.

şehadet etmek: Tanıklık etmek, şahitlik etmek.

şer : **1.** Kötülük, fenalık, kötü olan şey. **2.** Dinin ve aklın kötü gördüğü, zararlı kabul ettiği her şey. **3.** Bu dünyada hukuki yaptırımları ve kınamayı, ahirette de cehennem azabını ve Allah'ın (c.c.) gazabını gerektiren kötü, zararlı, söz ve davranışlar.

şeriat : **1.** Yol, kaynak, takip edilmesi gereken açık ve doğru yol. **2.** Kur'an ve sünnet. **3.** Allah'ın (c.c.) peygamberler aracılığıyla gönderdiği dinî kuraların bütünü. **4.** Allah'ın (c.c.), Hz. Muhammed (s.a.v.) aracılığıyla gönderdiği İslam dini. **5.** İslam'ın namaz, oruç, zekât, hac, cihat, nikâh vb. amel ve uygulamaya yönelik hükümleri.

şirk : **1.** Denklik, ortaklık, ortak olma, ortak koşma. **2.** Allah'a (c.c.) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme. **3.** Zatında, sıfatlarında, fiillerinde, yaratma ve emretme konusunda Allah'a (c.c.) başka bir varlığı denk görme.

şüheda : Şehitler.

T

taam : Yiyecek, yemek.

taat : Allah'ın (c.c.) buyruklarını yerine getirme, Allah'a (c.c.) itaat etme, ibadet etme.

takdir : **1.** Belirleme, tayin etme, hükmetme. **2.** Beğenme, beğenip belirtme, değer verme. **3.** Bir şeyin değerini, önemini, gerekliliğini anlama. **4.** Allah'ın (c.c.) sonsuz ilmi ve kudretiyle ezelden ebede kadar kâinatta olacak her şeyi planlaması, varlıkları istediği şekil ve biçimde yaratması ve insanların hür iradeleriyle yapacakları her şeyi önceden bilmesi, takdir etmesi.

takva : **1.** Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde farzları, vacipleri hakkıyla yerine getirme, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak amacıyla nafileleri çokça yapma ve sünneti yerine getirme. **2.** Haramları ve dinen şüpheli olan durumları, dinin kötü gördüğü şeyleri terk etme. **3.** Müminin tüm tutum ve davranışlarında Allah'a (c.c.) kulluk bilinciyle hareket ederek Allah'ın (c.c.) koruması altına girmesi, ona duyduğu sevgi ve saygıyı güçlendirmeye gayret etmesi, bu sevgi ve saygıyı zedelemekten korkması.

talebe : Öğrenci.

tamah : Açgözlülük.

tarik : Yol.

tarikat : **1.** Yol, takip edilen metot, meslek, yapılan iş. **2.** Tasavvufta, Allah'ın (c.c.) rızasını elde etmek ve Allah'ı (c.c.) görüyormuş gibi ibadet etme bilinci kazanmak için girilen ve kendine ait kuralları olan yol. **3.** Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinde emredilen şeyleri ilahi aşkın etkisiyle coşkulu biçimde yaşama yolu. **4.** Kişinin, İslam'ın emir ve yasaklarına göre hareket eden kâmil bir mürşidin önderliğinde, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek ahlakıyla ahlaklanmak amacıyla yapmış olduğu manevi yolculuk, bu uğurda takip ettiği yol.

tebliğ : **1.** Ulaştırma, duyurma, açıklama. **2.** Peygamberlerin, Allah'tan (c.c.) aldıkları

vahyi insanlara eksiksiz olarak bildirmesi. **3.** Açıklanması gereken bir dinî hükmü, yerine göre örnekler vererek, yerine göre nasihat ederek sözlü ve yazılı biçimde eksiksiz olarak anlatma, etkileyici bir dille insanlara duyurma.

tecelli : Belirme, görünme, ortaya çıkma, zuhur etme, meydana çıkma.

tefekkür : **1.** Düşünme, derin düşünme, fikir yürütme, kavramaya çalışma, kafa yorma. **2.** Allah'ın (c.c.) ayetleri, yarattığı tüm varlıklar ve olaylar üzerinde kafa yorup düşünme, ibret alma, yaratan ile yaratılanlar arasında ilgi kurma, Allah'ın (c.c.) Rablığını kavramaya gayret etme.

teferruat : Ayrıntı, ayrıntılar.

tefsir : **1.** Kapalı bir şeyi açma, bir manayı açığa çıkarma ve bir şeyi açıklama. **2.** İnsanın bilgi birikimi ve Arap diline hâkimiyeti ölçüsünde Kur'an-ı Kerim metninin içerdiği manaları ortaya çıkarması, yorumlaması. **3.** Kur'an ayetlerinin anlamlarını açıklamaya, hükümlerinin ve bu hükümlerin dayandığı gerekçeleri açığa çıkarmaya ve ayetleri belirli bir yöntem çerçevesinde yorumlamaya yarayan ilim dalı.

temayüz : Başkalarına göre üstün duruma gelme, sivrilme, ön plana çıkma, sekin duruma gelme.

tenzih etmek : Suç ve noksanlıktan uzak saymak. Cenab-ı Hakk'ı (c.c.) her çeşit kusur, noksan gibi hâllerden uzak bilip söylemek.

terki terk etmek: Terk ettiği şeyleri düşünmemek.

tesbih : **1.** Allah'ı (c.c.) zatında, sıfatlarında, fiillerinde ve isimlerinde her türlü noksanlıktan uzak tutma. **2.** Allah'ı (c.c.) yüceliğine layık olmayan kusur ve eksikliklerden, yanlış nitelemelerden gerek inanç gerekse söz ve kalp ile tenzih etme. **3.** "Sübhânallah" sözünü söyleme.

tevazu : Alçak gönüllülük

tevekkül : **1.** Güvenme, bağlanma, vekil tayin etme, havale etme. **2.** İnsanın, yapacağı işlerde kendisine düşen görevleri yapıp her türlü tedbiri aldıktan sonra, yeterli ve gerekli çalışmaları en güzel biçimde yaptıktan sonra Allah'a (c.c.) dua edip ondan yardım dilemesi ve sonucu Allah'tan (c.c.) beklemesi.

tevhit : **1.** Birleme, bir şeyin bir olduğuna karar verme, tek kılma. **2.** "Allah'tan (c.c.) başka ilah yoktur, Muhammed (s.a.v.) onun resulüdür." anlamına gelen "Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resulullah" cümlesine kalp ile inanma ve bu ifadeyi dil ile söyleme. **3.** Allah'ı (c.c.) zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birleme, onun tek ve eşsiz olduğuna inanma, ona hiçbir şeyi ortak koşmadan ibadeti yalnızca Allah (c.c.) için yapma.

U

ulu : **1.** Erdemleri bakımından çok büyük, yüce. **2.** Çok yüksek, çok büyük olan.

Ü

ümmet : **1.** Topluluk, cemaat, millet. **2.** Din ve inanç birliği temelinde bir araya gelen ve aynı peygambere bağlanan insanlar topluluğu, bir din üzerinde birleşen millet.

V

vadetmek : **1.** Bir işi yerine getireceğine söz vermek. **2.** Davranışıyla, tutumuyla bir işi yapacağı duygusunu uyandırmak, umut vermek

vacip : **1.** Yapılması gerekli olan şey. **2.** Farz kadar kesinlik taşımamakla birlikte Allah'ın (c.c.) yapılmasını istediği davranış ve ibadetler.

vahiy : **1.** Gizli konuşma, fısıldama, iham etme, ima ve işaret etme, ortaya çıkarma. **2.** Peygamberler aracılığıyla insanlara, hayatın hangi ilkelere göre yönlendirilmesi ve nelere uyulup nelerden sakınılması gerektiğini bildiren ilahi bilgi, bu bilginin gönderiliş tarzı.

vekil : **1.** Bir görevde, asıl görevlinin yerine bakan kimse. **2.** Kendisine güvenen kullarının işlerini en iyi şekilde yoluna koyan, kulların rızkına kefil olan Allah (c.c.).

vesile : **1.** Kendisiyle herhangi bir amaca ulaşılan ve yakınlık sağlanan şey, araç, vasıta. **2.** İnsanı Allah'a (c.c.) yakınlaştıran ve onun Allah (c.c.) katında güzel bir konum edinmesini sağlayan dosdoğru inanç, ibadet, ahlak, ilim ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti.

vesvese : **1.** Fısıltı, gizlice konuşma, şüphe, kuruntu, işkil. **2.** Kışkırtma. **3.** Şeytanın aldatması ve ayartması veya kötü insanların etkisiyle kalbe gelen şeytani düşünce, iç karışıklığı, vehim.

Y

yâr : Sevgili, dost, tanıdık.

yad etmek : Anmak, hatırlamak.

Z

zahit : **1.** Kendini ibadete veren, sürekli ibadet yapan. **2.** Şeytanın hile ve tuzaklarına, aşırı istek ve tutkulara karşı durabilen, dünya nimetlerine gereğinden fazla bağlanmayıp kendini Allah'a (c.c.) vermeye gayret eden; bu sayede ahlaken ve ruhen gelişen kimse.

zahidane : Zahitlik anlayışına uygun olarak.

zikir : **1.** Adını söylemek, sözünü söylemek, anmak. **2.** Okunması âdet olan duaları ve Kur'an ayetlerini sürekli tekrarlamak. **3.** Allah'ın (c.c.) bazı isimlerini, anlamlarını düşünerek belli sayıda ve belli miktarlarda okumak.

züht : **1.** Yüz çevirme, değer vermeme, terk etme. **2.** Ahirette mutlu olabilmek için kişiyi Allah'ı (c.c.) anmaktan alıkoyacak şeylerden yüz çevirme. **3.** Kur'an ve sünnette dünya ve içindekiler nasıl tanıtıldıysa onları öylece kabul edip dünyaya ve dünyalıklara tapmama.

KAYNAKÇA

Ahmed Yesevi. *Divan-ı Hikmet*. Haz., Hayati Bice. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 2005.

Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Dedekargınoğlu, Hüseyin. Dede Garkın Süreğinde Cem. Ankara: Yurt Kitap Yayınları, 2012.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5,6,7,8. Sınıflar), Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018.

Dinî Kavramlar Sözlüğü. Haz., Fikret Kaman, İsmail Karagöz, İbrahim Paçacı, Mehmet Canbulat, Ahmet Gelişgen, İbrahim Ural. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

Dinî Terimler Sözlüğü. Haz., Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, Ömer Akyürek, Bilal Deliser, Ayhan Baştürk, Ali Çınar, Yusuf Mavili. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2010.

Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2012.

Eraydın, Selçuk. *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2012.

Ersoy, Mehmet Âkif. *Safahat*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.

Eyüboğlu, İsmet Zeki. *Bütün Yönleriyle Bektaşilik*. İstanbul: Yeni Çığır Yayınları, 1980.

Geylani, Abdülkadir. *Cilâü'l-Hâtır*. Çev., Dilaver Gürer. İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2012.

Göçgün, Önder, *Ziya Paşa*. İzmir: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

Güner, Ahmet. *Tarikatlar Ansiklopedisi*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1991.

Hacı Bektaş Veli. *Makâlât*. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2007.

Hadislerle İslam, Haz., Mehmet Görmez, Mehmet Emin Özafşar, İsmail Hakkı Ünal, Yavuz Ünal, Bünyamin Erul, Huriye Martı, Mahmut Demir. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

İbn-i İshak. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Çev., M. Şafi Billik. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012.

İbn-i Kesir, Ebul Fidâ İmadüddin. *Hz. Peygamber'in Hayatı*. Çev., Hanefi Akın, İstanbul: Çelik Yayınları, 2012.

İbn-i Kesir, Ebul Fidâ İmadüddin. *Peygamberler Tarihi*. Çev., Mahmut Varhan, Hasan Ali Saygın. İstanbul: Karınca-Polen Yayınları, 2011.

İbn-i Mâce, Muhammed, *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993.

İbn-i Sa'd, Ebu Abdullah Muhammed. *et-Tabakâtü'l-Kebîr*, Çev., Adnan Demircan, İstanbul: Siyer Yayınları, 2014.

İlmihâl. Haz., Hüseyin Algül, Yunus Apaydın, Ali Bardakoğlu, İbrahim Kâfi Dönmez, Mehmet Erkal, Ömer Faruk Harman, Ahmet Saim Kılavuz, Süleyman Uludağ, İrfan Yücel. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

İmam Cafer-i Sadık Buyruğu. Haz., Fuat Bozkurt. İstanbul: Kapı Yayınları, 2009.

Kaplan, Doğan. *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.

Kısakürek, Necip Fazıl. *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1995.

Kızılgöz, Mehmet. *Gülbank-Alevilikte Dua*. Ankara: Ayyıldız Yayınları, 2012.

Kur'an-ı Kerim Meali. Haz., Halil Altıntaş, Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali. Haz., Ali Özek, Hayreddin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.

Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir. Haz., Hayreddin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.

Malik b. Enes. *el-Muvatta*. Dâru İbn-i Hazm, Beyrut, 2011.

Mevlana Celaleddin Rûmî, *Mesnevi*. Çev., Süleyman Nahifi. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.

Müslim b. Haccac el-Kuşeyri. *el-Câmiu's-Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2000.

Nesâî, Ahmed b. Şuayb. *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993.

Nesimi. *Nesimi Divanı*. Haz., Hüseyin Ayan. Ankara: Akçağ Yayınları, 1990.

Öztelli, Cahit. *Pir Sultan Abdal'ın Bütün Şiirleri*. İstanbul: Özgür Yayınları, 1989.

Taberî, Muhammed b. Cerir. *Tarih-i Taberî*. Çev., Faruk Gürtunca. İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2010.

Tirmizî, Muhammed b. İsa. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2011.

Tur, Seyit Derviş. *Erkannâme*. İstanbul: Can Yayınları, 2012.

Türer, Osman. *Tasavvuf Tarihi*. İstanbul: Ataç Yayınları, 2012.

Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam İslam Ansiklopedisi. Birışık, Abdülhamit. "Rahmet", C 34. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 2007.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Erbaş, Ali. "Melek", C 29. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 2004.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam İslam Ansiklopedisi. Harman, Ömer Faruk. "İsa", C 22. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 2000.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Harman, Ömer Faruk. "İsmail", C 23. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 2001.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Harman, Ömer Faruk. "Hicr", C 17. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 1998.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Kırca, Celal. "Semud", C 36. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 2009.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Küçükaşçı, Mustafa Sabri. “Zemzem”, C 44. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 2013.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Ocak, Ahmet Yaşar. “Hacı Bektaş Veli”, C 14, Ankara, İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 1996.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Öğüt, Salim. “Hacerülesved”, C 14. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 1996.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Şahin, Haşim. “Ocak”, C 33. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 2007.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Tosun, Necdet. “Nakşibendiyye”, C 32. Ankara: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2006.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Uzun, Mustafa. “Gülbank”, C 14. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları, 1996.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Ünal, Sadettin. “Kâbe”, İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2001.

Üzüm, İlyas. *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2007.

Vaktidolu, Adil Atalay. *Alevilik*. İstanbul: Can Yayınları, 2011.

Yaman, Ali. *Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan*. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma dergisi, Sayı 60, s. 48, 49, 54. Ankara: 2011.

Yaman, Mehmet. *Alevilikte Cem*. İstanbul: Can Yayınları, 2003.

Yazıcı, Seyfettin ve Lütfi Şentürk. *İslam İlmihâli*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.

Yılmaz, H. Kâmil: *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.

Yunus Emre Divanı. Haz., Mustafa Tatçı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

GÖRSEL KAYNAKÇA

1. ÜNİTE

- **sayfa 9:** shutterstock.com / 1056513416 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 10-1:** shutterstock.com / 309014645 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 10-2:** shutterstock.com / 706007452 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 14:** shutterstock.com / 369449477 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 15-1:** shutterstock.com / 683779771 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 15-2:** shutterstock.com / 52687942 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 16:** shutterstock.com / 1049833508 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 17-1:** shutterstock.com / 1019506678 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 17-2:** shutterstock.com / 276228476 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 18:** shutterstock.com / 661246603 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 20:** shutterstock.com / 768785629 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 22:** shutterstock.com / 224094205 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 24:** onlinekuran.net/mukabele/bilgisayar-hatti-1/16/4 - (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 25:** shutterstock.com / 275885060 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)

2. ÜNİTE

- **sayfa 31:** shutterstock.com / 564497014 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 32:** shutterstock.com / 652123213 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 34:** shutterstock.com / 622780958 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 35:** shutterstock.com / 564493285 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 36:** shutterstock.com / 675550447 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 37:** shutterstock.com / 735794506 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 38:** shutterstock.com / 651985000 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 39:** shutterstock.com / 647421988 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 40:** shutterstock.com / 647893384 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 42:** shutterstock.com / 593784395 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 43:** shutterstock.com / 603299477 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 46:** gazetevatan.com/kurban-bayrami-ne-zaman-baslayacak-2016-kurbanlik-fiyatlari-ne-k-978102-gundem / (Erişim tarihi: 10.05.2019)
- **sayfa 47:** shutterstock.com / 571712689 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 48:** shutterstock.com / 787305469 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 50:** shutterstock.com / 154186355 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)

3. ÜNİTE

- **sayfa 55:** shutterstock.com / 109627127 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 58:** shutterstock.com / 1027491718 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 60:** shutterstock.com / 1125178382 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 61:** shutterstock.com / 516809344 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 63:** shutterstock.com / 48931740 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 66:** shutterstock.com / 1240725187 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 67-1:** shutterstock.com / 128730455 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 67-2:** shutterstock.com / 545896108 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 68:** shutterstock.com / 265373888 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 70:** shutterstock.com / 312516407 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 72-1:** shutterstock.com / 68684596 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 72-2:** shutterstock.com / 247244755 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 73-1:** shutterstock.com / 356201738 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 73-2:** shutterstock.com / 62168005 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)

- **sayfa 73-3:** shutterstock.com / 534914785 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 74-1:** shutterstock.com / 658047100 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 74-2:** shutterstock.com / 781602934 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 75:** shutterstock.com / 1368566951/ (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 76-1:** shutterstock.com / 409954969 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 76-2:** shutterstock.com / 1317997169 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 78:** shutterstock.com / 726477265 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 79-1:** shutterstock.com / 700309783 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 79-2:** shutterstock.com / 244187221 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 80:** shutterstock.com / 571688074 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)

4. ÜNİTE

- **sayfa 85:** shutterstock.com / 614761802 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 87:** shutterstock.com / 677478199 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 89:** shutterstock.com / 536055817 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 91-1:** shutterstock.com / 305465003 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 91-2:** shutterstock.com / 189466199 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 92:** shutterstock.com / 368151098 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 93-1:** shutterstock.com / 529647166 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 93-2:** shutterstock.com / 444701989 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 95-1:** Yayınevi arşivi
- **sayfa 95-2:** shutterstock.com / 510551062 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)

5. ÜNİTE

- **sayfa 101:** shutterstock.com / 40189537 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 102:** shutterstock.com / 523779661 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 103-1:** shutterstock.com / 151718474 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 103-2:** shutterstock.com / 191006237 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 106-1:** shutterstock.com / 125633183 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 106-2:** shutterstock.com / 789052345 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 108:** zersanat.mozello.com/eserler/#gallery_8794559-10 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 110:** shutterstock.com / 61984729 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 113-1:** shutterstock.com / 61966732 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 113-2:** shutterstock.com / 190262168 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 114-1:** shutterstock.com / 735244612 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 114-2:** shutterstock.com / 736958881 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 116:** shutterstock.com / 355740464 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 117-1:** https://www.babelio.com/auteur/-Hac-Bektas-Veli/47999 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 117-2:** shutterstock.com / 1268330776 / (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 117-3:** shutterstock.com / 442430500 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 119:** nilufer.bel.tr/niluferbelediyesi-113-cemevi (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 120:** hurriyet.com.tr/gundem/yargitaydan-cemevi-karari-29834823/ (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 121:** toros.edu.tr/duyuru-oku/1051 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)
- **sayfa 122:** shutterstock.com / 1359141278/ (Erişim tarihi: 01.05.2019)
- **sayfa 123:** medium.com/@sosyoloji/mekan-sosyolojisi / (Erişim tarihi: 15.12.2018)
- **sayfa 126:** shutterstock.com / 1188940555 / (Erişim tarihi: 06.10.2018)

CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE

A. BÖLÜMÜ

Öğrenci cevaplayacak.

B. BÖLÜMÜ

1. C **2.** A **3.** A **4.** A **5.** C

C. BÖLÜMÜ

D - Y - D - D - Y - Y - Y- D

Ç. BÖLÜMÜ

gayb - melek - ahiret - kıyamet - haşr - mahşer - altı - son

D. BÖLÜMÜ

Cebrail: Allah'ın (c.c.) vahyini peygamberlerine iletmek.
Azrail: Eceli gelenlerin canlarını almak.
Mikâil: Tabiat olaylarını yönetmek.
İsrafil: Kıyamet zamanı sûra üflemek.

E. BÖLÜMÜ

2. ÜNİTE

A. BÖLÜMÜ

Öğrenci cevaplayacak.

B. BÖLÜMÜ

1. D **2.** B **3.** C **4.** C **5.** A **6.** D

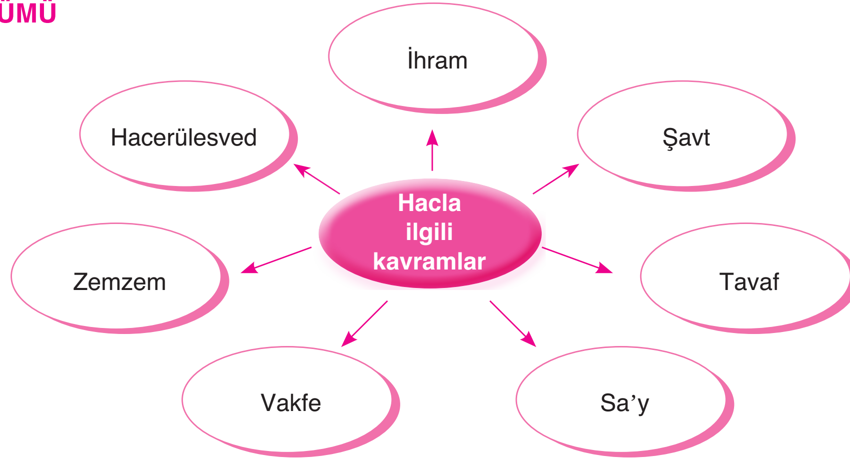
C. BÖLÜMÜ

hac - farz - mikat - tavaf - vakfe - Kâbe - umre

Ç. BÖLÜMÜ

Y - Y - D - D - D - Y - D - Y - Y

D. BÖLÜMÜ

E. BÖLÜMÜ

U	M	E	F	İ	L	E	D	Z	Ü	M	İ
M	E	D	İ	N	E	P	İ	C	A	V	B
R	T	E	L	B	İ	Y	E	R	G	P	R
E	B	Â	K	U	R	B	A	J	K	A	A
H	V	C	T	E	N	N	Ü	S	J	Y	H
H	A	C	V	E	A	L	İ	A	M	S	İ
A	K	Z	A	K	A	T	A	V	A	F	M
T	F	E	Ş	K	T	A	F	A	R	A	E
Z	E	M	Z	E	M	Z	A	Y	H	D	Y
E	V	R	E	M	C	U	S	U	İ	M	K
R	I	N	A	B	R	U	K	K	A	D	A
H	A	C	E	R	Ü	L	E	S	V	E	D

3. ÜNİTE

A. BÖLÜMÜ

Öğrenci cevaplayacak.

B. BÖLÜMÜ

1. A **2.** D **3.** B **4.** A

C. BÖLÜMÜ

Y - Y - D - Y - D - D - Y - Y - D

Ç. BÖLÜMÜ

Öğrenci cevaplayacak.

4. ÜNİTE

A. BÖLÜMÜ

Öğrenci cevaplayacak.

B. BÖLÜMÜ

1. C **2.** A **3.** B

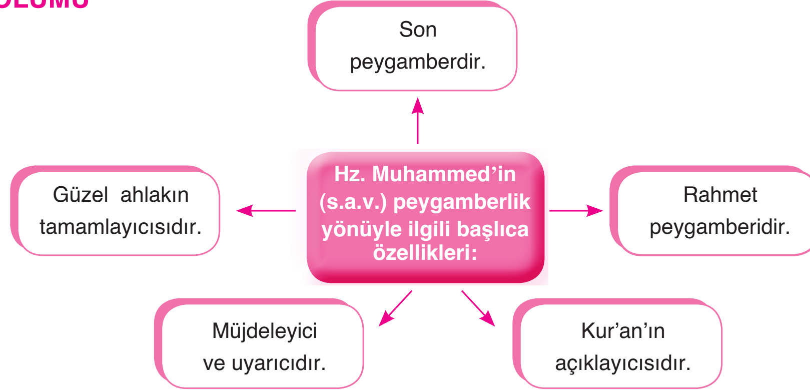
C. BÖLÜMÜ

D - D - Y - Y - D - D

Ç. BÖLÜMÜ

Gul yâ eyyühel kâfirûn. Lâ a’büdü mâ ta’büdûn. Velâ entüm âbidûne mâ a’büd. Velâ ene âbidün mâ abettüm. Velâ entüm âbidûne mâ a’büd. Leküm dînüküm veliye dîn.

D. BÖLÜMÜ

5. ÜNİTE

A. BÖLÜMÜ

Öğrenci cevaplayacak.

B. BÖLÜMÜ

1. C **2.** D **3.** A **4.** D **5.** D

C. BÖLÜMÜ

Kur’an - mezhep - itikat - fıkıh - tasavvuf - cem - cemevi - Hızır - gülbank

Ç. BÖLÜMÜ

D - Y - D - Y - D - D

D. BÖLÜMÜ

Y	D	E	D	E	C	T	A	K	İ	T	İ
E	R	K	Â	N	E	K	H	I	K	I	F
S	E	M	A	H	M	R	İ	P	İ	E	A
E	R	A	Z	I	L	I	K	C	L	H	T
V	E	İ	V	E	M	E	C	U	İ	L	E
İ	D	T	D	Z	V	M	D	O	D	İ	M
L	K	E	A	R	E	I	O	C	N	B	Z
İ	D	Y	T	V	O	D	Y	A	E	E	İ
K	A	D	İ	R	İ	L	İ	K	B	Y	H
M	U	S	A	H	İ	P	T	R	İ	T	İ
B	İ	S	M	İ	Ş	A	H	R	Ş	P	K
M	E	V	L	E	V	İ	L	İ	K	E	İ
T	E	N	N	Ü	S	V	O	P	A	D	N
F	U	V	V	A	S	A	T	T	N	E	O